

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Katedra genderových studií

Bc. Jana Šmejkalová, DiS.

**Komparace zkušeností aktérů a akterek
české komunální politiky
z genderové perspektivy**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Ing. Petr Pavlík, Ph.D.**

Praha 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 6. července 2020

.....
Bc. Jana Šmejkalová, DiS.

Poděkování:

Na tomto místě bych srdečně ráda poděkovala Ing. Petru Pavlíkovi, Ph.D za jeho cenné rady a trpělivé vedení této práce. Dále bych ráda poděkovala svým komunikačním partnerům a partnerkám, bez nichž by nebylo možné výzkum uskutečnit.

Obsah

Abstrakt	6
Abstract.....	7
1. Úvod	8
1.1. Pozicionalita a lokace.....	9
2. Teoretická část	11
2.1. Politika	11
2. 2. Politik.....	14
2.3. Komunální politika ČR	16
2.3.1. Volby do orgánů místní samosprávy.....	18
2. 3. 1. 1. Vnitrostranické kvóty	19
2. 3. 1. 2. Volby do obecních zastupitelstev	21
2. 3. 2. Zastoupení mužů a žen v orgánech místní samosprávy	23
2.4. Politika jako „genderovaný“ prostor.....	24
2.4.1. Genderové stereotypy v politice	27
2.5. Muži v politice	29
2.5.1. Hegemonní mužství.....	31
2.5.2. Politická participace různých skupiny mužů	33
2.6. Ženy v politice.....	36
2.6.1. Bariéry omezující ženy při jejich vstupu do politiky a jejich pohybu v ní.....	40
2.7. Motivace pro vstup do politiky	45
3. Empirická část	48
3.1. Metodologie	48
3.2. Metoda výzkumu.....	49
3.3. Analýza dat.....	53
3.4. Etika	54
3.5. Analýza provedených rozhovorů	56
3.5.1. (Komunální) politika očima jejich/jejích aktérů/aktérek	56
3.5.2. Faktory potřebné k politickému úspěchu.....	64
3.5.3. Motivace pro vstup do politiky.....	67
3.5.4. Obavy při vstupu do politiky	70
3.5.5. Nerovné postavení mužů a žen v politice	72
3.5.6. Kvóty	76

3.5.7.	Kandidátní listiny.....	80
3.5.8.	Proč je v politice málo žen?.....	82
3.5.9.	Motivace žen ke vstupu do politiky.....	87
3.5.10.	Genderová diskriminace/genderové znevýhodnění.....	89
3.5.11.	Výhody „ženství“ v komunální politice očima mužů.....	92
3.5.12.	Genderová role žen ovlivňuje jejich chování a jednání v politice.....	93
3.5.13.	Jak ženy a muži politiku obohacují.....	94
3.5.14.	Týden očima politiků a političek.....	96
3.5.15.	Rozdělení politických témat podle pohlaví.....	100
3.5.16.	Souhrn analýzy rozhovorů.....	102
4.	Závěr.....	110
	Seznam použité literatury.....	114
	Seznam použitých zákonů a stanov.....	121
	Seznam použitých internetových zdrojů.....	121
	Přílohy.....	122

Abstrakt:

Ačkoliv je v české komunální politice zastoupení žen vyšší než v politice krajské a státní, počet žen zde zdaleka nedosahuje míry participace mužů. Ženy jsou navíc, pokud se komunální politiky účastní, koncentrovány spíše na nižších úrovních rozhodování. Lze říci, že ženy v české komunální politice jsou současným nastavením politiky, ale také samotné společnosti, znevýhodněny.

Kvalitativní výzkum této práce je zaměřen na reflexe komunálních politiků a političek o jejich působení v komunální politice, přičemž jsou zde sledovány jejich názorové shody a rozdíly, a to u témat, jakými jsou např. povinné pohlavní kvóty, postavení mužů a žen v komunální politice, diskriminace, rozdělení politických agend podle pohlaví. Ukázalo se, že „druhá směna“ je v očích politiků i političek nejdůležitějším faktorem, který pohyb žen v komunální politice ztěžuje. Stereotypně vedené výpovědi politiků i političek pouze dokreslují obraz komunální politiky jako výrazně mužského prostředí, kde se sice žena může prosadit, ale pouze za předpokladu, že vyhraje pomyslný boj s celým systémem (dostane se skrze vnitrostranické bariéry vzhůru) a za cenu náročného skloubení pracovního resp. politického života a „ženské role“ v domácnosti a v rodině, kterou ani politici a ani samy političky nijak nezpochybňují. Právě socializace k mužským a ženským rolím způsobila, že muži i ženy tuto femininí roli žen přijímají, přičemž muži ji explicitně obhajují přirozeností. Komunikační partneři v rámci tohoto výzkumu navíc prokázali, že se o své výsadní postavení bojí. U témat řešících podporu vstupu žen do politiky a zvýšení možností jejich uplatnění vyjadřovali negativní emoce nebo tato témata nepovažovali za důležitá.

Klíčová slova:

komunální politika, politik, politička, maskulinní prostředí, genderové stereotypy, genderové znevýhodnění

Abstract:

Although the representation of women in terms of the Czech local politics is higher than on regional and state level, still their total number does not reach the participation of men by far. In addition, women are more present on lower decision-making positions of local politics. It is possible to say that women are disadvantaged by the current political and social environment.

The qualitative research used in the present paper focuses itself on the reflections of male and female politicians regarding their participation in local politics, whereas their consensus and differences in opinions are monitored especially in regards to such topics as mandatory gender quotas, position of men and women in the local politics, discrimination, and distribution of political agenda as per gender. It has been demonstrated that „the second shift“ is the most important factor in the eyes of both male and female politicians, making the involvement of women in the local politics much more difficult. Stereotyped statements of politicians of both genders illustrate the image of the local politics as a significantly male dominated environment, where a woman can prove herself only after winning the imaginary battle with the whole system (and after overcoming the intra-party barriers) and for the price of a demanding combining of career or political life and her „female role“ in the household and family, which is not questioned nor by male, nor female politicians. Precisely the socialization of male and female roles has caused that this „feminine role“ is accepted by both genders, being explicitly defended by men for its natural character. In terms of the present research, the communication partners have even proved to be worried about their privileged position. When opening topics connected with support of women entering into politics and increasing their participating options, negative emotions or lack of interest in these topics have been expressed.

Key words:

local politics, male politician, female politician, masculine environment, gender stereotypes, gender disadvantage

1. Úvod

V komunální politice České republiky je zastoupení žen vyšší než v politice krajské a státní, přesto však jejich počet zdaleka nedosahuje míry participace mužů. Po posledních komunálních volbách v roce 2018 se účast žen v zastupitelstvech přiblížila k 28 %. Účast žen je vyšší v menších obcích, kde jsou i vedoucí posty zpravidla neuvolněné, tedy držitel tohoto postu zpravidla vykonává ještě své „vlastní“ zaměstnání jako zdroj obživy. Obecně lze říci, že ženy, pokud v komunální politice participují, jsou koncentrovány spíše na nižších úrovních rozhodování (Šprincová, Adamusová, 2014) a lze tedy tvrdit, že komunální politika je prostředím, ve kterém jsou ženy oproti mužům znevýhodňovány.

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jak vnímají současné komunální političky a současní komunální politici komunální politiku a své působení v tomto pro ženy diskriminačním prostředí a stanovit rozdíly v názorech a zkušenostech z hlediska pohlaví dotazovaných. Na základě těchto reflexí bylo možné sledovat, podle jakých motivací ženy a muži do komunální politiky vstoupili, co pro ně politika znamená, s jakými problémy se v průběhu svých funkcí potýkají a jaký panuje mezi dotazovanými názor na postavení žen a mužů v komunální politice.

Jak je uvedeno výše, v této práci se nevěnuji pouze účasti žen v komunální politice, a to i z toho důvodu, že prací na toto téma byla již napsána celá řada. Do svého výzkumu jsem zahrнула také muže, což mi umožnilo přímé porovnání vnímání této problematiky z hlediska obou pohlaví. Bylo také zajímavé sledovat, jak nahlíží ženy v komunální politice na své kolegy muže, jejich působení v komunální politice a naopak jak politici pohlíží na ženy, které v komunální politice participují.

Komunální politika, jako žádná oblast společenského života, není statická a neustále se mění. Z mého pohledu by bylo zajímavé vidět, s jakými závěry by skončil výzkum provedený na stejné téma se stejnými nebo podobnými cíli výzkumu za několik let. Domnívám se, že před dekádu či dvěma byly podobné práce vedeny jiným směrem, a to s fokusem na základní genderové otázky ovlivňující ženy především při jejich vstupu

do politiky a jejich „trnité“ cestě vzhůru k vysokým komunálním pozicím a především pojednávající jejich obecnou nízkou účast na poli politiky. Lze říci, že se participace žen volby od voleb zvyšuje a v dnešní době není ani účast žen na nejvyšších funkcích ničím neobvyklým. Toto dle mého soudu mění nejen pozici žen a jejich reflexi této pozice, ale zároveň to, jak je pozice žen v komunální politice vnímána muži či jak naopak vnímají ženy postavení mužů v této oblasti.

Toto téma jsem si vybrala, jelikož mě politika zajímá a bylo pro mě zajímavé provádět rozhovory zpravidla se starosty/starostkami a dalšími členy Rady či Zastupitelstva komunálních jednotek různých velikostí. V tomto ohledu splnila práce mé očekávání, jelikož pro mě samotnou bylo provádění pohovorů obohacující, kdy jsem se dozvěděla informace nejen potřebné pro výzkum, ale zároveň jsem se seznámila blíže s procesy fungování komunální politiky. Také jsem procestovala mnoho míst v republice, které jsem dosud nenavštívila a nabyla tak zajímavé informace o těchto lokalitách.

1. 1. Pozicionalita a lokace

Důležitými otázkami výzkumu, který není založen na pozitivistickém přístupu, jsou otázky pozicionality a lokace. Politika lokace *„odkazuje k účinkům a důsledkům této lokace při vytváření vědeckých tvrzení“* (Lorenz-Mayer in Linková, Červinková, 2005, s. 77) a *„obvykle označuje takovou praxi, kdy jsou specifikovány účinky určité konkrétní lokace na konkrétní osobní vědění“* (Lorenz-Mayer in Linková, Červinková, 2005, s. 81). Podle Razamoglu a Holland (2002) to znamená provést kritické zhodnocení svého vztahu ke zkoumanému. Výzkumnice tak musí reflektovat svoji lokaci a z ní vyplývající pozici v rámci výzkumu, přičemž se nejčastěji identifikuje v rámci parametrů rasy, třídy, genderu, náboženství, sexuality, geopolitického původu, materiálních podmínek (Lorenz-Mayer in Linková, Červinková, 2005).

V rámci výzkumu jsem sebe sama identifikovala jako bělošku ze střední třídy s dokončeným bakalářským vzděláním pracující ve státní správě. Souhlasím s tím, že je třeba zlepšit postavení žen v dnešní společnosti, stejně jako s podporou zájmů žen a marginalizovaných skupin obecně. Nemohu se plně identifikovat se všemi „ženskými“

otázkami, které jsou na poli genderových studií diskutovány, ale s většinou z nich ano. Vzhledem k výše uvedenému se považuji za feministku.

Feminismus, i má vlastní genderová kategorie, ovlivňovaly moji pozici v rámci výzkumu nejvíce. Ze své pozice jsem v průběhu pohovorů cítila jakýsi soucit a solidaritu s političkami, které se často v osobním životě potýkají s tím, s čím se potýkají všechny ženy, které jsou pracovně vytížené. Z vlastní zkušenosti totiž vím, jak je problematické fungovat v domácnosti, natož se třeba starat o rodinu, když člověk přijde domů pozdě večer a má sílu jen k tomu, aby došel do postele. Ačkoliv mojí práci často zastane manžel, který chodí z práce dříve, vím, že to není zcela standardní, a že se mnoho, možná i většina žen, staly otrokyněmi společenského nastavení společnosti.

Já sama v politickém prostředí nepůsobím, ačkoliv k němu mám ze svých pracovních pozic blízko a občas mám tu možnost se s politiky nebo s osobami pracujícími v jejich okolí setkat či s nimi komunikovat. Ačkoliv jsem se v prostředí komunální politiky nikdy nepohybovala, od začátku výzkumu jsem reflektovala fakt, že nejsem „tabula rasa“, a tedy že mám jakési předporozumění, vlastní názory, a že výzkum, tedy jeho průběh i závěry, jsou zcela jistě ovlivňovány moji vlastní osobou. Připouštěla jsem si tedy, že pozicionalita každého badatele či badatelky je výsledkem mnoha faktorů, od nichž se ani v rámci výzkumu nelze oprostit, a že výzkum je ovlivňován subjektivitou každého badatele/badatelky, stejně jako subjektivitou komunikačních partnerů a partnerek.

2. Teoretická část

Komunální politika a gender jsou témata natolik široká, že je nemožné je v rámci teoretické části plně obsáhnout. To ale samozřejmě v této práci zaměřené na zkušenosti komunálních politiků a političek v komunální politice není třeba. Mým vytyčeným cílem zde bylo teoreticky ukotvit politiku, a to především komunální a propojit ji s problematikou genderu popř. genderové ne/rovnosti. To mi poskytlo teoretický základ pro to, v jakém prostředí se moji komunikační partneři a komunikační partnerky na současné české politické scéně pohybují. Snažím se zde ukázat, že ženy jsou v české komunální politice marginalizovány, a že jsou při svém vstupu do politiky, ale také při samotném působení v ní ovlivněny nejen historickým odkazem, ale také současným nastavením společnosti a politiky jako takové. Nezapomínám ani na muže, kteří ač jsou vůči ženám společensky privilegovanou skupinou a mají k politické participaci výhodnější podmínky, nelze tak soudit obecně a i zde funguje jistá hierarchie pro to, kdo sem má a kdo nemá přístup.

2. 1. Politika

Slovo politika je odvozeno od slova polis (městský stát) a jeho původní význam je tedy „vše, co se týká státu“ (Heywood, 2004). Již v Antickém Řecku se však tímto pojmem rozuměly také vnitřní procesy a vyjadřovaly se jím mocenské vztahy. Politika znamenala institucionalizovanou – obecní moc, která měla zajistit pokračování otrokářského státu, z něhož těžili všichni svobodní občané (Prorok, Lisa, 2009).

Politika však není jednoznačným pojmem a zdá se, že definovat ji je značně obtížné: „*Na úrovni běžného vnímání nemá její vymezení většinou plně racionální systematizovanou podobu, nýbrž je spíše výrazem emocionálního vnímání a hodnocení politické reality*“ (Prorok, Lisa, 2009, s.103). Každý člověk si tedy „politiku“ interpretuje jinak, a to často podle toho, co pro něj znamená. Pro ambiciózního politika může znamenat to nejdůležitější na světě, pro jiného člověka zase důležitou, ale ne úplně podstatnou činnost a pro dalšího pouze špínu a nepoctivost. Ani teoretické ukotvení

pojmu není univerzálně platné a všeobecně akceptované. Kromě faktorů místa a času, dějinného vývoje, mnoho záleží i na hodnotách a zkušenostech jednotlivých autorů, kteří tyto definice utváří (Prorok, Lisa, 2009).

Například Max Weber (1990) definoval politiku jako provádění řídicí činnosti, a to bez omezení na nějakou konkrétní oblast. Politikou podle tohoto modelu se tak kromě vedení nebo podílu na vedení nějakého politického uskupení, jako je stát nebo obec, rozumí například vedení bank, odborů ve stávce, ale také politika manželky, která řídí svého muže (Weber, 1990). Podle dalších názorů můžeme hovořit o politice například už tehdy, pokud se jedná o vztah tří osob, z nichž jedna se snaží využívat svoji moc a autoritu, aby na svoji stranu získala osobu druhou proti osobě třetí, což má vést k realizaci jejich zájmů. Právě takové vztahy mohou vznikat třeba i v rodině (Prorok, Lisa, 2009).

Nejčastěji se však tento termín politika používá jako označení pro činnost, kterou skupiny lidí vyvíjí, když usilují o podíl na moci, anebo o ovlivňování dělby moci: *„Moc poté existuje jako prostředek ve službách jiných, tj. ideálních nebo egoistických cílů a také jako kategorie sama o sobě, pro požitek z pocitu prestiže, který poskytuje“* (Weber, 1990, s. 11). V moderních definicích politiky se poté operuje také s dalšími kategoriemi kromě moci. Dalšími elementy jsou třeba hodnoty, zájmy nebo konflikt (Cabada, Kubát, 2004).

Moderní definici politiky poskytl např. Thompson (2004), který rozlišením čtyř typů moci pomáhá politickou moc lokalizovat. Thompson (2004) vychází z předpokladu, že: *„lze na společenské jevy pohlížet jako na záměrná jednání realizovaná ve strukturovaných společenských podmínkách. Tento společenský život je utvářen jedinci, kteří usilují o dosažení různých cílů a záměrů“* (Thompson, 2004, s. 16).

Tito jedinci mají k dispozici různé příležitosti odvíjející se od předem daných okolností, jejichž soubory lze nazvat jako pole vzájemného působení. Jedinci v těchto polích zaujímají pozice podle různých funkcí a zdrojů, kterých mohou dosáhnout. Pokud jsou tyto pozice součástí institucí, tedy v čase poměrně ustáleného souboru pravidel, prostředků a vztahů, nabývají tím stability. V rámci institucí jsou utvářeny nové pozice a ty jsou v úzkém vztahu k moci, kterou dotyčný disponuje a pro jejíž uplatňování využívají jedinci jim dostupné prostředky vedoucí k plnění jejich cílů. Shromažďováním zdrojů nebo prostředků se tedy moc posiluje. Instituce jsou velkou základnou pro uplatňování

moci a jedinci zaujímající vysoké pozice v těchto institucích mohou dělat rozhodnutí a dosahovat cílů s dalekosáhlými důsledky (Thompson, 2004).

Autor na základě výše uvedeného rozlišuje 4 druhy moci, a to podle činností a zdrojů, které jsou jedinci při uplatňování těchto mocí využívány:

- a) ekonomickou, kdy se užívají a vyrábí hmotné a finanční zdroje např. výrobní prostředky, suroviny, finanční kapitál. Akumulací těchto prostředků se zvyšuje ekonomická moc.
- b) Politickou, která spočívá v koordinaci jednotlivců a regulace jejich vzájemných vztahů do pravidelných vzorců jednání. Takovouto institucí je především stát. Jedná se o centralizovanou moc zahrnující složitý systém pravidel a postupů opravňující určité jedince k tomu, aby jednali určitým způsobem, přičemž v některých případech jsou tyto postupy přijímány svrchovanými orgány v podobě zákonů. Prostředkem pro uplatňování této moci je autorita.

S výkonem politické moci souvisí dvě další, odlišné formy moci, a to moc:

- c) donucování, která je často spojena s fyzickým násilím nebo s výhrůzkou jejího použití, jedná se ale také justice, policie, vězení, vojenské výcviky, špionáže, a podobně.
- d) Symbolická, kdy se rozvíjí a posiluje politická moc šířením symbolických sdělení, jež podporují víru v legitimitu politické moci. K tomuto šíření slouží zpravidla informační a komunikační prostředky. Jedná se o schopnost těchto prostředků zasahovat do vývoje událostí, ovlivňovat jednání ostatních nebo i samotné události utvářet (Thompson, 2004).

Komplexněji lze politiku popsat také pomocí trojího dělení, a to na oblasti *polity*, *politics* a *policy*, které jsou vzájemně propojené (Balík, 2009). *Polity* v tomto modelu tvoří formální složku politiky, tedy je to normativní a institucionální rámec, politický řád, ale také politické ideje. Tato složka však může také odkazovat k určitému prostoru, kde se politika odehrává a k jejím aktérům.

Dimenze *politics* je dynamickou složkou politiky, v jejímž rámci dochází k prosazování zájmů. Vyznačuje se střetem přístupů a zájmů mezi aktéry, případně konsenzem (Balík, 2009). Jejím jádrem jsou tedy konflikty, ale i spolupráce, řešení sporů,

a tedy sladění protichůdných a konkurujících si názorů (Heywood, 2004) či naopak jejich mocenské prosazení. V politickém systému České republiky poté nejčastěji prosadí své názory ti, kdož drží polickou převahu, tedy ti, mající většinu ve volených orgánech.

Třetí dimenze, *policy*, odkazuje především k obsahu politiky, tedy k činnosti jejích aktérů, a také ke konkrétním výsledkům a cílům. Právě zde se z politických idejí a rozhodnutí tvoří konkrétní normy či předpisy, které poté mají dopad na veřejnost (Balík, 2009).

Ve 20. století vznikly v důsledku změny režimů, ale i politické kultury samotné, další termíny. Nespokojenost lidí s politikou, znechucení a jejich nedůvěra k jejím představitelům přinesly definování politiky jako „špíny“ či ve vztahu ke korupčním skandálům jako „špinavého obchodu“. Pojem „nepolitická politika“ se poté vztahuje k totalitním režimům a disidentu a označuje konkrétně jakýsi život v pravdě podle morálního přesvědčení. Představitelem této anti-politiky byl třeba Václav Havel (Cabada, Kubát, 2004). Tedy do chvíle, než se stal prezidentem Československé a poté také České republiky.

Jednotlivé filosofické přístupy se tedy liší v definování toho, co je to politika, přičemž jsou využívány různé kategorie jako hodnoty, vztahy, moc, autorita, institucionalizace (Prorok, Lisa, 2009). Kombinací těchto přístupů poté lze vytvořit obecnější definici, která zní: „*Politika je specifický druh činnosti v institucionalizované formě (organizovaná činnost s algoritmy postupu), mající místo na určitém území, jejímž cílem je prostřednictvím vlivu a jeho forem (moc, autorita) dosáhnout v rámci existujících sociálních vztahů vytvoření podmínek pro realizaci stěžejních zájmů (hodnot) určité sociální skupiny*“ (Prorok, Lisa, 2009, s. 106).

2. 2. Politik

Ani definice termínu *politik* není zcela jednoznačná, přesto se zdá být mnohem konkrétnější, než pojem *politika*. Lze tvrdit, že definice lidí zabývajících se politikou vychází z definování politiky jako činnosti, kde je hlavní kategorií moc, autorita, vliv a boj o ně, a která probíhá pouze v rámci politických stran nebo ve státních, potažmo

veřejných institucí. Politik je potom člověk, který: „*usiluje o získání vlivu na rozdělení moci mezi politickými útvary nebo v rámci těchto útvarů*“ (Cabada, Kubát, 2004, s. 49).

Rozsáhlejší definici poskytl opět Max Weber (1990), který rozdělil politiky podle činností na příležitostné a na politiky z povolání, pro něž je politika vedlejším nebo hlavním zaměstnáním. Mezi příležitostné politiky patří ti, kdož nějakým způsobem svobodně projevují svoji politickou vůli, a to například uplatněním svého aktivního volebního práva. Politikem podle této teorie tak může být běžný občan - volič, který sám o moc neusiluje, ale podílí se na jejím dělení. Pro toho, kdo se věnuje politice jako vedlejšímu zaměstnání, není tato činnost hlavním zdrojem příjmu. To jsou zpravidla členové zastupitelstev krajů a obcí, stejně jako různí čestní předsedové: „*Politika v tomto případě netvoří duchovní, ani materiální náplň života politiků, a ti ji vykonávají jen podle potřeby*“ (Weber, 1990, s. 18).

Podle hodnot, které politická činnost jedincům přináší, můžeme politiky dělit na ty, o nichž lze říci, že žijí z politiky a na ty, co žijí pro politiku. Tyto činnosti však mohou, a také často působí pospolu. Zatímco lidé žijící pro politiku čerpají z této činnosti jakýsi smysl života, ti, co z ní žijí, preferují ekonomickou stránku věci a mají ji jako hlavní zdroj obživy. Aby se tedy politik mohl oprostít od materiálu, musí být na politice ekonomicky nezávislý (Weber, 1990). Podle současné české politické scény však lze říci, že mnohdy ani ekonomická soběstačnost nestačí k tomu, aby politici nedělali politiku kvůli vlastnímu finančnímu prospěchu.

Při definici politických aktérů ale nejvíce záleží na tom, co konkrétní lidé považují za politickou činnost a nelze se tak omezit pouze na ty, co zastávají nebo pracují na tom, aby zastávali nějakou veřejnou funkci nebo na ty, kteří k dělení moci přispívají. Politickým aktérem tak mohou být i feministicky smýšlející lidé, kteří označují dříve nepolitické a tedy nekonfliktní oblasti založené na „přirozeném“ pořádku jako kategorie politické, neboli problematické a otevřené konfliktu (Císař, 2005). Politickými aktéry mohou být dále lobbisté, představitelé nevládních organizací, tedy jednoduše všichni, jejichž činnost má co dočinění s politikou, ať již tento termín definujeme jakkoliv.

2.3. Komunální politika ČR

Politiku lze rozdělit na celostátní a komunální. Celostátní politika je vykonávána centrálními ústavními orgány, tedy prezidentem, vládou, parlamentem a ústavním soudem. „*V nich a v korelacích mezi nimi se odehrávají nejdůležitější politické procesy, ve kterých se závazně rozhoduje o celospolečenské alokaci hodnot. Státní moc je tak rozdělena mezi legislativní, exekutivní a judikativní orgány a tato dělba moci je jedním z pilířů právního státu*“ (Vodička, Cabada, 2011, s. 313).

Mne ale v této práci zajímá především komunální politika, která je prováděná v prostředí místní samosprávy, přičemž v rámci ní je vykonávána taková veřejná moc, která není mocí státní. Tato veřejná moc je komunálním jednotkám svěřena státem za tím účelem, aby v určitém rozsahu spravovaly samy sebe. Samospráva je od státní moci odvozena, a tedy neměla by s ní být v rozporu (Balík, 2009).

Nelze určit jednotný vzor toho, jaké jsou funkce obcí či jejich orgánů, potažmo aktérů komunální politiky. Záleží na mnoha faktorech, jakými jsou například působnost, která je samostatná nebo přenesená¹, velikost obce, počet obyvatel, od něhož se odvíjí velikost místních orgánů a počet jejich členů. Oblasti zpravidla spadající do působnosti obcí však ukazují rámeček těchto funkcí.

Pracovně lze tyto pravomoci rozdělit do sedmi oblastí: politická, ekonomická, sociální, ekologická, bezpečnostní, infrastrukturní a prognostická (Balík, 2009). Jako konkrétní činnosti lze uvést třeba sestavování rozpočtu a hospodaření podle něj (ekonomická funkce), činnosti v oblasti vzdělávání, zdravotnické péče a kultury (sociální oblast), zajišťování čistoty obce či svoz a likvidace odpadu (ekologická funkce), zřizování obecní policie (bezpečnostní funkce), správa a údržba komunikací (funkce infrastruktury) a schvalování územních plánů či schvalování programu rozvoje obce (prognostická funkce) (Balík, 2009).

¹ V rámci samostatné působnosti je realizováno právo na samosprávu, v rámci přenesené působnosti pak obec jedná jako vykonavatel státní správy, kterou na ni zákonem přenesl stát. V rámci samostatné působnosti je obec vázána pouze Zákonem o obcích popř. jeho prováděcími předpisy, při výkonu přenesené působnosti je vázána nejen Zákonem, nýbrž také směrnicemi vyšších orgánů státní správy (Vodička, Cabada, 2011).

Obec jedná navenek prostřednictvím svých orgánů, tedy fyzických osob, které obec v určitém volebním období zastupují. Občané obce rozhodují ve volbách o složení zastupitelstva, přičemž vybírají z řad svých občanů, kteří jsou na kandidátních listinách pro konkrétní volby.

Zastupitelé mají při výkonu funkce jistá práva, ale i povinnosti. Mezi základní práva patří možnost předkládat orgánům obce návrhy na projednání, možnost vznášet dotazy, připomínky a podněty na radu obce a její jednotlivé členy, na předsedy výborů, na statutární orgány právnických osob, jejichž zakladatelem je obec, a na vedoucí příspěvkových organizací a organizačních složek, které obec založila nebo zřídila. Členové zastupitelstva mají také právo na informace ve věcech souvisejících s výkonem funkce, a to od zaměstnanců obecního úřadu nebo od zaměstnanců právnických osob, které obec založila nebo zřídila. Zastupitelům ze zákona vyplývají i povinnosti. Jedná se o aktivní účast na jednáních zastupitelstva, popř. jiných orgánů obce, kterých je dotyčný členem, dále plnění úkolů, které jsou mu těmito orgány uloženy, hájení zájmů občanů obce a také vykonávání funkce tak, aby nebyla ohrožena její vážnost. Zastupitel se také musí vyvarovat střetu zájmů, např. je povinen sdělit před zahájením jednání orgánu obce, že má na projednávané záležitosti jiný než veřejný zájem (Zákon o obcích č. 128/2000 Sb.).

Reprezentantem obce navenek je starosta obce. V České republice je vždy členem zastupitelstva, z jehož řad je volen a také je členem rady obce, pokud je tento orgán zřízen. Funkce starosty sama o sobě neoplývá rozsáhlými pravomocemi. Pokud je pro určitý úkon starosty vyžadováno schválení zastupitelstva nebo rady, starosta musí vyčkat jejich schválení. Velkou pravomocí starosty je svolávat a řídit zasedání zastupitelstva a rady, mít možnost stanovovat pořadí jednotlivých bodů jednání, což může mít na výsledek jednání zásadní vliv. Starostu zastupuje místostarosta, kterých může být i více (Balík, 2009).

Výkonným orgánem v oblasti samostatné působnosti je rada obce. V případě, že není zřízena (u nejmenších obcí), vykonává její pravomoci starosta obce. Rada má mezi 5 až 11 členy, přičemž počet členů nesmí přesahovat 1/3 počtu členů zastupitelstva obce. Rada se nevolí v obcích s méně než patnáctičlenným zastupitelstvem. Členy rady jsou starosta, místostarosta (místostarostové) a další volení členové z řad zastupitelstva obce. Rada se schází podle potřeby. Dalšími orgány obce jsou výbory zastupitelstva obce, coby

iniciativní a kontrolní orgány, přičemž finanční a kontrolní výbor je zřízen vždy. Rada obce může jako své iniciativní a poradní orgány zřizovat komise (Zákon o obcích)².

2.3.1. Volby do orgánů místní samosprávy

Zastupitelstvo obce je v České republice voleným orgánem, které je na období 4 let voleno v rovných, tajných a přímých volbách. To, kteří kandidáti budou uvedeni na kandidátní listině a budou tak mít možnost se v komunálních volbách ucházet o voličské hlasy, poté řídí strana či politické hnutí, jichž jsou členy.

Vnitrostranický nominační proces není v českém právním řádu nijak upraven a o nominacích zpravidla rozhoduje pouze malá skupina osob, která také podstatně ovlivňuje finální podobu voleného orgánu. Autonomie politických stran je v tomto směru vcelku pochopitelná. Vždyť politické strany nesou plnou zodpovědnost za to, kdo je bude reprezentovat a je tedy důležité, aby měly plně pod kontrolou to, kdo je bude ve volbách zastupovat (Outlý, Prouza, 2013). Outlý a Prouza (2013) odkazují na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 7. 2006 (sp. zn. Vol 65/2006), podle kterého:

Rozhodování o tom, které kandidáty politická strana nebo hnutí uvede na svou kandidátní listinu patří k jejím nejzásadnějším rozhodnutím ve volebním klání, politická strana (...) musí být schopna nést následně důsledky tohoto rozhodnutí a je součástí její politické odpovědnosti přijímat nejen jeho dopady pozitivní, ale i negativní.

Vnitrostranická pravidla pro výběr kandidátů jsou potom obsažena ve stranických dokumentech, z nichž nejvýznamnější roli hrají stanovy politické strany.

² Postavení hlavního města Prahy a jeho městských částí je upraveno zvláštním právním předpisem.

2. 3. 1. 1. Vnitrostranické kvóty

Ačkoliv je téma vnitrostranických kvót rozebíráno v rámci kapitoly „komunální politika“, je třeba upřesnit, že se tato problematika týká také politiky celostátní.

Vnitrostranický proces nominace kandidátů je největší překážkou pro výraznější vstup žen do politiky (Havelková, 2006). Je přitom známo několik nástrojů, jak zvyšovat zastoupení žen a dalších marginalizovaných skupin. Velmi diskutována je v posledních letech například otázka ne/zavedení povinných kvót pro počet žen v politice.

Zastánci kvót v České republice volají po nadstranických opatření, na úrovni zákona, jimiž by byly politické strany zavázány upravit poměr mužů a žen na kandidátních listinách a ve vnitrostranických orgánech. Podle Šprincové a Adamusové (2014) jsou totiž ženy ve členských základnách zastoupeny v rozmezí 30 % - 50 % a více procent a „*dlouhodobým problémem tak není nízký počet žen v politických stranách, ale jejich absence v mocenských a rozhodovacích pozicích, z čehož vyplývá, že nemohou například aktivně ovlivňovat nominace kandidátek a kandidátů*“ (Šprincová, Adamusová, 2014, s. 5).

V České republice funguje (spíše nefunguje, a to s ohledem na počet stran jej využívající) systém dobrovolného vnitrostranického stanovení pohlavních kvót. Jedinou velkou (tradiční a k červnu 2020 vládní stranou), která ve svých stanovách prosazuje princip rovných příležitostí pro muže a ženy, a to jak při sestavování rozhodovacích orgánů, tak především ve stanoveném minimálním poměru mužů a žen na kandidátních listinách, byla ČSSD. V jejích stanovách ke konci února 2019 je uvedeno, že „*alespoň 40 % všech kandidátů na kandidátkách do zastupitelstva krajů a Poslanecké sněmovny musí tvořit osoby opačného pohlaví*“ (Stanovy ČSSD, 2018, čl. 48).

Stanovy ČSSD obsahovaly také pravidla pro podíl žen a lidí do 30 let věku na vnitrostranickém rozhodování. Konkrétně se zde pravilo, že: „*při volbě členů orgánů ČSSD jsou navrhováni kandidáti tak, aby se členy těchto orgánů stali ženy, senioři a mladí členové ČSSD do 30 let věku, pokud to stav členské základy umožňuje*“ (Stanovy ČSSD, 2018, čl. 36). Pro zastoupení žen ve stranických grémiích platila kvóta 25 %.

Ve skutečnosti však tyto kvóty působily na účast a postavení žen ve straně spíše negativně. Kvóta byla brána jako maximální (namísto minimální) a docházelo tak k tomu, že o post místopředsedy/místopředsedkyně bojovaly dvě ženy, namísto aby soupeřily i s muži o další místopředsednické funkce. Vedení se dále nezabývalo nominováním schopných žen s vědomím, že kvóty budou tak jako tak naplněny.

Dle poznámky vedoucího této práce (pozn. Petr Pavlík) se objevily také případy zneužívání kvót ve vnitrostranických bojích. Pro naplnění kvót bylo nutné na poslední chvíli dovolit do různých orgánů strany ženy nebo mladé, kteří byli zpravidla loajální jedné ze stran tohoto vnitrostranického sporu, a tak docházelo k manipulaci s volebními většinami.

Můžeme tedy říci, že tyto kvóty nemusí vždy působit pozitivně a nejsou vždy řešením (Havelková, 2006). Na mimořádném sjezdu ČSSD v roce 2018 bylo navrženo zrušení těchto povinných kvót. Zastánci modelu bez kvót považovali tento systém za diskriminující a volali po zrušení diskriminace, a to jak pozitivní, tak negativní. Na druhé části sjezdu, v dubnu 2018, se však rozhodlo o zachování kvót ve stanovách ČSSD. Na 41. sjezdu ČSSD, který se uskutečnil počátkem března 2019, však byly „ženské“ kvóty zrušeny. Podle deníku E15 byly kvóty na sjezdu nejvíce diskutovaným tématem a jejich zastánci navrhovali alespoň kvótu 10 % pro účast žen, mladých do 30 let a seniorů na kandidátních listinách. Návrh však neprošel. Slovy předsedy ČSSD Jana Hamáčka: *„Zvládli jsme postavit kandidátku pro volby do Evropského parlamentu, aby tam byli rovnoměrně zastoupeni muži a ženy. Zvládneme to i u jiných kandidátek. Nepotřebujeme ve stanovách kvóty“* (Otto, 2019).

Povinné kvóty využívané v ČSSD do února 2019 označujeme jako jednoduché, jelikož určují poměr pohlaví na jednotlivých kandidátních listinách, ale již ne pořadí jednotlivých kandidátů. Lze objektivně říci, že tyto kvóty samy o sobě nic neřešily. Nezřídka se totiž stávalo, že byly ženy umístovány spíše na „nevolitelná“ místa. Pokud mluvíme o kvótách dvojitých, tak tím myslíme opatření stanovující i pořadí na kandidátních listinách, např. formou „zipu“, kdy se muži a ženy střídají (Šprincová, Adamusová, 2014). Tento systém lze vysledovat v další straně využívající pohlavní kvóty, a to ve Straně zelených. Ve stanovách je uvedeno, že:

na kandidátní listině je v první dvojici a v každé následující trojici jeden kandidát opačného pohlaví, aby bylo dosaženo toho, že na kandidátních listinách bude zastoupeno opačné pohlaví alespoň 1/3 a také, že ve volených orgánech musí být v každé završené trojici nejméně jedna osoba opačného pohlaví. Pro volby do orgánů na místní úrovni si mohou příslušné stranické orgány stanovit, že se toto pravidlo neuplatní (Stanovy Strany zelených, 2015, článek 28).

2. 3. 1. 2. Volby do obecních zastupitelstev

V České republice je zákonem stanoveno, že volit a být volen může každý, kdo dosáhl věku 18 let, má v obci trvalý pobyt, státní občanství ČR (tato podmínka je od roku 2001 zmírněna) a právní způsobilost (Balík, 2009). V každém volebním obvodu dostává oprávněný volič jeden volební lístek, na němž jsou uvedeny všechny volení strany, které kandidují a seznam kandidátů těchto stran. Hlasovat lze třemi způsoby:

- 1) Označením jedné volební strany, přičemž hlas voliče získává každý z kandidátů této strany.
- 2) Označením jednotlivých kandidátů různých volebních stran, čímž je hlas přidělen každému takto označenému kandidátovi. Volič má tolik hlasů, kolik je v dané obci obsazovaných míst v zastupitelstvu.
- 3) Kombinací těchto způsobů, kdy lze označit jednu volební stranu a zároveň jednotlivé kandidáty ostatních stran. Označená volební strana získává tolik hlasů pro své kandidáty, kolik je volených členů zastupitelstva, ale po odečtení hlasů, které volič přiřkl jednotlivým kandidátům ostatních stran. Hlasy pro označenou stranu se rozdělují od nejvýše postaveného kandidáta. Při kombinaci způsobu hlasování tak kandidáti strany uvedení na nižších pozicích mohou o hlasy „zakroužkované“ strany přijít (Zákon o volbách do zastupitelstev obcí č. 491/2001, Sb., Balík, 2009, Lebeda, 2009).

Z genderového hlediska je ukotvení způsobů volby velmi nosné. Při kombinaci metod hlasování (bod 3), pokud jsou ženy spíše uváděny na nižších pozicích kandidátních listin, ne-li na jejich chvostu, je také větší pravděpodobnost, že hlasy přidělené straně neobdrží a jejich šance na zvolení do zastupitelstva obce jsou tak podstatně sníženy.

Ani označením jednotlivého kandidáta, tedy udělením preferenčního hlasu (bod 2) volič nedává hlas přímo jemu, nýbrž straně, za kterou dotyčná osoba kandiduje. Tyto hlasy se sčítají s hlasy, které tato strana obdržela. Samotné preference voličů tak samy o sobě zpravidla nerozhodují o obsazení zastupitelstva obce. Jak někteří autoři uvádí (viz

Balík 2009, Lebeda 2009), voliči mnohdy ani nemají tušení, že zakroužkováním kandidáta dávají hlas především „jeho“ politické straně.

Velmi důležité v rámci celého systému komunálních voleb je totiž přepočítávání hlasů na jednotlivé mandáty, které jsou v obci rozdělovány a samotný systém obsazování volných pozic. Na základě součtu všech hlasů pro stranu je získán určitý počet mandátů, k čemuž se používá D'Hondtův volební dělitel. Mandáty se tedy rozdělují výhradně mezi strany a vlastně není podstatné, kolik hlasů jednotliví kandidáti získali. Strana tyto mandáty poté obsazuje podle své kandidátní listiny od nejvýše postaveného kandidáta. Pokud tedy strana získá pět mandátů, v zastupitelstvu bude zastoupena prvními pěti osobami ze své kandidátní listiny (Lebeda, 2009) a preferenční hlas tak může posloužit úplně jinému kandidátovi, pokud byl na kandidátní listině postaven výše (Balík, 2009).

Preferenční hlasy pro jednotlivé kandidáty se mohou uplatnit pouze v případě, že kandidát získal alespoň o 10 % hlasů více, než je průměrný počet hlasů na jednoho kandidáta jeho strany. V tomto případě se posouvá na první místo kandidátní listiny. Na listině hůře postavený kandidát má tedy šanci poskočit na kandidátní listině své strany teprve tehdy, když bude mnohem úspěšnější, než jeho kolegové, přičemž větší šanci se na kandidátní listině posunout výše mají kandidáti v menších obcích a městech, kde listiny obsahují do deseti jmen. Ve velkých městech, kde jsou dlouhé kandidátní listiny, je pro podobný výkon zapotřebí velmi vysokého počtu hlasů (Lebeda, 2009). Lze tedy tvrdit, že základem jednotlivce pro úspěch v komunálních volbách je jeho postavení na kandidátní listině strany, za kterou kandiduje. Preferenční hlasy získané ve volbách mohou výsledek za určitých podmínek ovlivnit, ale převaha nad průměrem v tomto případě musí být značná, především ve větších obcích.

Přesto však preferenční hlasy mohou pořadím zamíchat, a ne vždy se tomu tak děje v neprospěch, žen. Ve volbách 2014 některé ženy přeskočily díky preferenčním hlasům své výše postavené kolegy/kolegyně, jak se tomu stalo např. v Českých Budějovicích, kde kandidátka TOP09 získala mandát díky přímé podpoře voličů. Pokud by byl mandát přidělen dle pořadí na kandidátní listině strany, bylo by v zastupitelstvu o jednu ženu méně. Obecně lze ale říci, že systém „preferenčních hlasů“ zvyhodňuje spíše muže (Šprincová, 2014).

2. 3. 2. Zastoupení mužů a žen v orgánech místní samosprávy

V roce 1905 začalo platit všeobecné volební právo pro muže na našem území a v tomto roce také vznikl první Výbor pro volební právo žen. Ústavou v roce 1920 byla zakotvena občanská rovnoprávnost, a to včetně aktivního i pasivního volebního práva. Od vzniku ČSR tak mají ženy, co se týče volebního práva, „de iure“ rovné podmínky s muži (Havelková, 2006). Faktická účast žen v české politice je však stále na velmi nízké úrovni.

Při srovnání celostátní, krajské a komunální politiky lze konstatovat, že právě v zastupitelstvech měst a obcí je zastoupeno nejvíce žen. Na této úrovni se jedná o více než ¼ zastoupení a je to jediná úroveň rozhodování, kde zastoupení žen překročilo 25% hranici. Obecně poté platí, že čím menší samospráva, tím větší je zde zastoupení žen, a to i přes to, že v menších obcích je rozdělováno méně mandátů. Ženy jsou tedy koncentrovány na nižších úrovních rozhodování a jsou spíše umisťovány na neuvolněné funkce, a to i na nejvyšších pozicích. V rámci těchto funkcí poté hospodaří s minimálními rozpočty (Šprincová, Adamusová, 2014).

Podle Balíka (2009) z výsledků voleb³ vyplývá, že podíl žen na kandidátkách a poté v zastupitelstvech, se dá považovat za spíše nízký a zvolených žen je zhruba o 4-5 % menší počet než žen kandidujících. Účast žen v komunální politice se však od roku 1994 do roku 2006 zvýšila. Kandidujících žen bylo v roce 2006 o třetinu více, v zastupitelstvu poté usedlo o 40 % žen více než v roce 1994.

Český statistický úřad (ČSÚ) uvádí, že v roce 2006 bylo ve volbách do zastupitelstev měst a obcí rozdáno celkem 59 907 mandátů. Co se týče kandidátních listin, bylo na nich celkem 70,62 % mužů a 29,38 % žen, přičemž muži v absolutních číslech získali celkem 44 979 křesel a ženy 14 928 křesel. Ženy tak měly v roce 2006 úspěšnost zvolení podstatně menší než muži, a to pouze 24,9 %.

Lze však říci, že trend zvyšování účasti žen v politice pokračuje. V roce 2010 se rozdělovalo 59 633 mandátů, přičemž kandidovalo 68,83 % mužů a 31,17 % žen. Zvoleno

³ hodnotí výsledky od roku 1994 do roku 2006

potom bylo 43 958 zastupitelů a 15 675 zastupitelek (ČSÚ). Pravděpodobnost zvolení se u žen zvýšila na 26,3 %.

V roce 2014 bylo na kandidátkách stran zapsáno 67,78 % mužů a 32,22 % žen, tedy o téměř 3 % více žen než v roce 2006, což je celkem o 13 428 žen více. Je ale nutné říci, že se za osm let zvýšil také počet kandidujících mužů, a to téměř o 12 tisíc. V tomto roce si 59 573 mandátů rozdělilo 72,93 % mužů a 27,07 % žen, v absolutních číslech je to 43 446 mužů (o 1533 méně než v roce 2006) a 16 127 žen (o 1199 více než v roce 2006) (ČSÚ). Ženy měly v tomto volebním roce 27 % šanci, že budou do zastupitelstev zvoleny.

V posledních komunálních volbách v roce 2018 kandidovalo 67,17 % mužů a 32,83 % žen. 59 331 mandátů obsadilo 72,01 % mužů (42 727) a 27,99 % žen (16 604) (ČSÚ). Úspěšnost žen pro zvolení se pohybovala těsně pod 28 %. Oproti předchozím volbám se mírně snížil počet zvolených zastupitelů mužů, a naopak se zvýšil počet zvolených zastupitelek. Kritická masa 30 % však nebyla dosažena. Na základě uvedených výsledků lze ale souhlasit s tvrzením Šprincové a Adamusové (2014), že se volby od voleb procentní zastoupení žen ve volených komunálních orgánech obcí a měst zvyšuje.

Přes tyto pozitivní trendy však zastoupení žen ani zdaleka neodráží jejich poměr v populaci a je evidentní, že nejde o výsledek cíleného úsilí, ale spíše o náhodné jevy.

2.4. Politika jako „genderovaný“ prostor

Politický prostor je prostorem „genderovaným“, tedy je zde vztah mezi podobou tohoto prostoru včetně příležitostí v něm působit a genderovým řádem naší společnosti. Když se budeme pohybovat pouze v rámci duality, tedy v rámci kategorií muž a žena, lze tvrdit, že jsou obě pohlaví v populaci České republiky zastoupena téměř shodným počtem. Podle nejaktuálnější výroční zprávy Českého statistického úřadu (ČSÚ) za rok 2017 je žen dokonce více, a to o cca. 170 tisíc.

Ačkoliv statistiky počtu žen a mužů hovoří ve prospěch žen, politická realita je jiná a ženy stále nedosahují takového podílu na moci, aby jejich status odrážel jejich zastoupení v české populaci. To však není jen záležitost České republiky. Ačkoliv ženy

v drtivé většině zemí světa disponují pasivním volebním právem, a tedy mohou kandidovat a být zvoleny do zastupitelských orgánů místní i celostátní úrovně, lze jednoznačně tvrdit, že politika je mužskou záležitostí, v níž jsou muži privilegovanější skupinou a kde jsou vysoce hodnoceny právě mužské vlastnosti. Ženy a femininita jsou v této sféře považovány za jiné, méně hodnotné.

Na základě srovnání s jiným „mužským“ prostředím, pracovním trhem, lze předpokládat, že toto nastavení politického prostředí je určeno historicky. Ačkoliv ženy jsou početně, ač v nižší míře než muži⁴, zastoupeny na trhu práce, jsou obecně hůře placeny, a to i na stejných či obdobných pozicích, či zaujímají horší, méně důležité pozice než muži. Stejně jako v politice, i zde jsou výše hodnoceny mužské vlastnosti.

Podle Křížkové (2005) mnozí představitelé kritických mužských studií ukazují, že placená práce, která je od vzniku občanské společnosti mužskou doménou, má zásadní vliv na definice a performance maskulinity a maskulinita má zpětně velký vliv na podobu této sféry, kde jsou preferovány a také vyžadovány mužské hodnoty, jako je například agresivita, rozhodnost, sebedůvěra.

Již Aristoteles, ve svém slavném díle „Politika“ definuje stát jako: „*společenství občanů, v němž je občan každý, kdo může být volen do politického úřadu*“ (III i, Aristoteles in Connolly, 2000, s. 18). Do této skupiny nespádali otroci, děti, usedlí cizinci, ale také ženy. Ačkoliv Aristoteles uznával, že ženy mají schopnost uvažování (i když omezenou, ovlivněnou emocemi) a uznával také jejich právo na vzdělání, jelikož tvoří polovinu populace a jsou odpovědné za vedení domácnosti, považoval je za intelektuálně méněcenné a nesouhlasil s tím, aby byly občankami, tedy ani s tím, aby měly politická práva (Connolly, 2000). Tento a další texty klasických filosofů či pozdějších myslitelů (např. Tomáš Akvinský hovořící o ženě jako o nepovedeném muži), které klasifikují ženu

⁴ Podle Evropské komise byla v roce 2016 míra zaměstnanosti v členských státech EU u mužů 76,8 % a míra zaměstnanosti u žen 65,3 %, v některých státech se dostala zaměstnanost žen dokonce na 60% a méně, a to i při faktu, že ženy v úrovni dosaženého vzdělání v těchto státech předstihují muže (Evropská komise, 2017). V ČR byla míra zaměstnanosti mužů ve 4. čtvrtletí téhož roku 80% a žen 65,6 % (Parlamentní listy, 2017)

jako méněcennou, a které jsou součástí kánonu evropského vědění, dá se říci, legitimizují a udržují společenský konsensus.

Nejprve, po dlouhá staletí, byla tímto konsensem společenská smlouva o tom, že občanství, plnoprávnost a s tím spojená politika je pouze pro muže. Od 18. století, kdy se ustavuje moderní veřejná sféra, můžeme hovořit o převládajícím přesvědčení, že politika je spíše pro muže, než pro ženy. Byli to představitelé vědecké obce, kteří znovu legitimizovali myšlenku o vrozených rozdílech mezi muži a ženami. V knize *O původu člověka* hovoří Darwin o odlišných vlastnostech obou pohlaví, kdy ženy jsou spíše empatické a jemné, kdežto muži jsou soutěživí a jsou ostatním mužům soky. Co je vůbec nejpodstatnější, muži mají podle Darwina více rozumu než ženy a dosahují ve všem, co činí, vyšší dokonalosti, ať to již vyžaduje hluboké myšlení, rozum či obrazotvornost, anebo jen užívání smyslů a rukou (Darwin, 1970).

Podle jiného novodobého myslitele, Nietzscheho, jsou ženy méněcenné bytosti postrádající smysl pro logiku, objektivitu, vědu a politiku, a je tak nežádoucí, aby se těmito oblastmi zabývaly. Podle Nietzscheho má žena pouze jedinou roli a tou je role reprodukční, ve které je nenahraditelná. Tento filosof byl odpůrcem snah žen o emancipaci a ve feminismu spatřoval nebezpečí, kterým je ohrožena ženská přirozenost, a tím i celá společnost (Čadková, Lenderová, Stráníková, 2006).

Muži tak řeší politiku, sport, obranu, války a ženy naopak rodinná a sociální témata. Tyto genderové kategorie a distinkce jsou natolik hluboce zakořeněny ve společnosti a vepsány do biologických těl, že se jeví jako přirozené a jsou tak společností a jejími institucemi dále udržovány a podporovány.

2.4.1. Genderové stereotypy v politice

Když mluvíme o postavení žen v politice, nelze se vyhnout diskusi toho, jak je ovlivňují tzv. genderové stereotypy⁵. Například podle výzkumu provedeného v České republice v roce 2016 (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016) formou šesti diskuzních skupin považuje většina lidí muže a ženy za zcela rozdílné aktéry politiky s rozdílnými vlastnostmi a charaktery. Přitom vychází z tradičního dělení rolí, přičemž ženám jsou přisuzovány vlastnosti empatie a ohledu na druhé, které jsou spojeny s jejich pečovatelskou rolí v soukromé sféře. Tyto ženské vlastnosti jsou často považovány za přínos pro politiku, jelikož ta je obohacována o tyto vlastnosti, ale také o témata, která jsou muži opomíjena. Zároveň se však předpokládá, že muži mají lepší kvality a dispozice k tomu, aby byli politickými aktéry. Rozdílnost vlastností přisuzovaných ženám a mužům má často vliv i na přidělování agend, přičemž tzv. silové oblasti politiky jsou přidělovány spíše mužům, zatímco ženy se pohybují v agendách tzv. měkké politiky (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016).

Zmíněný výzkum ale dále ukázal, že nezanedbatelné množství lidí si myslí, že ženy nemají žádné předpoklady a vlastnosti pro existenci v politickém prostředí, přičemž důvodem jsou právě ženské vlastnosti, jako je emocionalita či asertivita. Mužské vlastnosti byly těmito komunikačními partnery/partnerkami považovány naopak za vhodné. Někteří se také domnívali, že žena nemůže skloubit svoji politickou funkci s péčí o domácnost a rodinu, tedy měla by si zvolit mezi kariérou političky a kariérou matky/manželky. Podle některých názorů má být péče o rodinu, domácnost a mateřství primárním zájmem všech žen, tyto komunikační partneři/partnerky tak ženám žádnou možnost volby ani nedávali (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016).

Genderové stereotypy také ovlivňují, jak jsou političky zobrazovány ve volebních kampaních, v médiích, a jak velký prostor v mediálním diskurzu političky dostávají oproti jejich mužským protějškům. Například před volbami do Poslanecké sněmovny

⁵ Genderové stereotypy vychází z naší představy o tom, co to znamená být mužem či ženou, přičemž v této společensky přijaté představě je zahrnuta široká škála vlastností, dovedností, ale i vnějšího vzhledu. Jedná se tedy o bipolární a univerzální předpoklad o tom, jací mají příslušníci daného pohlaví být (Renzetti, 2003).

Parlamentu České republiky v roce 2017 uspořádala Česká televize patnáct tematických debat, kterých se zúčastnilo vždy 10 stranických odborníků na dané oblasti. Do těchto pořadů bylo pozváno celkem 150 osob, z toho pouze 21 žen (14 %). Ženy tak v těchto debatách dostaly podstatně méně prostoru, než by odpovídalo jejich zastoupení na kandidátkách, nemluvě o zastoupení v celé populaci, a když už jej dostaly, byly zvány spíše do debat týkajících se oblastí, které jsou stereotypně považovány za ženské. Bez ženské účasti byly debaty týkající se dopravy, průmyslu a obchodu, financí, zahraniční politiky, zdravotnictví a stavu české demokracie. Nejvíce žen, 7, se zúčastnilo debaty na téma „Sociální politika a zaměstnanost“. Pouze v této diskusi tvořily ženu většinu z deseti zúčastněných. Druhé největší ženské zastoupení, a to 4 ženy, bylo přítomny v debatě o kultuře.

Jelikož ženy zpravidla nedostávají tolik prostoru pro vyjádření svých názorů jako muži a je tak třeba reflektovat rozdíl mezi účastí a aktivní participací, všichni účastníci a účastnice ve všech těchto předvolebních debatách dostali k dispozici téměř shodný počet minut a z genderového hlediska tak byl prostor pro vyjádření zúčastněných politiků a političek vyvážený (Úřad vlády, 2018).

Analýza internetových zdrojů provedená P. Boumovou (2013) před předčasnými volbami do Poslanecké sněmovny P ČR v roce 2013 potvrdila, že na genderových stereotypech jsou často založeny i kampaně politických stran. Některé strany se sice pokusily ženy více zviditelnit a daly jim ve svých kampaních větší prostor, přesto se však nejednalo vždy o pozitivní propagaci této kandidátky. V případě Miroslavy Němcové (ODS), kandidátky na předsedkyni vlády, se mohlo jednat o stereotypní předpoklad, že žena bude lépe působit na voliče v době krize Občanských demokratů, přičemž jejím úkolem bylo spíše uklidnit situaci než vést stranu do vítězných voleb a získat premiérský post. Slogany „Premiérka pro rozbouřenou dobu“ nebo „Premiérka, premiéři už byli“ tomuto záměru napovídají. Sama Němcová byla z pozice lídra postavena před téměř jistý neúspěch, na tzv. skleněný útes, což pouze potvrzuje, že: „*v dobách největší krize vstupují na přední místa ženy*“ (Boumová, 2013, s. 4).

Analýza (Boumová, 2013) dále potvrdila, že zobrazování a prezentace žen a mužů v politických v kampaních jsou odlišná. Zatímco muži jsou tradičně zobrazováni ve vůdcovských rolích, které mají veřejnosti potvrdit, že ten dotyčný je schopný řídit stát či

obec, tedy je zde kladen důraz na aktivitu, ženy jsou zobrazovány často pasivně a v rolích, které mají spíše propagovat kolegy muže. Ženy jsou tak často zobrazovány například jako rádkyně či svědkyně, ale také jako sexuální objekty, což je staví do podřízených pozic. Pozitivnější zobrazení nabízí spojení žen s jejich mateřskou a pečovatelskou rolí či s jejich emocionalitou, empatií a zodpovědností k práci či řešení problémů. Do hry se tak dostává kladný ženský prvek a „ženské“ kvality. Fakt, že samy ženy v kampaních často spíše využívají stereotypní vlastnosti, místo aby prezentovaly své kariérní výsledky, je značně problematický, protože *„zdůrazňování stereotypních ženských charakteristik vede k tomu, že jsou poté stavěny do určitých pozic, které s těmito charakteristikami souvisí“* (Boumová, 2013, s. 7).

I zde však lze pozorovat jistý vývoj. V kampaních roku 2017 byly ženy zobrazovány seriózněji, tedy profesionálně jako muži a bez sexistických narážek. Využití stereotypních témat ve spojení se ženami však pokračovalo i v tomto volebním roce a v kampaních političek se objevovala nejčastěji témata odkazující na sociální věci, zdravotnictví či školství (Úřad vlády, 2018).

2.5. Muži v politice

Ačkoliv odborná literatura, akademické práce či žurnalistické příspěvky o genderu v politice pojednávají spíše o genderové problematice ze strany žen, já bych se ráda zaměřila také na muže politiky. I když lze připustit, že muži jsou v politickém prostředí privilegovanější skupinou, mají sem snadnější přístup a je pro ně jednodušší se prosadit, je třeba zohledňovat fakt, že ne všichni muži mají k politice přístup, a že i muži v politice se potýkají nebo mohou potýkat s řadou problémů. Teoreticky se v této části opřu o teorie maskulinity, ale také o klasické feministické teorie. Ty mi budou nápomocné při diskusi toho, kdo má a kdo nemá přístup k moci, jelikož právě *„moc je ústřední kategorií politiky“* (Cabada, Kubát, 2002. str. 44).

Maskulinita je složitý termín, který je velmi obtížné vymezit. Podle Clatterbaugha (1998) dokonce ani nelze přesně určit, o čem hovoříme, pokud tento termín užíváme. Pokud hovoříme o maskulinitě, máme na mysli jakousi představu o tom, co znamená být

mužem. Neexistuje pouze jedna podoba maskulinity, naopak, pokud myslíme maskulinitu, myslíme množství různých konstrukcí maskulinity, které se odvíjí od pozice muže ve společnosti, a od toho, jak je tato pozice vyjednávána. Maskulinita tedy není jen jedna, přičemž její formy jsou mezi sebou ve vzájemných vztazích (Connell, 2005).

Podle Kimmela (1994) nejsou maskulinity rovnocenné, nýbrž výhradní postavení mezi nimi zaujímá maskulinita bílého, mladého heterosexuála ze střední třídy. Držitelé nejvíce ceněné formy maskulinity, tzv. hegemonní, poté vykonávají moc nejen nad ženami, ale i nad ostatními muži, myšleno zástupci méně oceňovaných forem mužství. Tedy platí, že: „*abychom porozuměli genderu, musíme jít za jeho hranice*“ (Connell, 2005, s. 76). Maskulinitu je tedy třeba vnímat jako něco, co není statické, a co je ve výsledku tvořeno prolínáním jednotlivých identit.

Podstatným aspektem v problematice mužství je samotný koncept moci. O genderovém rozdělení moci a jejím původu hovořili již myslitelky a myslitelé první vlny feminismu, tedy v době, kdy ženy ještě nenabýly svých plných občanských práv. Např. podle Milla (1998) hovořícího z pozic liberálního feminismu, společnost nikdy nezkusila jinou formu rozdělení moci ve společnosti a byli to právě muži, kdo za znak moci stanovili fyzickou sílu, a tedy ženám určili pozici podřízeného pohlaví. Muži (především ti bílí a heterosexuální) tak mají moc, kterou požívají na základě jakéhosi rodového práva, a tedy jsou jejími držiteli odjakživa.

O sto let později, z pozic radikálního feminismu, hovořila Kate Millet (1998) o tom, že: „*jeden kolektiv, definovaný narozením, zcela ovládá jiný kolektiv, rovněž určený narozením*“ (Millet, 1998, s. 73). Nerovné postavení žen navíc dále trvá, protože kvůli ztíženému přístupu do politických struktur nemají marginalizované skupiny v celé řadě těchto struktur své zastoupení (Millet, 1998), případně je jejich zastoupení nedostatečné a postavení těchto skupin ve společnosti tak lze zvrátit pouze stěží. Všechny mocenské posty ve státě, a to od armády, přes politiku, průmysl, techniku až po univerzity tak v této patriarchálně nastavené společnosti ovládají muži. Millet (1998) mocenský vztah dvou genderů poté označila za vzor pro všechny ostatní mocenské vztahy, jelikož jde „*pravděpodobně o nejmocnější ideologii naší kultury*“ (s. 74).

Simone de Beauvoir (1967) potom přirovnává obě pohlaví ke kastám, z nichž si jedna (ta mužská) udržuje výsadní postavení, tedy má moc, a to i za podpory kasty

druhé – žen, která je pod nadvládou. Společenský řád si vytvořil pouze jeden absolutní lidský typ (muže), k němuž je poté druhé pohlaví poměřováno, a tedy „žena je určována a definována svým vztahem k muži, nikoliv muž vztahem k ní, on je subjekt, absolutno, ona je to druhé“ (Beauvoir, 1967, s. 10). Muži zauímají lepší postavení, a to nejen v politice, ale obecně ve společnosti, s čímž souvisí také lepší možnosti se prosadit. Socializací je tento řád dále reprodukován (Beauvoir, 1967).

I když je faktem, že politická moc je obecně v držení mužů, nelze ale v žádném případě generalizovat a *a priori* přisuzovat moc všem mužům bez rozdílu rasy, sexuality, třídy či věku. Vztahy mezi jednotlivými maskulinitami se zdají být složité a možná složitější a mnohem hůře rozpoznatelné, než mezi maskulinitou a feminitou. Postupy, podle kterých se hierarchie mezi muži ustavuje, vychází z kolektivních kulturních šablon, tedy ze společensky sdílených představ o maskulinitě (Machek, 2012). Mohlo by se zdát, že muži jako skupina ani nezauímají výsadní postavení a nemají prospěch z genderové nerovnosti, a to právě kvůli ohromné diverzitě mezi jednotlivými maskulinitami. Avšak, různě alokovaná privilegia a legitimita existují nejen v rámci skupin žen a mužů, ale také mezi ženami a muži coby dvěma genderovými kategoriemi. Zatímco někteří muži nadržují moc, a to myšleno jak kulturní, tak institucionální, i tak zpravidla těží z genderových nerovností, tedy z faktu, že je jim připsána maskulinní genderová kategorie (Connell, 1995 in Whitman 2014).

2.5.1. Hegemonní mužství

Jak jsem již uvedla výše, na piedestalu mužství stojí tzv. hegemonní maskulinita. Je to mužství, které je v dané době nejvíce oceňováno. Hegemonní maskulinita je jakýmsi ideálem či normou, které se jednotlivci snaží přibližovat, dosahovat jí a také ji předvádět. Podle Whitman (2014) potom jednotlivci, kteří jsou schopni dostat vysoce ceněným formám maskulinity, profitují z legitimacy, která je s těmito maskulinitami spojena. Podle Schneiderové (2009) se hegemonní maskulinita projevuje mj. sebedůvěrou, vyrovnaností, vůlí k sebeprosazení, podnikavostí, pohotovostí, odolností vůči trémě, emocionální stabilitou, tendencí k dominanci a přebírání odpovědnosti spojené s vůdčí rolí či větší sebekontrolou při zátěži.

Podle Bourdieua (2000) každý muž vynakládá velké úsilí k tomu, aby dosáhl své představy o tom, co znamená být mužem a tedy „*ve struktuře nadvlády jsou pod tlakem obě strany, tedy i ti, kdo vládou*“ (s. 63). Mužnost označuje za vztahový koncept, který je „*budovaný před očima druhých mužů a pro ně, a proti ženství, v jakémstrachu z ženství, a hlavně z ženství ve vlastním nitru*“ (Bourdieu, 2000, s. 50). S mocí, kterou muži požívají, se tedy pojí také bolest a strach z toho, že této moci v nějakém ohledu nedostojí. Tento strach zakládající se na obavě, že „*nebudu dost muž*“, pak může vyústit ve frustraci (Kaufman, 1999). Předpokládá se například, že povinností muže je být úspěšný a vydělávat dostatečné množství peněz. Pokud muž tyto představy nenaplní, zpravidla má pocit selhání a nedostatečnosti.

Již Betty Friedan (2003) hovořila o problému ženské identity, čímž měla na mysli spoutání „ženství“ do škatulky ženy v domácnosti bez vidiny jakýchkoliv dalších ambicí a následných společenských sankcích, pokud identita přesáhla vytyčené hranice. V tomto smyslu lze však hovořit i o krizi mužství, přičemž společným jmenovatelem je nenaplnění společensky vyžadovaných očekávání.

Mužskou doménou je veřejná sféra, a to historicky. Muži mají být ekonomicky soběstační, s čímž souvisí jejich funkce živilů. Tato povinnost je natolik zvnitřněna, že pokud muž této mety nedosahuje, jeho mužství je ohroženo. Maskulinita může být ohrožena o to víc, pokud mu žena konkuruje nebo je úspěšnější v prostředí, které je prostředí mužským, jako např. v politice. Postavení muže v dnešní společnosti je nelehké a není snadné požadovaným společenským i vlastním nárokům dostát, což neřídka způsobuje pochybování o sobě sama a to, co nazýváme krizí identity (Svobodová, 2017). Muži potlačují své emoce, a to proto, aby nebyli sami sebou ani okolím považováni za slabochy. Takováto ochrana mužnosti pak podle Špatenky (2015) vyžaduje neustálou sebekontrolu a způsobuje stav, kdy muži kvůli potlačovaným pocitům a strachu z nenaplněných očekávání upadají do pocitu bezmoci a úzkosti. Muži se bojí projevit jakékoliv emoce stereotypně spojované se ženami, hlídají si mužné chování, a tak se z nich stávají machisté, hrubiáni nebo chladní intelektuálové. Takoví muži se dají považovat za oběti společenských norem a stereotypů (Špatenka, 2015 in Svobodová, 2017). Ačkoliv s autorem souhlasím v tom, že neustálá honba za ideálním mužstvím může způsobovat krizi identity či pocity méněcennosti, dovoluji si zde polemizovat s tvrzením, že je hrubé mužské chování výsledkem jakéhosi společenského tlaku, a tedy

nutnosti projevovat svou maskulinitu v jakési extrémní podobě. To by totiž znamenalo, že je mužnost spojována s vulgárností, a tak tomu podle klasických teorií maskulinity není. Jedná se tedy vždy o vlastní volbu konkrétního člověka, v tomto případě muže, jak se bude či nebude chovat. Pokud se zaměřím na českou politickou scénu, pro ostrá až vulgární slova se často nechodí daleko. Rozhodně se však nelze domnívat, že důvodem pro takové chování je jakási ochrana maskulinity nebo ochrana mužských pozic před ženami, které do politiky vstupují a nezdá se v ní dokáží uplatnit.

2.5.2. Politická participace různých skupiny mužů

Teorie maskulinit naznačují, jak jsem již uvedla výše, že ne všichni muži mají možnost do politiky vstoupit, natož se uplatnit: „*Nadvládu mezi muži má bílý heterosexuál ze střední vrstvy v mladším středním věku, který je soutěživý, agresivní, prosazující se ve veřejné sféře a obchodu a jehož charakterizuje síla, úspěch, schopnost, spolehlivost a kontrola*“ (Šmídová in Běreš 2010, str. 19). Ačkoliv politické elity na domácí scéně jsou zpravidla mnohem starší, než abychom je mohli zařadit do kategorie mladšího středního věku, je třeba podotknout, že až na výjimky vstupovali tito lidé do politiky v letech před nebo těsně po Revoluci, a tedy v té době toto kritérium splňovali. Ani tak však nelze o výše uvedené definici uvažovat jako o pravidlu. Přístup k moci je však třeba uvažovat intersekcionalně, a kromě genderu zohledňovat také další faktory, kterými jsou především barva pleti, původ, sexualita, ale i třída a věk.

Například rasa je společenskou konstrukcí s diskriminační funkcí, která se projevuje tak, že z domnělého biologického původu rasy jsou vyvozovány výhody pro vlastní skupinu a její přirozená nadřazenost, a naopak nevýhody pro skupiny jiné a jejich přirozená méněcennost (Šmausová, 1999). Na politické scéně ČR působí politici jiné barvy pleti či ti, co mají zahraničí původ, vyloženě jako tokeni. Co se týče v ČR nejpočetněji zastoupené, romské menšiny, v komunálních volbách v roce 2018 bylo do zastupitelstev zvoleno 13 zastupitelů (Horvátová, 2018), přičemž na kandidátkách bylo minimálně 150 zástupců romské menšiny. Procentuálně se tak úspěch jejich kandidátů pohybuje kolem 8,7 %. Pokud bychom nebrali v potaz absolutní čísla, nejedná se o nikterak hrozivý výsledek, a tedy ti, co vnitrostranickým sítím projdou, nejsou bez šance.

Problémem z pohledu romských kandidátů tak bude se k možnosti být na kandidátce vůbec dostat, a to i kdyby o funkci měli zájem a splňovali veškerá kritéria.

Pro porovnání lze uvést procentuální odhad úspěšnosti kandidátů „bílé“ pleti. Zde budu vycházet z celkového počtu kandidátů po odečtení občanů hlásící se k romské národnosti (195 457) a počtu rozdělovaných mandátů bez počtu křesel, které získaly kandidáti hlásící se k romské národnosti (59 318). Lze říci, že občan bílé pleti má asi 30% úspěšnost, že se dostane z kandidátní listiny do zastupitelstva obce. Uvedený výsledek je pouze odhadem, jelikož se při výpočtu předpokládá, že všichni další kandidáti byli „bílí“ a také se předpokládá, že občan hlásící se k romské národnosti má tmavší pleť, což samozřejmě není pravda vzhledem k tomu, že prohlášení národnosti je svobodnou vůlí každého občana. Co se týče vrcholné politiky, zde podle portálu iROZHLAS nejsou Romové zastoupeni již 20 let (Trachtová, 2018).

Obecně lze říci, že Romská menšina má v české politice velmi nízké zastoupení a je tak nedostatečně reprezentována. Aby bylo možné práva menšin s větší účinností hájit a prosazovat jejich zájmy, existují na státní i komunální úrovni poradní nebo iniciativní orgány, které se zabývají právě národnostními menšinami. Úřadu vlády pro tento účel zřizuje Radu pro národnostní menšiny. Na samosprávné úrovni se jedná o výbory zastupitelstev, které ale nejsou zřizovány vždy. Výbory pro národnostní menšiny se povinně ustavují v případě, že se při posledním sčítání lidu hlásilo k jiným národnostem, než je česká, alespoň 10 % obyvatel. *„Členy tohoto výboru jsou i zástupci národnostních menšin, pokud je deleguje spolek utvořený podle zvláštního zákona; vždy však příslušníci národnostních menšin musí tvořit nejméně polovinu všech členů výboru“* (Zákon o obcích). V krajích platí 5 % hranice a o zřízení spolku musí požádat spolek zastupující zájmy národnostní menšiny (Zákon o krajích č. 129/2000 Sb.). Občané hlásící se k menšinovým národnostem tak mají alespoň na úrovni poradní a iniciační možnost ovlivňovat život minorit v ČR. Rozhodovací pravomoc však stále drží volené orgány, kde je zastoupení národnostních menšin velmi nízké.

Minimum statistických informací je možné získat nebo dohledat o počtu lidí ze skupiny LGTB v politice. Celosvětově se jedná o kontroverzní téma a „coming out“ je schopen a ochoten, navíc pod tlakem veřejnosti a dalších faktorů, učinit málokdo. Politici navíc nedávají všanc pouze svoje jméno, ale jejich jednání může ovlivnit a také často

ovlivní i pozici jejich politické strany. V případě LGTB komunity můžeme, slovy Goffmana (2003), hovořit o jejich „normě“ se vymykající orientaci jako o vnitřním stigmatu, tedy jako o něčem, co nás může, ale ve své podstatě nemusí diskreditovat, pokud to zůstane skryto. To by mělo znamenat, že možnosti mužů při vstupu do politiky či při samotném bytí v politice nejsou vždy sexuální orientací ovlivněny, i když odhalení, přiznání či pouhé podezření a spekulace je mohou poškodit.

Celkově lze říci, že jsou na tom národnostní menšiny se svými diskreditujícími stigmaty o poznání hůře. Z hlediska humanistického jsou na tom však obě skupiny, a vlastně všichni ti, kdo se nepodřizují nebo se vymykají společensky zkonstruovaným normám o tom, co je slušný člověk a slušné či správné jednání, stejně špatně. Politik s puncem „nenormální“ může jen velmi těžko pomýšlet na závratnou kariéru, a pokud se mu to podaří, bude ho to patrně stát několikanásobné úsilí než všechny ty ostatní, „bílé“ či heterosexuální politiky.

Co se týče stáří, v současné politice, alespoň té komunální, převládají muži ve věku 40-44 let. Ačkoliv kandidujících mužů ve věku 60 let a starších bylo o 2 % více (2300 kandidátů), zvolených kandidátů ve věku 40-44 let bylo asi o 1500 více, než kandidátů ve věku 60 let a starších. Před tuto věkovou skupinu se v počtu zvolených zastupitelů dostala také skupina 45-49 let, a to téměř o 600 zvolených zastupitelů (ČSÚ).

Ačkoliv jsem v této kapitole hovořila výhradně o mužích, jejichž postavení v politice je výrazně ovlivněno vzájemným prolínáním jejich jednotlivých identit, je třeba říci, že oproti ženám drží muži jedno velké privilegium a tím je mužství samo o sobě. Intersekcionalní znevýhodnění ženské části populace je umocněno jejich genderovou identitou, která je stejně jako jejich vlastnosti a činnosti již od nepaměti umístila do podřadné pozice vůči mužům.

2.6. Ženy v politice

Jak již bylo zmíněno, je obecně známo, že ženy tvoří přibližně polovinu lidstva. Při zohlednění tohoto faktu je zřejmé, že participace žen v politice a tím i jejich podíl na moci jsou nedostatečné z hlediska reprezentace žen jako skupiny. Z genderového hlediska, ale také z hlediska sociální rovnosti a spravedlnosti nelze hovořit o skutečné demokracii, pokud ženy nemají ve společnosti rovný přístup ke zdrojům a moci (Maříková, 2016). Tedy nejen z feministické, ale také z liberální perspektivy lze spravedlnost stávajícího demokratického systému kritizovat.

Co se týče aktuálního zastoupení žen na různých úrovních politiky, v následujících tabulkách jsou uvedena dostupná čísla, procentuální i absolutní, za poslední dvě volební období.⁶

Vláda	Předseda vlády	Celkový počet mužů a žen	ženy	průměrný podíl žen
2013 – 2017	Bohuslav Sobotka	26	5	19,2 %
2017 – 2018	Andrej Babiš	15	4	26,7 %
2018 – dosud	Andrej Babiš	20	6	30,0 %

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR	2013	2017
poměr žen mezi nominovanými	26,9 %	28,6 %
poměr žen mezi zvolenými	19,5 %	22,0 %
Počet zvolených žen	39	44
Zastupitelstva krajů	2012	2016
poměr žen mezi nominovanými	27,6%	30,1%
poměr žen mezi zvolenými	19,9%	20,3%
Počet zvolených žen	133	137
Zastupitelstva měst a obcí	2014	2018
Poměr žen mezi nominovanými	32,2 %	32,8 %
poměr žen mezi zvolenými	27,1 %	27,99 %
Počet zvolených žen	16 127	16 604

⁶ Český statistický úřad, Fórum 50%

V počátcích občanské společnosti, s nástupem osvícenství a liberalismu, odmítly některé ženy fakt, že ačkoliv jsou tyto přístupy založené na „vyšších“ myšlenkách hlásajících rovnost všech lidí, byla tato rovnost aplikována, a to jak právně, tak společensky, pouze na muže (navíc muže bohaté).

Z těchto pozic například napadla Olympe de Gouges porevoluční ústavu Francouzské konstituční monarchie, kterou označila za nelegální a tedy neplatnou, a to především proto, že se na jejím utváření nepodílela většina jedinců tvořících národ, tedy ženy (de Gouges, 2015). Tato ústava vycházející z *Deklarace práv člověka a občana* z roku 1789 vyloučila z účasti na věcech veřejných ženy, a to na základě jejich „neprospěšnosti pro celek“, jelikož „neprospěšnost“ byla v nové vzniklé občanské společnosti jediným důvodem, na němž se mohly zakládat společenské rozdíly. Žena tak byla postavena do úplné závislosti na muži, a to jak ve veřejné, tak v soukromé rovině. Ačkoliv postupem času nabyly ženy občanské plnoprávnosti, a tedy rovnoprávnosti s muži *de iure*, získaly aktivní i pasivní volební právo, přístup k úřadům, a tedy i šanci ovlivňovat chod společnosti, v praktické rovině dosud nebylo plné sociální spravedlnosti a rovnosti dosaženo.

Jedním ze stěžejních pojmů při debatě o politické reprezentaci žen je koncept dánské politoložky Drude Dahlerup (1988) „kritická masa“. Ten udává 30 % hranici jako nejnižší možný poměr zastoupení minority na procesu rozhodování, v tomto případě se jedná konkrétně o působení žen na rozhodovacích pozicích v politice. Pouze při tomto a vyšším zastoupení mohou ženy účinně hájit své zájmy, ovlivňovat společenské procesy a měnit svoji pozici v rámci společnosti (Dahlerup 1988 a 1992 in Maříková, 2016). Dahlerup (1988) argumentuje, že ženy nemohou mít významnější legislativní vliv, dokud jako menšina nebudou mít v rámci všech zákonodárců výraznější zastoupení. Musí se tedy dostat z pozic pouhých tokenů. Pouze tak lze zvýšit schopnost žen spolupracovat a podporovat změnu politiky, její větší zaměření na ženské potřeby a zájmy, a ovlivňovat tímto způsobem i kolegy muže (in Childs, Krook, 2008).

Je však třeba říci, že mnozí badatelé a badatelky přistupují k této teorii skepticky. Například některé výzkumy prokázaly, že zvýšení počtu žen v rozhodovacích orgánech snižuje pravděpodobnost, že by jednotlivé zákonodárkyně jednaly jménem žen jako skupiny a primárně se zaměřovaly na zájmy a problémy ve společnosti považované za ženské (Childs, Krook, 2008). V českém prostředí hovoří podobně také dotazníkové

šetření D. Hellowé a R. Sztwiertnia (2012). Analýza výpovědí zastupitelek a zastupitelů v menších obcích v Moravskoslezském kraji odhaluje, že se zastupitelky nepovažují za zástupkyně žen jako skupiny a odmítají, že by v rámci své činnosti prosazovaly pouze typicky „ženská“ témata.

Výzkum navíc ukázal, že pro muže je otázka reprezentace žen a jejich zájmů téměř stejně důležitá jako pro ženy. Samotní autoři ale připouští, že pro postihnutí více aspektů by bylo vhodné doplnit výzkum o kvalitativní rozhovory. Z mého pohledu se jedná o správné vyhodnocení, jelikož autoři se například nezabývali tím, jaká témata jsou komunikačními partnery a partnerkami považována za ženská, tedy lze jen stěží odhadnout míru důležitosti ženských zájmů pro zastupitele a zastupitelky. Kvalitativní metodou by se dal také zjistit postoj jednotlivých komunikačních partnerů a partnerek k feminismu, který je v českém kontextu velmi kontroverzním tématem a je často ve vztahu k jednotlivým osobám používán v pejorativním významu. Toto negativní vnímání feminismu v ČR poté způsobuje, že lidé nechtějí vyjadřovat podporu ženským zájmům z toho důvodu, aby s ním nebyli spojováni, a to i tehdy, když ve skutečnosti feministické myšlení zastávají (Vodrážka 1996 in Benadová, 2010).

Ženská témata mohou být ženami také zcela zjištěně upozaděna, a to v situaci, kdy jsou kolektivní práva určité skupiny mužů a žen v určité době považována za prioritní a důležitější než práva „ženská“. Příkladem může být boj za emancipaci lidí černé barvy pleti, kdy černé ženy více souzněly s černými muži než bílými ženami nebo v našem prostředí ženy v disidentu, které nadřadily zájmy celku při boji za demokracii a svržení totalitního režimu nad své vlastní, „skupinové“ zájmy (Šiklová, 2008).

Childs a Krook (2008) vyzývají výzkumníky a výzkumnice na poli tohoto bádání k větší obezřetnosti a doporučují zaměřit se především na vztah mezi reprezentací a podporou ženských zájmů, tedy na vztah mezi deskriptivní a substantivní reprezentací žen. V deskriptivní reprezentaci odráží složení orgánů složení společnosti a důraz je zde kladen na vnější podobnost zastupující/ho a zastupované/ho (Maříková, 2016). Ženy mají být podle tohoto modelu zastupovány ženami a ve veřejných orgánech by podle této teorie mělo být asi stejně mužů jako žen, jelikož přesně tak je tomu v populaci (Bobrová, 2009).

V substantivní demokracii jde o zastupování a podporu zájmů: *„Podstatou substantivního zastoupení je nezbytnost hájit skupinovou identitu na politickém poli,*

nejen ji symbolicky reprezentovat“ (Bobrová, 2009, s. 14). Reprezentace substantivní předpokládá, že zájmy žen mohou bránit i genderově uvědomělí muži. Slabinou této teorie je fakt, že ženy jsou v jejím rámci považovány za homogenní skupinu se stejnými zájmy, která bude v rámci politické reprezentace vyjednávat práva pro homogenní skupinu žen. Individuální rozdíly jsou však přítomné jak u političek, tak u žen, jejichž potřeby mají být zohledňovány. Nelze tedy jednoznačně tvrdit, že vyšší reprezentace žen v politice napomůže větší podpoře zájmů žen, a tedy i zlepšení postavení žen ve společnosti. Deskriptivní reprezentaci žen bychom měli posuzovat především z hlediska demokratických principů a z této pozice požadovat účast žen na rozhodování o věcech veřejných, které je v současné době pod nadvládou mužů, a navíc těch privilegovaných (Maříková, 2016).

At' už je zastoupení žen v politice větší či menší a at' jsou jejich zájmy ne/dostatečně reflektovány, podle Balíka (2009) nelze dosáhnout plné spravedlnosti, a tedy zvolení orgánu, jakým je třeba zastupitelstvo, které by svým složením věrně odráželo rozvržení zájmů společnosti. To by muselo být zastupitelstvo složeno ze všech občanů obce, a to je samozřejmě nereálné. Zastoupení zájmů je tak vždy nepoměrné. Ačkoliv tedy nelze dosáhnout prostředí, kde by byly reflektovány zájmy všech, mělo by fungovat takové nastavení volebního systému, aby byla zajištěna co největší reprezentativnost těchto orgánů.

Jak je uvedeno výše, neplatí vždy rovnice „žena v politice = podpora ženských zájmů“, nelze tedy z určitosti tvrdit, že více žen v politice zajistí spravedlivější přístup k ženským zájmům, které se v současné „mužské politice“ mohou zdát nedostatečně reflektovány a podhodnocovány. Místo debat o tom, či zájmy jsou a či nejsou reflektovány, je třeba se zaměřit na otázku, kdo může reprezentovat a kdo má tedy možnost zájmy kohokoliv podporovat či bagatelizovat. To, že je současný společenský systém k ženám v politice diskriminující, lze vyjádřit principem participační parity (Fraser, 2004). V tomto systému dovoluje uspořádání společnosti všem podílet se rovnocenně na sociálním životě. Participační parity může být dosaženo pouze za splnění dvou podmínek. Rozdělování materiálních zdrojů musí mít takovou podobu, která zaručuje nezávislost účastníků systému, a kulturní vzorce a hodnoty musí zajišťovat dostatek uznání, rovný respekt a rovnost příležitosti při získávání společenské vážnosti (Fraser, 2004). Kulturní vzorce považující za ženskou doménu především soukromou

sféru zároveň upírají ženám právo na rovný respekt ve sféře veřejné, a tedy stěžují možnost vstupu žen a podporu vstupu žen do veřejných funkcí. Právě zažití kulturní vzorce společnosti jsou považovány za jednu z bariér, která obecně brání ženám v politické participaci.

2.6.1. Bariéry omezující ženy při jejich vstupu do politiky a jejich pohybu v ní

Petra Rakušanová a Lenka Václavíková-Helšusová (2006) hovoří o třech faktorech, které nejvíce ovlivňují participaci resp. neúčast žen na české politické scéně. Tyto bariéry označují jako institucionální, společenské a individuální. První dvě jmenované bariéry lze označit jako makroúroveň neboli strukturální rovinu politické participace žen, naopak v případě individuálních bariér lze hovořit o mikroúrovni, kde je rozhodujícím faktorem jedinec a jeho individuální zdroje či životní dráhy (Maříková, 2016). Není možné o jednotlivých bariérách smýšlet jako o nějakých oddělených entitách, naopak, vzájemně se prolínají, a také ovlivňují.

V zásadě lze ale říci, že institucionální a individuální omezení pro vstup žen do politiky vyplývají z povahy genderového řádu a představ o ženách a mužích v konkrétní společnosti, tedy z toho, co je obecně nazýváno jako společenské bariéry. Pohybujeme se totiž v androcentrickém světě (Pavlík, 2006), což se projevuje kulturní nikoliv přirozenou nadřazeností „mužství“ a veřejného „mužského“ prostoru. Méně důležitou roli zde hraje ženský princip a soukromá sféra. Sandra Harding (in Šmausová, 2002) hovoří o třech rovinách genderové skutečnosti. První rovina genderového řádu, tzv. genderový dualismus, se reprodukuje ve společenské dělbě práce, kdy jsou mužům připisovány produktivní práce, kdyžto ženám funkce tzv. přirozené reprodukce, která je pro potřeby udržení žen v této sféře předkládána jako nezastupitelná. Toto dělení má potom dopad na přístup žen na pracovní trh, ale i na jejich postavení v pracovní hierarchii a jejich odměňování. Kvůli ztíženému přístupu k materiálním zdrojům je ztížen také přístup k moci samotné (Harding in Šmausová, 2002) Dvě výše uvedené roviny, genderový dualismus a dělba práce, se neustále reprodukují procesem

socializace ke genderovým rolím, čímž je takto ustavený genderový řád nadále podporován a udržován.

Společenské bariéry, které brání ženám do politiky vstoupit či mít možnosti se v ní uplatnit stejně jako muži, lze tedy ztotožnit s postojem a hodnotami konkrétní společnosti k otázce participace žen v politice (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Tuto politickou kulturu lze vyjádřit jejím postavením na pomyslné škále mezi dvěma body, a to mezi preferencí úplné rovnosti mezi lidmi (vč. rovnosti genderové) a naopak patriarchálním postojem, vyznačujícím se preferováním tradičního rozdělení genderových rolí (Havelková, 2006). Při výzkumu veřejného mínění provedeného v roce 2014 s 1068 komunikačními partnery/partnerkami považovala většina dotázaných participaci žen ve veřejných funkcích za nedostatečnou. Řada lidí ji zároveň považuje za užitečnou. Názor, že s větším počtem žen v politice by se politika změnila k lepšímu, vyjádřilo 34% dotázaných. Převažoval také názor, že pro politiku mají muži i ženy stejné předpoklady. Zatímco ženy zde nezohledňovaly úroveň politiky, muži se spíše klonili k tomu, že vrcholová a krajská úroveň politiky je vhodná spíše pro muže.

Co se týče nízké účasti žen v politice, veřejnost ji považuje za důsledek tradičního rozdělení rolí, tedy povinností žen v domácí sféře a také toho, že muži ženy do politiky nevpustí. Nezáměr žen o politiku jako důsledek tohoto jevu označovali spíše muži a lidé s nižším vzděláním (Vohlídalová, 2015). Lze tvrdit, že individuální názory závisí na genderu komunikačního partnera/partnerky, na věku a vzdělání. Společenské názory v rámci ČR se liší s ohledem na politicko-kulturní rozdíly, tedy je možno sledovat geografické odlišnosti v názorech na rozdělení rolí mezi mužem a ženou související s mírou zbožnosti či naopak sekularizace v těchto oblastech (Rakušanová, 2006).

Společenské bariéry jsou tedy tvořeny samotným strukturálním nastavením společnosti, především ve vztahu k povinnostem a očekáváním, která se k jednotlivým pohlavím pojí. Zatímco muži jsou historicky předurčeni k životu ve sféře veřejné, ženskou doménou je spíše domácnost a péče o rodinu, tedy sféra soukromá. Nelze samozřejmě v žádném případě smýšlet paušálně a situace se může měnit v závislosti na přístupu jednotlivých rodin nebo jedinců, přesto je nastavení naší společnosti právě takové a lze jej označit za převažující model.

Společenské představy o rozdílné povaze mužů a žen se poté promítají do konkrétního nastavení společenských institucí a to zpravidla nedostupností institucionálních mechanismů umožňujících sladování a nastavení volebních systémů. Autorky a autoři, kteří se zabývají politickou reprezentací žen, považují právě nedostatečné sladování soukromého a pracovního života za jednu z hlavních překážek, která brání ženám ve větší politické participaci.

Ženy jsou tedy při vstupu do politického prostředí ovlivňovány přetrvávajícím tradičním modelem rodiny. Zde musí, na rozdíl od svých mužských kolegů, často hledat kompromis mezi péčí o rodinu, domácnost a politikou. Žena, která do politiky vstoupí, se tak zpravidla neobejde bez podpory či tolerance rodiny (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Právě „druhá směna“ ženám často neumožňuje do politiky vstoupit vůbec nebo je omezuje na čas, který mohou této práci věnovat, a jejich příležitost se prosadit tímto může být poznamenána. Tradiční nastavení společnosti a jakýsi společenský závazek žen, aby dostály svému poslání, tak může být pro rozhodnutí žen, zda do politiky vstoupit či nevstoupit, zcela zásadní:

Důsledkem jednostranného zaměření mužských životních rolí na pracovní výkon a téměř výhradně na finanční zabezpečení rodiny a ženských rolí na organizaci a praktické zajištění chodu domácnosti je velmi nízká participace mužů na rodinných vztazích, péči o děti a rodinných mimopracovních aktivitách, kterou ženy pocítují jako výrazně znesnadňující jejich možnost uplatnění v práci a kombinaci pracovních a rodinných závazků (Křížková, 2005, s. 12).

Křížková (2005) uvádí, že ačkoliv někteří autoři (např. Catherine Hakim) hovoří o naprosté neslučitelnosti domácí a veřejné sféry a je tedy třeba, aby si jedinec stanovil jasné priority, které oblasti bude svůj zájem primárně věnovat, jiní (např. Rosemary Crompton, Arlie R. Hochschild) hovoří sice o problematickém, ale ne vyloženě neslučitelném vztahu mezi těmito sférami. V této teorii sladování je však předpoklad různých opatření, kterými může být právě zapojení mužů do péče o domácnost či politika firem podporující pracující matky a ženy obecně, což může být třeba zřízení firemních mateřských škol či flexibilní pracovní doba.

Předpoklad primární angažovanosti žen v domácí sféře způsobuje, že političky často musí balancovat mezi politikou a rodinou, někdy i svou vlastní profesí, přičemž sladění těchto sfér je po ně klíčovou záležitostí (Rakušanová, 2006). Je třeba říci, že u manažerek či pracovně velmi vytížených žen není možné minimalizovat problematiku

sladování soukromého a pracovního života na zřízení firemních mateřinek. Pokud je společnost nastavena bipolárně se striktně rozděleným genderovým světem na část veřejnou a soukromou, ženy si zpravidla musí vybrat, co je pro ně důležitější a co je primárním zájmem v jejich životě. Jen stěží si lze představit matku pracující každý den do pozdních večerních hodin a jezdící na zahraniční pracovní cesty, která tuto kariéru dokáže skloubit s plnohodnotnou péčí o rodinu a domácnost. Zatímco muži zpravidla přichází do svého domova z práce, hledaje zde odpočinek a oázu klidu od strastí náročných povolání, ženy jsou v situaci zcela odlišné, jelikož jsou to zpravidla ony, kdo toto prostředí muži poskytují a realizují, a to vesměs na úkor vlastní seberealizace.

Institucionální rámec také naznačuje, do jaké míry je konkrétní stranický a volební systém pro ženy prostupný. Kombinace těchto faktorů doplněná o počet stran, které si mandáty v daném volebním období rozdělují, určuje, kolik žen bude zvoleno do zastupitelských orgánů (Rakušanová, 2006). Účast v těchto orgánech je poté: „*předstupněm a předpokladem pro zastoupení v exekutivní či vedoucích stranických funkcích*“ (Rakušanová, 2006, s. 9).

Jak jsem již uvedla v jedné z předešlých kapitol, důležitým faktorem pro účast žen v komunální politice je vnitrostranický nominační proces, a to především samotné umístění političky na kandidátní listinu a poté pořadí, které na této listině zaujímá. Poměrný volební systém, kde dochází k přidělování mandátů jednotlivým stranám podle počtu obdržených hlasů, ve výsledku způsobuje, že se do zastupitelstva měst, obcí a městských částí zpravidla dostávají ti kandidáti, kteří jsou na kandidátní listině strany umístěni nejvýše (Balík, 2009, Lebeda, 2009).

Ve vztahu k ženské politické participaci hovoří Petra Rakušanová (2006) o dilematu, před kterým jednotlivé strany stojí, když se rozhodují o tom, jaké zájmy budou uspokojovat. Strany se totiž musí rozhodnout, zda chtějí uspokojit své zájmy získáním volitelných funkcí a tím tak zájmy mocných aktérů strany nebo zda chtějí vytvořit kandidátní listinu s velkou volební podporou, přičemž však zájmy mocných stranických aktérů nebudou uspokojeny. Řešením může být složení kandidátní listiny z těch, kteří mají šanci uspět, čímž je dilema redukováno. Pravdou ale je, že pokud neexistuje tlak veřejnosti na to, aby byly na volených místech kandidátní listiny umístěny ženy a pokud nejsou v rozhodovacích funkcích strany ženy, dilema se minimalizuje a strany

nejsou pod žádným tlakem k tomu, aby na volitelná místa ženy nominovaly. Ty jsou poté, pokud se vůbec na kandidátní listinu dostanou, spíše umísťovány na nevolitelná místa.

Zdá se tedy, že na úrovni institucionálních bariér jsou nejzásadnějšími faktory: a) vnitrostranický nominační proces b) dostupnost opatření pro podporu sladování. Ačkoliv je boj s institucionálními bariérami obtížný, obecně platí, že se každá jednotlivá žena musí s výše uvedenými faktory vypořádat pomocí individuálních strategií, a to podle svých žitých zkušeností.

Pokud žena do politiky vstoupí, často přichází další individuální komplikace, které souvisí především s odlišným hodnocením žen a mužů. To se promítá jak do vlastního sebepojetí žen, což se projevuje jako podceňování vlastní osoby, nízkým sebevědomím a nižšími ambicemi, tak také jako podceňováním ze strany mužů. Tyto problémy lze nazvat individuálními bariérami.

Jak je uvedeno v Akčním plánu pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016-2018 (Úřad vlády, 2016): „*ženy samotné nejsou ve svém jednání od genderových stereotypů oproštěny a vliv postojů samotných žen nelze opomíjet. Nezřídka vedou k sebepodceňování a nízké asertivitě, jakož i k neochotě ke kariérnímu postupu. Mnoho žen má tendenci bagatelizovat vlastní zásluhy a váhat s prosazováním vlastní osoby*“ (Úřad vlády, 2016, s. 13).

Více tento jev popisuje Jana Valdová (2006 in Velíšková, 2007), podle které:

ženy samy nezřídka podléhají názoru, že rodina má přednost před kariérou (...) To se odráží na sebepodceňování v práci a nižší ochotě věnovat se profesní kariéře. Stává se, že se ženy na pracovišti spokojí s podřadnějšími pracemi než stejně kvalifikovaní mužští kolegové. U vědomé přednostní péče o rodinu ženy snadněji akceptují nižší platy i při vstupních pohovorech do firmy žádají menší plat, než by na jejich místě požadoval muž. Některé prožívají takzvaný strach z úspěchu – úspěšná žena může být totiž podezřívána ze „ztráty“ ženství (s. 5).

Jelikož v politice dominuje mužské vnímání světa, může mít žena problémy se získáváním respektu a je pro ni často těžší prosadit svůj názor, než je tomu u mužů. Ženy jsou také ovlivněny „dvojím metrem“ hodnocení, který je používán jinak na ženy a jinak muže. Ženám jsou podle modelu „dvojí míry“ stereotypně přisuzovány vlastnosti i dovednosti odpovídající preferované femininitě, což poté může způsobovat diskriminaci žen v politickém prostředí obecně či v konkrétních politických uskupeních. To se kromě

absence či sníženého respektu k ženám projevuje třeba umístováním žen do nižších funkcí či tím, že jim jsou přidělovány méně populárních a „slabší“ rezorty (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Může jít o kontrast mezi oblastmi územního plánování, financí, a na druhé straně resortem sociálních věcí, školství.

2.7. Motivace pro vstup do politiky

Pojem *motivace* není zcela jednoznačný a má mnoho významů. Jednu z nejvíce užívaných definic poskytl P. T. Young (in Mrkvička, 1971), podle kterého je motivace: „*procesem vzbuzení nebo podnícení chování, udržení činnosti v běhu a jejího usměrňování do určité dráhy*“ (str. 13). Jedná se tedy o procesy, které nás a naše chování mobilizují a vedou k určitému cíli.

Jedno z nejznámějších vysvětlení motivace pro politickou participaci nabídli Clark a Wilson v roce 1962 (in Hedges, 1984). Ti rozdělili motivační podněty do třech kategorií, a to na materiální, účelovou a solidární. Materiální kategorie je založena především na očekávaném finančním prospěchu z této aktivity, ale také na předpokladu lepšího přístupu k důležitým zakázkám či postům. Hmotná složka je zde tedy klíčová. Účelová motivace je založena na nehmotných podnětech a je zde důležitý pocit, že přispějí k určitým záležitostem majícím smysl. Podstatná je zde touha být prospěšný veřejnosti spíše, než zajistit prospěch sám sobě. Zde se může jednat třeba o cíl zamezit korupčním praktikám v politice. Solidární kategorie má čistě sociální, tedy nehmotný motiv, a je dále dělena na konkrétní a kolektivní pohnutky. Konkrétními solidárními motivy může být získání úcty, sociální prestiže a vysokých postů, tedy jsou to pohnutky týkající se čistě konkrétní osoby. Naopak kolektivní motivace se odvíjí od činnosti celku. Jedná se o motivy někam patřit a vytvářet přátelská pouta (Clark, Wilson in Hedges, 1984).

Konkrétně nelze určit, co je onou motivací ke vstupu do politiky, a to vzhledem k tomu, že se tyto pohnutky liší člověk od člověka, a také proto, že veškeré údaje pro provedené výzkumy vychází z dat založených na názoru druhých lidí nebo na slovu dotyčných politiků, které nemusí být vždy založeno na pravdě. Žádný politik patrně

otevřeně nesdělí, že je v komunální politice pouze kvůli vlastní prestiži či prospěchu. To by se zcela vylučovalo s jeho funkcí veřejného činitele, tedy funkcí, ve které má jít především o blaho celku, tedy obce. Výše uvedené dělení motivace Clarka a Wilsona je však dobrým vodítkem, přičemž názory veřejnosti a samotných politiků se vesměs pohybují v jeho rámci. Zásadní názorový rozdíl lze vysledovat mezi veřejností a politiky samotnými.

Podle výzkumů prováděných Centrem pro výzkum veřejného mínění od roku 2003 souhlasí většina lidí s názorem, že do komunální politiky vstupují občané především pro to, aby získali moc rozhodovat o důležitých obecních záležitostech, aby si utvořili potřebné kontakty, a aby získali společenské uznání. Dalšími motivy jsou podle tohoto průzkumu hmotný zisk plynoucí z komunálních funkcí či podpora zájmů určité skupiny. Už méně občanů souhlasí s tvrzením, že motivací je přesvědčení o vlastní prospěšnosti pro celek a snaha řešit situace ve společnosti. Nejméně dotázaných se poté domnívá, že motivací pro vstup do politiky je ochota dotyčných převzít odpovědnost za ostatní při rozhodování v komunálních záležitostech. Názory se liší především v závislosti na velikosti obcí a počtu jejich obyvatel. Zatímco v malých městech převažoval názor o altruismu lidí vstupujících do politiky, kterým záleží především na prospěšnosti pro celek, v obcích nad 100 tis. obyvatel již převažovaly mocenské zájmy a touha po vlastním prospěchu. Tyto rozdíly lze přičíst faktu, že zatímco na malých obcích jde v politice často spíše o dobrovolnou práci, a to nezřídka ve volném čase, s většími obcemi a městy přichází větší prestiž a přístup k větším financím a moci.

Z pohledu samotných politiků je situace odlišná. Podle průzkumu Nadace Via se současní komunální politici odhodlali ke vstupu do politiky, jelikož nebyli spokojeni se stávajícím stavem obce, chtěli se aktivně připojit ke změně a vytvořit tak lepší prostředí pro sebe a své spoluobčany, tedy měnit věci k lepšímu (Nadace Via, 2018).

Spojení motivace a politiky se v genderovém diskurzu vztahuje především k politické participaci žen ve smyslu motivování žen tak, aby chtěly do politiky vstoupit. Jedná se tedy o jedno z opatření pro zvýšení politické reprezentace žen. Toho se má dosáhnout: *„implementací aktivních opatření, vedoucích k vyššímu zastoupení žen, tj. výcvikových aktivit, financování ženských politických aktivit, zvyšování obecného povědomí o problematice politické participace žen; (spolu) financování nákladů na*

kampaně, trénink komunikačních schopností kandidátek, financování péče o děti“ (Šprincová, 2012, s. 15). Motivace v tomto smyslu znamená tedy zlepšení podmínek pro ženy tak, aby se pro ně politické prostředí stalo atraktivnějším a byly ochotny do něj vstoupit a schopny se v něm prosadit.

Na institucionální úrovni lze motivace dosáhnout zaváděním opatření pro sladování soukromého a pracovního života. Jde třeba o snahy opustit striktní bipolární dělení na sféry pracovní (mužskou) a domácí (ženskou) a pracovat s faktem, že muži, ale především ženy, jsou aktivní v obou těchto dimenzích svého života a že jsou zde potřeby tyto oblasti skloubit. Podle výpovědí těch, kteří zvládají sladování pracovního a soukromého života, jsou nejdůležitějšími strategiemi:

- 1) pomoc s péčí o děti vně rodiny, tedy využívání veřejných služeb v péči o předškolní děti nebo zavedení těchto služeb na firemní úrovni (může se jednat např. o zřízení dětských skupin),
- 2) využití veřejných služeb v péči o staré a nemocné členy rodiny či soukromých pečovatelských služeb,
- 3) pracovní flexibilita, a to jak časová, tak místní. Může se jednat o částečné úvazky, flexibilní pracovní dobu, práci i z domova (Křížková, 2006).

Zajištění péče o předškolní děti, péče o staré a nemocné, stejně jako flexibilní možnosti v zaměstnání se tedy zdají být nejdůležitějšími faktory pro sladování soukromého a pracovního života a dá se předpokládat, že čím více budou ženám zpřístupněny, tedy aplikovány jako konkrétní opatření, tím větší bude zájem žen o časově náročná povolání, tedy i o politiku.

V této části jsem diskutovala politiku, především tu komunální a to, jakou pozici zde zaujímají její aktéři/aktérky. Je patrné, že ženy jsou v tomto prostředí znevýhodněnou skupinou potýkající se s řadou bariér. Věřím, že jsem zde získala dobrý teoretický základ pro svoji empirickou část, která následuje, a to především pro analýzu rozhovorů.

3. Empirická část

Empirická část se skládá z metodologie a analýzy rozhovorů uskutečněných s komunálními politiky a političkami t. č. působícími na vysokých komunálních postech v České republice. V metodologické části se zabývám paradigmatem, v jehož rámci jsem výzkum prováděla, konkrétní použitou výzkumnou metodou a také analýzou dat, přičemž zde vysvětluji, z jakého důvodu jsem se řídila právě těmito postupy. Reflektuji zde také obtíže, které mě v průběhu výzkumu potkaly. Nezbytnou součástí metodologie je také část o etických aspektech vedení výzkumu.

Analýza rozhovorů je členěna podle témat, která z rozhovorů vplynula. Pro snadnější orientaci je tato kapitola zakončena souhrnem analýzy rozhovorů, jež poskytuje souhrn dílčích závěrů mého výzkumu.

3.1. Metodologie

Metodologie v sociálních vědách se podle Ramazoglu a Holland (2002):

zabývá postupy, které nás mají vést k autoritativnímu a platnému vědění“ (Ramazoglu, Holland, 2002, s. 9). „V rámci sociálního výzkumu je metodologie souborem pravidel, které určují, z pozice jakého paradigmatu je k výzkumu přistupováno. Každá metodologie totiž odkazuje k určité ontologii, která nám říká, jaký je původ zkoumaného a epistemologii, která specifikuje postupy vedoucí k získání validního vědění (Ramazoglu, Holland, 2002, s. 11).

Svůj výzkum mohu nazvat feministickým výzkumem: *„Smyslem feministického výzkumu není sbírat body za politickou korektnost nebo dosahovat metodologické čistoty, nýbrž získat vhled do „genderované“ společenské reality, který by jinak nevznikl“ (Ramazoglu, Holland, 2002, s. 147).* Pro svůj výzkum jsem využívala mj. teorie genderu a moci, a také koncept normativního rámce společnosti, který znevýhodňuje ženy. Tyto faktory jsou pro feministický výzkum typické (Ramazoglu, Holland, 2002). Letherby (2003) hovoří o feministickém přístupu k výzkumu, v němž jsou komunikační partneři/partnerky více respektováni a stírají se tak hierarchie mezi nimi a výzkumníky. Také je zde reflektována subjektivita badatelky a její zapojení, resp. zapojení jejích znalostí a postojů, do výzkumu. Já jsem k účastníkům a k účastnicím výzkumu

přistupovala s velkým respektem, i vzhledem k jejich společenskému postavení a stejného respektu se mi dostávalo také od nich. Nepocítovala jsem jakýkoliv náznak arogance či pocitu nadřazenosti z jejich strany.

Při mém výzkumu jsem se pohybovala v rámci konstruktivistického paradigmatu (Guba, Lincoln, 1994). Ti chápou lidi jako sociální aktéry reality a realitu jako utvořenou podle toho, jak svět vnímáme. Odpovědí na ontologickou otázku je, že neexistuje pouze jedna realita nebo jeden neměnný svět, naopak, realit je více podle toho, jak a kým je na tento svět nahlíženo. Z epistemologického hlediska je v konstruktivistickém paradigmatu kladen důraz na vzájemnou interakci mezi poznávajícím a poznávaným. Z této pozice vychází vztah mezi výzkumníci a zkoumanými, kteří nejsou považováni za oddělené entity, naopak, v průběhu výzkumu se vzájemně ovlivňují.

K výzkumu jsem tedy přistupovala s přesvědčením, že každý z mých komunikačních parterů a partnerek vnímá realitu svým vlastním pohledem, tedy:

neodráží skutečnost pasivně, nýbrž naopak ji ve svém poznávacím procesu konstruuje aktivně. Předměty v okolí, jevy či události nepůsobí na pozorovatele jako kauzální zobrazovatelé sama sebe, nýbrž musí být vnímány, zažívány, zkušenostně poznány a integrovány do již existujících vědomostních struktur (Smejkalová, 2014, s. 3).

Právě k odhalování konstrukcí sociální reality máme dospět díky vhodně zvoleným metodám, které jsou v rámci konstruktivismu zpravidla kvalitativní (Guba, Lincoln, 1994).

3.2. Metoda výzkumu

Na počátku výzkumu jsem si zvolila téma a stanovila výzkumné otázky, které zní: *Jak vnímají současné komunální političky a současní komunální politici komunální politiku a své bytí v tomto prostředí? Jaké lze z hlediska genderu vysledovat rozdíly příp. průnik mezi tímto vnímáním u političek a politiků? Jaký postoj zaujímají političky a politici k postavení žen a mužů v politice?*

Vzhledem k cíli mého výzkumu, kterým je porozumění zkušeností politiků a političek v jejich profesním i soukromém životě, jsem zvolila kvalitativní výzkum (Hendl, 2005). Mým úkolem bylo objasnit, jak komunální politici a političky, kteří se nacházejí v určitém prostoru a situaci, chápou, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce (Hendl, 2005). Jelikož: „*výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů a nezůstáváme tedy na jejich povrchu, což nám také umožňuje provádět podrobnou komparaci případů*“ (Hendl, 2005, s. 49), snažila jsem se shromáždit všechna data, lépe řečeno, co nejvíce dat, která jsem poté porovnávala. To mi umožnilo sledovat podobnosti a rozdíly v jednotlivých výpovědích. Komunikační partneři/partnerky nebyli vtlačováni do předem připravených schémat, naopak, snažila jsem se jim dát prostor, aby mi sdělili co nejvíce relevantních informací (Disman, 2002). Nebyl to úkol vždy snadný, dokonce bych řekla, že spíše náročný. Dozvěděla jsem se sice spoustu relevantních informací, ale na druhou stranu také mnoho informací vyloženě nepotřebných.

Pro naplnění účelu mého výzkumu jsem zvolila přístup založený na polostrukturovaných rozhovorech. Při rozhovorech mají dotazovaní možnost sdělovat vlastní zkušenosti a názory (Hendl, 2005) a „*badatelé mají přístup k nápadům, myšlenkám a vzpomínkám lidí v jejich vlastních slovech, a ne ve slovech badatele*“ (Reinharz, 1992, s. 19), jak je tomu zpravidla u kvantitativního výzkumu.

V zásadě jsem postupovala tak, že jsem si vytvořila seznam otevřených otázek, které jsem hodlala s dotazovanými probrat (viz příloha č. 1). Výhodou polostrukturovaných rozhovorů je možnost volnosti. Nejenže otázky nemusí následovat v přesném pořadí, naopak jejich posloupnost lze přizpůsobit vývoji rozhovoru, ale je zde také možnost doptávání se a vzniku nových, předem neformulovaných otázek, které z rozhovoru mohou vyplynout. Polostrukturované rozhovory zároveň dávají jistotu, že nebude žádné ze zamýšlených témat opomenuto, a díky struktuře, která je stejná pro všechny dotazované, je zde lepší možnost srovnání jejich výpovědí (Hendl, 2005). S touto metodou jsem měla zkušenosti z výzkumu pro moji bakalářskou práci, což mi velmi pomohlo. Věděla jsem také, že s časově vytíženými komunikačními partnery/partnerkami mám pouze jedinou šanci rozhovor uskutečnit a že je tedy třeba vytěžit maximum z tohoto jediného setkání.

Mé domněnky nebyly liché, jelikož na jakékoliv mé další snahy se politiků na určité věci doptat, se mi většina z nich z časových důvodů omluvila, a nakonec i ti, co doplnění přislíbili, se již poté neozvali. Pro svoji empirickou část práce jsem si bohužel z nezkušenosti a časových důvodů vybrala to nejnevhodnější období, pár měsíců před komunálními volbami, kdy stres a vytížení politiků vrcholí. Na druhou stranu, po volbách se sestavy na radnicích mnohdy obměnily a není jisté, že bych po volbách sehnala dostatečný počet komunikačních partnerek a partnerů, anebo zda by „nové tváře“ dokázaly kvůli absenci zkušeností poskytnout relevantní informace k tématu.

Zásadním krokem ve výzkumu je výběr vzorku, tedy: „*musíme se rozhodnout, s kým provedeme rozhovor a z jakých skupin mají tito jedinci pocházet*“ (Hendl, 2005, s. 153). Jelikož se výběr vzorku od mého rozhodnutí, kdo má být dotazován, byl to výběr účelový (Disman, 2002). Mými komunikačními partnery a partnerkami byli komunální politici a političky, a to starostové, starostky, místostarostové, místostarostky, radní a členové a členky zastupitelstva. Až na výjimku byli všichni zúčastnění uvolnění pro výkon své funkce dle Zákona o obcích. Mým jediným kritériem pro výběr vzorku byla účast v komunální politice, a to minimálně dvě volební období, tedy záleželo mi na tom, aby informace získané od politiků a političek měly skutečně vypovídající hodnotu, a aby tito lidé měli s prostředím politiky bohatší zkušenosti.

Při shánění účastníků a účastnic výzkumu jsem postupovala následovně. Při využití kontaktů uvedených na internetových stránkách obcí jsem jednotlivé starosty či starostky požádala prostřednictvím e-mailu o rozhovor pro potřeby diplomové práce, přičemž jsem sdělila téma výzkumu. Při oslovování politiků jsem se zaměřila především na region hlavního města Prahy, středních Čech a také region východních Čech, ze kterého pocházím, a tedy mám na něj vazby. Výběr vlastního regionu se pro shánění komunikačních partnerů a partnerek stal téměř klíčový, oslovení a oslovené byli vstřícnější a téměř ve všech případech mi pohovor poskytli, příp. přímo domluvili schůzku s jiným členem či členkou vedení radnice. Zbytek partnerů jsem získala oslovením politiků v hlavním městě a Středočeském kraji. Kontakty na politiky muže v tomto regionu jsem získala přes blízkého přítele, který má vazby v politickém prostředí, a který mi jednotlivé schůzky předjednal. V této skupině tak byl mým *gatekeeperem*, který mi umožnil pobyt v terénu a přístup k politikům mužům (Hendl, 2005).

Velkým problémem však bylo plánování jednotlivých schůzek. V té době jsem již nepobývala v ČR a musela jsem proto plánovat rozhovory pouze na dobu, kdy jsem se na území pohybovala, a také jsem se musela přizpůsobit programu oslovených. Nejednou se mi také stalo, že jsem na domluvenou schůzku sice dorazila, ale po dvou hodinách čekání odešla s prázdnou, jelikož se jednání komunikačního partnera/komunikační partnerky protáhlo a poté hned navazovala jednání další. V jedné případě jsem také navštívila političku doma, jelikož v týdnu neměla prostor se se mnou setkat v místě svého pracoviště.

Celkem jsem v období listopad 2017 – únor 2018 provedla rozhovory s šesti ženami a pěti muži. Rozhovory trvaly mezi 40 minutami a jednou hodinou. Někteří politici a političky byli struční a omezili se na odpovědi na otázky, které jim mnou byly pokládány, zatímco někteří sdělovali mnohem více, někdy i mimo téma, tedy rozhovory se tímto prodlužovaly. Průběh rozhovorů byl zaznamenáván na nahrávací zařízení, o jehož zapnutí i vypnutí na konci rozhovoru byli dotyční informováni.

U všech rozhovorů jsem následně provedla transkripci, což je převod mluveného projevu do písemné podoby, a ačkoliv se jedná o časově náročnou proceduru, je to nezbytná podmínka vyhodnocení dat (Hendl, 2005). Mnou provedená transkripce byla doslovná, tedy zaznamenala jsem každé slovo rozhovoru. Již při samotném přepisu jsem se však snažila upravovat mluvený projev do spisovné podoby, tedy: *„očišťovala jsem jej od dialektu, chyb ve větné skladbě a upravovala jej stylisticky. Právě tak se často postupuje, pokud se máme soustředit především na obsahově-tématickou rovinu a když informátor/informátorka vystupuje jako svědek či expert“* (Hendl, 2005, s. 212). Při úpravě přepisů mi šlo také o to, abych projev politiků a političek doslovným přepisem nezesměšňovala. Mluvit „z patra“ je velmi obtížné a každý člověk má jiný styl mluvy a vyjadřování. Přepis do „stejného jazyka“ tak jednotlivé výpovědi po formální stránce sjednotil.

V průběhu přepisů jsem zaznamenávala také neverbální projevy, jednalo se o smích či dlouhé pomlky. Právě možnost doplnění mluveného slova o neverbální složku je jednou z výhod metody rozhovorů, kterou kvitují i feministické badatelky. Podle socioložky Bev Jamesové (in Reinharz, 1992) nestačí klást důraz pouze na verbální stránku interview, naopak bychom měli doplnit vnímání *„verbální komunikace*

v interview o vnímání neverbální komunikace, protože členové podřízených skupin nemohou často zřetelně vyjádřit své frustrace a nespokojenost, které poté mohou být vyjádřeny jinými způsoby, jako například smíchem” (Jamesová in Reinharz, 1992, s. 20). Je však pravdou, že jsem záznamy těchto neverbálních projevů ve své práci nijak nevyužila, jelikož jsem je při analýze rozhovorů vyhodnotila jako nepodstatné.

3.3. Analýza dat

Při analýze získaných dat jsem se inspirovala postupy spojenými se zakotvenou teorií (Strauss, Corbin, 1999). Při aplikaci této metody jde o: *„hledání specifické teorie, která se týká jistým způsobem vymezené populace, prostředí nebo doby“* (Hendl, 2005, s. 247). Základem výzkumu založeného na zakotvené teorii tak není vytvoření teorie, která je poté ověřována pomocí získaných dat, nýbrž začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, aby se vynořilo to významné v této oblasti (Strauss, Corbin, 1999). Podle Coffey a Atkinson (1996) probíhá analýza dat za pomoci kódování, při němž se mají data redukovat, zjednodušovat, ale také komplikovat (Coffey, Atkinson, 1996). Jednak se *„hledají významné jevy, shromažďují příklady těchto jevů a poté se analyzují s cílem nalézt společné znaky, rozdíly, vzorce a struktury“* (Seidel, Kelle in Coffey, Atkinson, 1996, s. 29). Kódování v této rovině se dá považovat za zjednodušování nebo redukování dat. Tím, že se k částem textu přiřazují jednoduché, široké analytické kategorie nebo kódy, dochází ke snížení počtu těchto dat na zvládnutelné množství a data jsou tak redukována na určité kategorie. Hlavním cílem takového kódování je usnadnit vyhledávání částí kategorizovaných podle stejných kódů. Kódování je však využíváno také k rozšíření, transformaci a rekonceptualizaci dat. *„V procesu kódování se musí jít za samotná data, myslet kreativně, klást si otázky spojené s těmito daty, generovat teorie a rámce. V praxi se tak data v rámci kódování redukují i komplikují“* (Coffey, Atkinson, 1996, s. 30).

Analýza dat při užití metody zakotvené teorie však probíhá na třech úrovních, pomocí tří druhů kódování, které nemusí být používány odděleně, nýbrž lze mezi nimi přecházet a vracet se (Hendl, 2005). Jedná se o otevřené, axiální a selektivní kódování. Já jsem pro svoji práci využila pouze kódování otevřené, které je procesem rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů (Strauss, Corbin,

1999). Jelikož bylo mým cílem porovnávat jednotlivé výpovědi informátorů a informátorek tak, aby bylo možné zodpovědět výzkumné otázky, nepotřebovala jsem zapojit další úrovně kódování, které se v praxi využívají pro hledání vztahů mezi jednotlivými kategoriemi a ve výsledku k formulaci teorie.

Otevřené kódování má za cíl tematické odkrytí textu (Hendl, 2005). Respektující tuto metodu, jsem tedy pečlivě pročítala rozhovory, přičemž jsem označovala a kategorizovala pojmy a pozorované jevy podle podobnosti (Strauss, Corbin, 1999). Kategorie byly pojmenovány a pro přehlednost barevně odlišeny. To mi poté poskytlo základ pro porovnávání jednotlivých výpovědí. Pro analýzu jsem nepoužívala žádný program pro kódování.

3.4. Etika

Jelikož je „ochrana soukromí účastníků výzkumu důležitým požadavkem výzkumu a pouhé zachování anonymity není dokonalým řešením, jelikož lze mnohé informace odhalit z uvedených souvislostí“ (Hendl, 2005), rozhodla jsem se neuvádět žádné osobní, ale ani další, např. místní údaje, vztahující se k těmto osobám. Všechny údaje uvedené v empirické části byly z hlediska etiky pečlivě zvažovány.

Ačkoliv se za určitých okolností připouští, že lze účastníkům zatajit či neodhalit celou pravdu o výzkumu (Hendl, 2005), všichni účastníci a účastnice mého výzkumu byli seznámeni s tématem, předpokládaným průběhem a cílem výzkumu. Připouštím, že pokud bych neměla přístup k politikům mužům zprostředkovan, velmi pravděpodobně bych k nějakému zkreslení tématu výzkumu musela, ač nerada, přistoupit, a to hned z několika důvodů. Téma genderu je v dnešní době velmi kontroverzní. Někteří jej také považují za nepodstatné, až zbytečné nebo nezajímavé téma k jakékoliv diskuzi. Neschopnost vidět problémy nastavení společnosti mívají nejvíce ti, pro něž je toto status quo výhodné, a kteří tedy z této situace těží, a to jsou právě muži. Velmi pravděpodobně bych tedy měla problémy účastníky této kategorie do výzkumu vůbec sehnat.

Před začátkem pohovoru podepsali všichni účastníci a účastnice informovaný souhlas, který jim byl všem zaslán také předem e-mailem, aby se k němu měli možnost vyjádřit. Někteří z nich si jimi podepsaný souhlas poté pro své potřeby ofotili.

V kvalitativních rozhovorech často dochází k probírání emočně citlivých otázek, na což by měla být výzkumnice připravena a dávat účastníkům rozhovorů prostor k sebevyjádření (Hendl, 2005). Mé pohovory nebyly výjimkou a účastníci a účastnice mi kromě pracovních problémů sdělovali i citlivé záležitosti ze svého soukromí jako jsou např. rozpady vztahů. Tyto informace jsem v samotné analýze rozhovorů nepoužila, jelikož neměly žádnou souvislost s tématem výzkumu.

Důležitou složkou rozhovorů je důvěra k dotazovanému. V roce 1981 britská socioložka Ann Oakleyová (in Reinharz, 1992) stanovila rozdíl mezi „vědeckým“ interview, které vyžaduje objektivitu, nezainteresovanost výzkumníka a vyznačuje se hierarchickým vztahem výzkumníka a dotazovaného, kde jsou dotazovaní považováni pouze za poskytovatele dat a feministickým interview, k němuž patří zapojení subjektivity badatele do výzkumu, otevřenost, důvěra k dotazovanému či zapojení badatele formou sebeodhalení. Propagovala nový model vedení interview jako alternativu k dominantnímu přístupu, který kvitují především feministické badatelky. Ačkoliv věřit dotazovanému je kontroverzní myšlenkou, protože v rámci společenské interakce se klamání čteně vyskytuje, feministky zdůrazňují užitečnost tohoto modelu, jelikož se dá očekávat, že *„dotazovaný, jemuž badatel věří, bude pravděpodobně věřit badateli, a tudíž s velkou pravděpodobností odhalí pravdu“* (Reinharz, 1992, s. 28).

Pro mě bylo před počátkem výzkumu velmi obtížné oprostít se od přesvědčení, že jednou z předností každého politika je říkat to, co chtějí ostatní, tedy veřejnost slyšet. Ale domnívám se, že se mi to úvodní fázi povedlo, a že jsem k dotyčným přistupovala s důvěrou a s vědomím, že své výpovědi nebudou záměrně upravovat. Ani jednou jsem v průběhu rozhovorů neměla pocit, že bych byla záměrně klamána. Naopak, v některých případech jsem byla překvapená, že se mi dotyční otevřeli a sami zabrousili i do velmi citlivých témat. Patrně jsem zde profitovala ze své pozice cizince, jak jej popisuje Reinharz (1992). Komunikační partneři a partnerky věděli, že už mě patrně nikdy neuvidí, a že jako výzkumnice nebudu jejich výpovědi poskytovat třetí osobě. Mohli se tedy uvolnit a vyjádřit své pocity. Stav jistě důvěry a uvolnění ze strany politiků a političek

jistě zapříčinil také předložený informativní souhlas, ve kterém jsem se zavázala k etickým náležitostem.

3.5. Analýza provedených rozhovorů

V rámci svého výzkumu jsem provedla polostrukturované rozhovory s pěti komunálními politiky a šesti komunálními političkami. Všem byly pokládány otázky podle stejného seznamu, které byly poté rozšiřovány podle toho, co mi komunikační partneři a partnerky sdělovali a jak se jednotlivé rozhovory vyvíjely. Na základě provedených rozhovorů bylo poté možné určit několik témat. S ohledem na nutnost dodržet anonymitu účastníků a účastnic výzkumu jsem politiky a političky pojmenovala jako „Politik 1-5“ a Politička „1-6“.

3.5.1. (Komunální) politika očima jejich/jejích aktérů/aktérek

Nástrojem komunální politiky je veřejná moc svěřená státem samosprávným jednotkám za tím účelem, aby v určitém rozsahu spravovaly samy sebe (Balík, 2009). Ačkoliv nelze vytvořit jednotný vzor funkcí obcí a jejich aktérů, jelikož ty jsou odvozeny od mnoha faktorů (např. přenesená/samostatná působnost, velikost obce, pozice jednotlivých účastníků komunální politiky), lze ve výpovědích komunikačních partnerů a partnerek vysledovat kromě rozdílných reflexí také podobné tendence. Názory účastníků a účastnic mého výzkumu zde budou podrobeny komparaci z genderového hlediska, ale budu se věnovat i dalším aspektům, které se v rámci empirických dat ukázaly jako podstatné či zajímavé.

Na úvod lze konstatovat, že v tom, jak politici a političky reflektují oblast komunální politiky, je patrný rozdíl. Zatímco muži hovoří spíše o každodennosti a o komunikaci s občany, ženy vnímají komunální politiku více jako službu veřejnosti nebo chcete-li nutnost sledování veřejného zájmu, zájmu většiny obyvatel či obecně města. Muži mluví spíše o „provozních“ aspektech, ženy spíše o celkovém poslání. Je zajímavé,

že výpovědi mužů zde jdou proti zažitým genderovým stereotypům, jelikož za komunikativní jsou spíše než oni považovány ženy:

„Od začátku, když jsem přišel na radnici, tak jsem byl nastaven tak, že s těmi lidmi komunikuji, že nemám problém s kýmkoliv pohovořit, že nemám problém komukoliv naslouchat, nemám problém se sebrat a jít k někomu, kdo má nějaký problém, se jít podívat přímo na místo.“ (Politik č. 1)

„Komunální politika je o každodenním životě (...) Na úrovni našeho města je to činnost každodenní, kde člověk má bezprostřední vazbu s těmi lidmi. Na komunální úrovni to je hodně o mezilidských vztazích, a o tom, že se neschováme za žádný billboard. S novináři komunikujeme, ale spíš ještě větší vliv má, co si s těmi lidmi řekneme na ulici nebo při různých příležitostech.“ (Politik č. 2)

„Politika by měla být dělána ve prospěch většiny obyvatel (...) Já to беру jako poslání, to není, že dostanu v radě 2000 korun za měsíc, za dva tisíce raději budu sedět doma.“ (Politická č. 2)

„Mělo by jít o zájem města, když se bude třeba stavět nové koupaliště, tak všem by mělo jít o jedno (...) Já si myslím, že ideální by bylo, kdyby každému šlo o tu veřejnou věc, o nás, o občany, o město a jeho rozkvět... člověk by měl být přesvědčený o tom, že to chce dělat, vědět, že když se tam dostanu a stanu se zastupitelem, že mě to bude stát nějaký čas, že chci něco udělat pro město.“ (Politická č. 3)

Vždycky musím mít pocit, že v tom, co chci udělat, musím uspokojit co největší počet těch obyvatel. (Politická č. 4)

(...) souhlasím s tím, co mi tenkrát řekl ten můj kolega, tedy to, že to bude dělat, protože má motivaci něco zlepšit, vybudovat, udělat pro tu danou lokalitu kde žije. (Politická č. 5)

Ze sdělení političek lze vysledovat, že za veřejný zájem považují nejen sledování prospěchu většiny obyvatel, ale také, více než politici, řešení konkrétních problémů jednotlivých občanů a explicitně zmíněny jsou také skupiny občanů, jichž se nejvíce týká oblast sociálních věcí – rodiny, děti, senioři. Do těchto výpovědí se více promítá prvek empatie, což může souviset s rozdílnou socializací žen a mužů v naší společnosti, kdy ženy internalizují preferovanou definici femininity. Jsou to ale také pravděpodobně

rozdílné životní zkušenosti žen, které jsou příčinou jejich jiného pohledu na sociální oblasti politiky a reflektování zájmů určitých skupin obyvatel. Dá se předpokládat, že mnoho žen v politice zažilo sociální problematiku na „vlastní kůži“, ať se již jednalo o sladění soukromého a pracovního života či péči o potomky a další příbuzné (např. rodiče), rodičovské a mateřské dovolené, návrat do zaměstnání, atd. Je to ale i výsledek stereotypního vnímání žen v politice, kdy jsou zpravidla směřovány k těmto oblastem, viz níže. Zdá se tedy, že ženy v politice mají k sociálním věcem blíže než muži, a dokáží tak lépe odhadnout potřebu rizikových skupin občanů a vcítit se do jejich pozice:

„(...) co ostatní věnují svým koníčkům, svým zájmům, tak člověk v politice se musí často věnovat veřejnému zájmu... Ten člověk, když ode mě odcházel, nesměl mít pocit, že mi tam byl na obtíž, i když přišel, a já jsem třeba dopředu věděla, že to nemá řešení.“
(Politická č. 1)

„(...) (pozn. politik) by měl být empatický a koukat se na ty věci z úhlu pohledu těch jednotlivých občanů, musí se umět vcítit do role toho občana, protože co člověk, to názor, to originál, potom navzdory tomu, že by měl být empatický a koukat se na ty věci z úhlu pohledu těch jednotlivých občanů.“ (Politická č. 4)

„Já mám ten pocit, že se snažím, abych svým jednáním uspokojila co nejvíce těch obyvatel. Abych myslela jak na děti, tak na rodiny s dětmi, tak na seniory.“ (Politická č. 6)

Političky na rozdíl od politiků vnímají, že pro naplnění veřejného zájmu je třeba i přes názorové (zájmové) spektrum stran, uskupení i jednotlivých politiků, názory a cíle sjednocovat. Tento náhled na politiku souhlasí s dimenzí *politics*, v jejímž rámci dochází k prosazování zájmů a v rámci níž se střetávají názory a zájmy aktérů politiky příp. se ustaví konsenzus (Balík, 2009). Dá se říci, že političky jsou schopny pro naplnění veřejného zájmu spíše než muži kooperovat s ostatními politickými subjekty a tedy patrně i ustoupit ze svých požadavků. Je významné, že muži o žádné nutnosti spolupráce nehovořili:

„Každý máme nějakou vizi, co bychom tady chtěli zlepšit a třeba tu vizi podporujeme a jdeme za ní, ale nejde postihnout všechno, protože nás tam je 21 zastupitelů, v koalici nás je 11, ale každý z těch lidí má představu, co by chtěl ve městě

zlepšit. A teď jde o tu shodu, o ten konsensus, kde se potkají a řeknou si, o tohle nám jde všem (...)“ (Politická č. 3)

„Kdežto tady u nás, vždycky je taková shoda, teď přišlo ANO a říkali, že teď budou opozice, když tedy nejsou ve vedení obce, tak já jsem kolegovi říkala: “prosím tě, jaká jsi opozice, ty nechceš postavit třídy pro děti, ty nechceš, aby bylo posekáno, aby bylo uklizeno? Tak to nejsi v opozici.” (Politická č. 4)

Očima politiků i političek je komunální politika činností, při jejímž výkonu se nejde zavděčit všem:

„Měl jsem očekávání, že když se budu řídit zdravým selským rozumem, budu to dělat poctivě, tak že všichni musí být spokojeni. To bylo naivní. Dneska zjišťuji, že kdo nic nedělá, nic nezkazí, protože cokoliv uděláme, polovina lidí tleská a druhá říká proč, a neříkají jen proč, ale také, že by to udělali lépe. Většinou to „vědí nejlépe“ lidé, co nemají žádnou odpovědnost a ono to působí někdy i na psychiku, protože vy tady děláte politiku, jak nejlépe umíte, věnujete tomu čas, večery, soboty, neděle, jdete do věcí, do kterých byste ani nemusel, a pak Vás za to začne někdo kritizovat. Musíte se obrnit proti tomu, protože někdo Vás plácá po zádech, ale současně, když si pak otevřete sociální síť, tak zjistíte, že jste ten nejhorší ze všech. A samozřejmě to je pak buď na panáka, nebo na antidepressiva.“ (Politik č. 1)

„Člověk musí umět žít s tím vědomím, že se nezavděčí všem a s tím, že někteří to nějak vstřebají a někteří prostě nikdy ne.“ (Politik č. 2)

„(...) a uděláte věc, která je na první pohled úplně jasná, bohubí, 100 lidem se to zalíbí, ale pět lidí s tím má neskutečný problém a ty jsou nejhlasilnější. Takže určitá frustrace po některých krocích, které by měly být z mého pohledu jednoznačně pozitivně vnímané, tady je.“ (Politik č. 3)

„Už dávno jsem zjistil, že se nemůžeme zavděčit všem a že škarohlídi se najdou vždy a všude. A potom takové ty názory typu „dobře jste to udělali, ale...“. Některým lidem se úplně zavděčit vůbec nejde.“ (Politik č. 5)

„(...) a když se pak dostanete na ten vrchol, jako jsem byla já v tom městě primátorkou, tak děláte rozhodnutí, z nichž ne všechny se musí všem líbit.“ (Politická č. 1)

„(...) a zjistila jsem, že i lidé, o kterých jsem si myslela, že mě podporují, že vidí, že se snažím být pořád stejná, tak přesto bohužel tím, že nemůžete všechny najednou uspokojit, tak i tak možná jsem někde přišla o nějaké kamarády.“ (Politická č. 4)

Pro muže, více než pro ženy, se však toto téma zdá být citlivé a reflektují jej více než ženy. Z jejich výpovědí se jeví, že si nevoli části obyvatelstva obce „berou“ více osobně a hůře snášejí kritiku. Zatímco ženy tento fakt pouze prostě konstatují či si povzdychávají nad ztrátou přátel kvůli své funkci, politici hovoří o své frustraci, „škarodhlídech“, nespokojené obyvatelstvo nazývají lidmi, co nemají žádnou odpovědnost, ale „jsou nejhlasitější“ a „vědí vše“. Tuto nižší rezistenci mužů vůči kritice částečně vysvětlují některé teorie maskulinity, podle kterých muži, především ti hegemonní mj. přebírají odpovědnosti spojené s vůdčí rolí (Schneiderové, 2009) a je tak pravděpodobné, že veškeré kroky/úspěchy radnice považují za své. Muži také sami sebe pokládají za ty „dobré“ a ty „úspěšné“. Pokud poté někdo kritizuje jejich činnosti, navíc ty činnosti, které oni sami považují za úspěšné, je velmi pravděpodobné, že si toto berou více osobně. Svým způsobem může tato snížená odolnost vůči kritice souviset také s narušením moci, kterou muži požívají, a se strachem, že této moci v nějakém ohledu nedostojí. Tento strach zakládající se na obavě, že „nebudu dost muž“, pak může vyústit v pocit frustrace (Kaufman, 1999).

Zdá se, ženy jsou si schopny v podobných situacích zachovat chladnější hlavu a ke kritice na svoji osobu se stavět méně problematicky, ač jsou stereotypně považovány za emocemi více ovládané pohlaví. To může být způsobeno jednak nižším sebevědomím žen, ale také obecně složitějšími možnostmi žen do politiky vstoupit a uplatnit se v ní, což v závěru může způsobovat jejich větší odolnost vůči negativním faktorům. Na rozdíl od mužů navíc mohou své úspěchy považovat spíše za náhodu, proto jsou vůči kritice na své činnosti odolnější nebo ji tolik neřeší.

Muži také více než ženy reflektují tlak, který je na ně na nejvyšších postech komunální politiky kladen:

„(...) že jsem vstoupil do komunální politiky, že jsem si sedl do tohoto křesla, v této kanceláři, tak člověk je pod drobnohledem naprosto detailním, že si člověk musí dávat pozor i na to, co řekne. Všechno lze interpretovat, a to ne že to řekl ten, co dělal dřív tohle a bydlí tady, ale řekl to ten starosta.“ (Politik č. 2)

„(...) a i když ti radní mají různé kompetence, tak potom většina obyvatel vidí stejně jen toho starostu. Málokdy vidí někoho dalšího v té radě, nedej bože v zastupitelstvu. To znamená, že ten starosta může úplně za všechno.“ (Politik č. 4)

„Komunální politici jsou politici v první linii (...) Ale cokoliv se stane tady, tak každý ví, že za to může starosta, ne vedoucí odboru, referent, a podobně, ale vlastně za všechno může starosta, protože všechno řídí a nad všemi drží ruku a všemi hýbá.“ (Politik č. 1)

Zatímco u žen toto téma vůbec nezaznělo, muži se cítí být pod tlakem veřejného mínění a domnívají se, že jsou občany považováni za strůjce veškerých rozhodnutí učiněných radnicí obce. Podle Schneiderové (2009) muži ve vedoucích funkcích přebírají odpovědnost s vůdčí rolí spojenou a lze se tak domnívat, že se vlastně s názorem veřejnosti shodují, což jen tento tlak pocíťovaný na jejich osobu může prohlubovat. Podle mužů starosta bývá pro veřejnost zosobněním komunální politiky, a to i přes to, že tato funkce ve své podstatě nedejme rozsáhlejší pravomoci. Mnoho úkonů starosty podléhá schválení rady nebo zastupitelstva a on tohoto schválení musí vyčkat. Obec fakticky řídí zastupitelstvo obce (Balík, 2009).

Politicky zase na rozdíl od politiků zmiňovaly situace, kdy občané hledají na výsledcích komunálních politiků pouze to špatné, co by mohli kritizovat, aniž by vnímali pozitivní kroky učiněné směrem k obci a obyvatelstvu:

„Hlavně ty lidi zvenčí vůbec nevědí, co pro ně děláte. Ty zajímá až když je průšvih nebo když je něco joooo extra (...)“ (Politická č. 2)

„(...) a lidi zvenčí zajímají jen ty průšvihy, co se pro ně dělá, oni jinak nevidí.“ (Politická č. 2)

Tyto výpovědi korespondují již s výše uvedeným, kdy ženy pojmají komunální politiku především jako činnost, která je směřována ku prospěchu občanů obce. Dá se říci, že jim svým způsobem mají za zlé, že veřejnost tuto činnost často neocení, naopak čeká na jakékoliv pochybení. Tento postoj žen zajímavě rezonuje s jejich tradiční rolí v domácnosti, kdy mají pouze plnit jakési stereotypně očekávané role, činnosti, jež jsou považovány za samozřejmé, a nezřídka jsou upozorňovány či odsuzovány za to, když v těchto rolích „selžou“ či nenaplní očekávání, což vnímají negativně. Možná, že právě

tyto předsudky jsou ve vědomí žen natolik zakořeněny, že je přenáší také do svého působení v politice a reagují na ně podobně.

Komunikační partneři i partnerky, ač zřídka, zmiňovali komunální politiku také jako nadměrně zatíženou byrokracií, která zatěžuje nejen úředníky, ale v konečném důsledku také samotné obyvatele obce:

„Parlament vymýšlí zákony, které nám ten život akorát komplikují...Ted' vyšlo nařízení EU GDPR o další ochraně osobních údajů. Prostě my umřeme na byrokracii, která samozřejmě toho občana nezajímá, ten chce, aby měl vyvážené popelnice, uklizeno před domem, nezajímá ho, kolik musíme vyplnit kolonek.“ (Politik č. 1)

„Co nás trochu brzdí, to je byrokracie, na všechno musí být deset papírů. Jako stát si všechno zesložitujeme a zpomalujeme.“ (Politická č. 4)

Některé političky na rozdíl od svých mužských kolegů, explicitně označily politiku jako „boj o moc“, což vnímaly negativně. To, jak političky reflektují tuto oblast, odpovídá Weberově (1990) definici, podle níž politici usilují o moc, podíl na moci nebo o ovlivňování dělby moci. Moc je prostředkem k plnění ideálních a egoistických cílů a těm, kdo jí mají, přináší pocit prestiže. Otázkou tak je, proč politici faktor moci ve výpovědích nezmiňovali. Důvodem může být fakt, že soupeření o moc chápou muži jako přirozenou součást politické kultury, a proto tento faktor nijak neproblematizují, přičemž se možná sami těchto bojů účastní:

„(...) poznáte, že většinou lidi, co vstupují do strany, ne všichni, tak neuspěli ve svých zaměstnáních, a berou to jako „rychloběžku“ k vyšplhání se po stranických funkcích k moci a ovládání lidí.“ (Politická č. 2)

„A někdy je politika handl (...) všem by nám mělo jít o jedno, byť se kvůli tomu pohádáme. A ne aby šlo jen o moc... Já беру, ať je mocenský politický boj, ale rovný. Ne nějaké zákeřnosti a pomluvy.“ (Politická č. 3)

„A není to jen na té komunální úrovni, ale jde to napříč celou politikou, kdy nakonec zjistíte, že ten hlavní motiv je vliv a moc, a pro to jsou někteří lidi schopni udělat úplně všechno.“ (Politická č. 5)

Politicky i politici vnímali politiku jako protknutou nekalými praktikami nebo jako „nečisté“ prostředí. Reflexe nekalých praktik, kterými je politika protknuta, by poté odpovídala definici politiky jako „špíny“ (Cabada, Kubát, 2004):

„Protože to byly i tlaky úplatkářský, jako že Vám někdo vyhrožuje, že Vás zlikviduje, že Vás někde srazí auto... Takže to bylo fakt drsné. To nechcete ani manželovi vyprávět, to nechcete ani vyprávět. To je tak hrozný, že o tom ani nechcete mluvit.“
(Politická č. 2)

„(...) na politiku musíte mít žaludek, je to práce jako každá jiná, ale zároveň specifická.“ (Politik č. 1)

„(...) politika, viděno mojí optikou, není žádná gentlemanská práce, a na co já si musím čas od času pořádku ještě zvykat, tak to je, že když si s někým podáte ruku, a dohodnete se, že něco bude nějak, tak je relativně běžné, že druhý den to bude jinak.“
(Politik č. 3)

Mezi političkami i politiky zazněl i názor, že někteří komunální politici raději politikou jen tak proplouvají podle hesla „kdo nic nedělá, nic nezkazí“. Objevuje se zde tedy pasivita s cílem neriskovat případný neúspěch, nepopudit proti sobě veřejnost a udržet si moc či se k ní dostat:

„(...) některým lidem jde vysloveně o to, neudělat nic konkrétního a o to, prosadit se do funkce a mít tu moc a vliv, což je někdy hodně těžká situace.“ (Politická č. 5)

„Dneska zjišťuji, že kdo nic nedělá, nic nezkazí, protože cokoliv uděláme, polovina lidí tleská a druhá říká proč.“ (Politik č. 1)

„Je potřeba ty věci umět prosadit, zorganizovat, zrealizovat, to není jen o tom, jak se říká, kdo nic nedělá, nic nezkazí.“ (Politická č. 3)

Ve výpovědích mužů i žen se opakovala slova ne/důvěra. U žen však explicitně zaznělo, že často nelze věřit ani blízkým spolupracovníkům. Ženy dále vnímají absenci loajality či nemožnost navazovat přátelské vazby:

„(...) ale v politice opravdu nemůžete věřit vůbec nikomu. Ani těm vlastním ne. Prostě jste tam sama za sebe (...) politika byla „svinstvo“, je a bude (...) Potom se na vás

nalepí ti rádoby rádci, kteří nechtějí radit ve prospěch, ale v neprospěch.“ (Politická č. 2)

„Musím říct, že politika po těch 11 letech mi vzala důvěru...vy přijedete na místo, kde máte pod sebou lidi, kterým chcete důvěřovat, a každý z nich je nějaký, měli by být loajální, ale musím říct otevřeně, že oni si jedou své, oni také mají své představy, a ne vždy chtějí naplňovat i ty vaše představy (...) Kdybych měla radit někomu novému, poradila bych mu, ať v politice přátele nehledá.“ (Politická č. 6)

Na základě výše uvedeného lze dovodit, že ženy jsou na podrazy citlivější, a tedy vnímají je intenzivněji a negativněji než muži. Toto vnímání může vycházet z tradičního dělení rolí, které ženám přisuzuje péči o mezilidské vazby a vztahy. Jsou socializovány k tomu, aby pro ně byla důležitá empatie, a aby braly ohledy na druhé. Dle veřejného mínění jsou tyto vlastnosti považovány za přínosné pro politiku (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016), s čímž v tomto kontextu nelze nesouhlasit. Pro ženy může být snazší navazovat mezilidské vztahy a jejich záměrné narušení či chcete-li podrazy, jsou pro ně hůře představitelné a následně proveditelné.

3.5.2. Faktory potřebné k politickému úspěchu

Na základě výpovědí komunikačních partnerů/partnerek je možné diskutovat, jaké faktory jsou dle politiků/političek nezbytné pro úspěch v politickém prostředí. Profily sestavené z výpovědí politiků a z výpovědí političek vykazují jednak podobné tendence, lze však vysledovat také rozdíly:

„Musíte politice, pokud se v ní chcete prosadit, obětovat svůj rodinný život. Vezměte si, kolika politikům se v průběhu kariéry rozpadá manželství, opravdu řadě politiků (...) Ale je to člověk co, umí pracovat, neohlíží se na sebe, je tady kvůli ostatním lidem, nedělá podrazy, chová se slušně a poctivě.“ (Politik č. 1)

„Aby chodil mezi lidmi. Aby byl v kontaktu s lidmi různého typu (...) takže aby byl s těmi různými sociálními vrstvami a zájmovými skupinami, které jsou v tom městě, tak aby o nich znal co nejvíc, a aby znal ty souvislosti.“ (Politik č. 2)

„(...) musí být jako manager. Starosta města naší velikosti, už nemůže být detailista, musí být generalista. Jakmile se začne utápět v detailech, tak je to jeho konec. (...) to byli frajeři, kteří dokázali spoustu věcí, a přitom mi přijde, že byli slušní.“ (Politik č. 3)

„Aby měl dostatečně zmapována lokální témata, vědět, kdo jsou lidé, co ovlivňují chod městské části, tedy všechny možné spolky, příspěvkové organizace, vědět jaký je tam kulturní život, vědět ty nejpálčivější problémy, které ta daná městská část má a kdo ty problémy může řešit (...) Mít rád lidi, být komunikativní, být schopen zkoordinovat více subjektů, tedy vedoucí schopnosti, (...) hledat nová řešení, jiná řešení, podívat se na ten problém jinak a dotáhnout to do konce.“ (Politik č. 4)

„Myslím, že by měl držet zásady. To, co slíbí na začátku volebního období, tak by měl po celé to období nést, opravdu se držet toho, co sdělil veřejnosti.“ (Politik č. 5)

„Musíte něco umět, na něčem se profilovat. Za úplně nejdůležitější považuji umění jednat s lidmi. Pak samozřejmě musíte pracovat na sobě dál.“ (Politická 1)

„Musí být osobnost, charismatický vůdce. (...) umět přesvědčit ostatní. Je potřeba ty věci umět prosadit, zorganizovat, zrealizovat (...)“ (Politická č. 3)

„Musí být empatický, musí se umět vcítit do role toho občana, protože co člověk, to názor, to originál, potom navzdory tomu, že by měl být empatický a koukat se na ty věci z úhlu pohledu těch jednotlivých občanů, tak musí umět se na všechno dívat ještě shora, není možné uspokojovat potřeby všech občanů, to prostě není možné.“ (Politická 4)

„Rozhodnost, neústupnost, mít právní povědomí, nastudovat si ty zákony, se kterými denně pracujeme. Pak zjistíte, že někteří lidé jsou 4 roky v zastupitelstvu a oni neznají základní věci.“ (Politická č. 5)

„Měl by ctít to, co se v té obci děje, jako je spolková činnost. Ten starosta by měl v tomto spolupracovat (...) A měli by si dát pozor na to, aby nemuseli řešit takové ty sousedské spory, prostě nechat se uplácat takovými malichernostmi (...) Určitě nesmí být arogantní. (...) samozřejmě je důležité, aby byl odborník alespoň v něčem.“ (Politická č. 6)

Ženy i muži se shodli na tom, že komunikační dovednosti jsou nejdůležitějším faktorem, jakým by měl politik/politička oplývat. Ženy i muži dále shodně zmiňují, že politik na vysoké funkci by měl mít vůdcovské/manažerské schopnosti a řešit pouze důležité věci a celý systém „zastřešovat“, tedy nezabývat se drobnostmi. Obě skupiny reflektují, že úspěšný politik musí umět věci zrealizovat, tedy dotáhnout do konce. Ženy i muži také považují za důležité, aby politik/politička reflektoval/a a spolupracoval/a s místními subjekty, jakými jsou např. zájmové spolky.

Rozdílné vnímání mezi muži a ženami lze vyzorovat především u vlastností, jaké by měl mít ideální politik/politička. Zatímco muži opakovaně hovoří především o slušnosti, kterou ženy nezmínily ani v jediném případě, u žen vévodí vlastnost empatie, kterou naopak vůbec nereflektují muži. Empatii u žen spojují s postojem političek vůči veřejnosti. Pro ženy je důležitější pohled vně této komunity, vztah k veřejnosti a reflexe jejich zájmů. To si spojují s „tradiční“ pečovatelskou rolí žen v soukromé sféře, kde je prvek empatie stěžejní (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016). Tuto „předpokládanou“ roli pečovatelek si tak ženy patrně projektují také do svého působení v komunální politice, kde se však místo rodiny starají o zájmy široké veřejnosti. Slušnost zmiňovanou muži lze pojímat více způsoby, a to jak chováním politiků uvnitř politické komunity, tak také jednáním navenek. Zdá se, že ačkoliv jsou podle Křížkové (2005) v politice vysoce hodnoceny „typické“ mužské vlastnosti jako je agresivita, rozhodnost a sebedůvěra, komunikační partneři považují slušnost za velmi důležitou součást charakteru politiků/političek. Zdá se tedy, že i mnoho mužům v politice je proti srsti současná bezskrupulóznost politického prostředí a za určitých situací tak preferují vlastnost, která je v rámci politiky (i obecně) spojována spíše se ženami. Toto zjištění je tedy v rozporu s běžnými představami o genderových teoriích.

Podle mužů, na rozdíl od žen, by měl/a ideální politik/politička znát širokou problematiku obce (různých skupin obyvatel). Jako důležité se jeví také udržovat si kontakty na subjekty, které jsou poté při řešení různých problémů obce klíčovými aktéry. U mužů dále zazněly vlastnosti jako pracovitost, zásadovost a poctivost. Podle politiků by měl být politik/politička schopen/schopna obětovat svůj rodinný život na úkor politiky. Ženy tento faktor vůbec nezmiňují. Na základě průběhu pohovorů, kdy ženy považují samy sebe za primární pečovatelky o domácnost/rodinu lze tvrdit, že jsou si zároveň vědomi faktu, že rodinný život/péči o rodinu politice prostě obětovat nemohou.

Pro ženy je oproti mužům důležitá expertíza, tedy profilovat se v určitém oboru a být odborníkem alespoň v některé oblasti činnosti obce. Zmíněn byl také osobní vývoj a nutnost neustále na sobě pracovat. Jedna politička také považuje za důležité, aby byl/a politik/politička znalý/znalá právních předpisů vztahujících se k fungování veřejné správy. Na rozdíl od mužů dále zazněly vlastnosti jako charisma, přesvědčovací schopnosti, rozhodnost a neústupnost.

Jen mezi ženami zazněla také reflexe negativních způsobů, jak se stát kariérně úspěšným politikem.

„Bud' začnete krást a navážete na to lobby, které vás od začátku masíruje, pak se prosadíte myslím velice rychle (...).“ (Politička č. 2)

3.5.3. Motivace pro vstup do politiky

Motivy pro vstup do politiky mužů a žen vykazují nejen podobné tendence, ale také významné rozdíly. Ženy i muži vstupovali do politiky, aby se pokusili změnit stávající stav v jejich obci a komunální politiku, se kterou nebyli spokojeni. Ačkoliv je třeba přistupovat k výpovědím komunikačních partnerů/partnerek s důvěrou (Reinharz, 1992), téma motivace vstupu do politiky se jeví jako velmi ožehavé. Mnoho politiků/političek nemusí pravý důvod svého vstupu do politiky vůbec připustit, jelikož vše ostatní než sledování veřejného blaha, se zdá být nepřijatelné:

„Do té doby jsem s politikou neměl nic, co dočinění, byl jsem jen aktivní čtenář. (...) neměli jsme úplně pocit, že se tady místní radnice o naše zájmy dostatečně stará, tak jsme si řekli, že nezbyde nic jiného než se na té radnici postarat sami o sebe. A k našemu překvapení jsme ty volby vyhráli.“ (Politik č. 4)

„Začal jsem se zajímat o věci veřejné, založil jsem tady dvě občanská sdružení, jedno existuje doposud. A nečinnost místní politické reprezentace mě vedla k tomu, že jsem poslední komunální volby postavil kandidátku.“ (Politik č. 5)

„Ke vstupu do politiky mě vedla nespokojenost s komunální politikou, a především s přístupem politiků, kteří byli u moci. Nespokojená jsem byla hlavně s přístupem k občanům (...) My jsme si založili své občanské sdružení, to je založeno za účelem

ovlivňování veřejného života na komunální úrovni. Neměli jsme nikdy žádné ambice, abychom vstoupili do vysoké politiky. Ale chtěli jsme pro lepší život ve městě něco udělat, abychom si jen nestěžovali, ale taky pro to něco udělali. Byl za námi vidět kus práce, my jsme se o to dění ve městě stále více zajímali a také jsme každé volební období dostali více a více mandátů.“ (Politická 4)

„(...) že jsem chtěla něco změnit. Kdybych nechtěla něco měnit, tak do toho nejdu.“ (Politická 2)

„Považovala jsem to za možnost něco ve městě změnit, pokud se podaří spojit síly.“ (Politická 3)

Zásadní rozdíl lze vysledovat mezi aktivitou mužů a pasivitou žen při jejich vstupu do politiky. Zatímco političky byly ke vstupu do politiky spíše osloveny a jejich tehdejší jednání by se dalo označit spíše jako pasivní, muži jednotně hovoří o jakémsi aktivním konání, kdy do politiky mířili na základě vlastního přesvědčení. Tento postoj mužů prezentující aktivní chování a žen naopak pasivní chování však může mít souvislost s naučenými modely chování, které kopírují naučené představy o feminitě a maskulinitě. Jednoduše řečeno, muži patrně nebyli při svém vstupu do politiky tak aktivní, a ženy nebyly tak pasivní, jak se sami/samy domnívají:

„Bylo mi 25 let, přišli za mnou, tehdy vlastně z uliční organizace strany, že se chystají komunální volby, a že tedy jako všude a vždycky potřebují mladé lidi a že by byli rádi, kdybych kandidovala do městského zastupitelstva.“ (Politická č. 1)

„Tak jsem tedy vstoupila do spolupráce s tím občanským sdružením. Posléze mě oslovili, že by mě nominovali na kandidátku do komunálních voleb v roce 1998. Já jsem to brala jako záležitost pouze po dobu té mateřské dovolené, ale už jsem v komunální politice zůstala.“ (Politická 5)

„(...) stala jsem se činnou v sokolském hnutí (...) Oslovilo mě sdružení nezávislých kandidátů, jestli bych se k nim nepřidala na kandidátku a já jsem říkala, no tak klidně, a oni říkali, my vás šoupneme tady na to první místo a uvidíme, to bylo v roce 2006. Tak jsem vlastně poprvé kandidovala a hned na ty nejvyšší posty a stala jsem se místostarostkou města.“ (Politická 6)

„Byla jsem oslovena stranou a nabídku přijala (...) Já jsem zároveň zaměstnanec městského úřadu.“ (Politická 3)

Ani jeden muž z mého výzkumu nebyl do politiky „naverbován“, všichni o vstup do ní aktivně usilovali:

„Já jsem se o veřejné dění začal zajímat v listopadu 1989, to mi bylo 12 let. Na mě to udělalo ohromný dojem, ta atmosféra, co vznikla, celá společnost tím začala žít. Tak jsem začal číst noviny (...) Sledoval jsem televizi, hltal to, čímž jsem se zdaleka odlišil od svých vrstevníků, kteří to tak neměli. A bylo to tenkrát tak, že jsem litoval, že nejsem starší, že se do toho také nemůžu zapojit, že nemůžu být alespoň na tom gymnáziu, nosit trikolóru. (...) na vysoké škole jsem vystudoval politologii. Zajímal jsem se o politiku a tím pádem pro mě bylo přirozené se o to zajímat také na komunální úrovni, jak to tady funguje, chodil jsem se dívat na zastupitelstva, sledoval jsem to zvnějšku a postupně se do toho zapojoval i na přímo...s panem starostou jsem se tak jako jednou za půl roku sešel a povídali jsme si o městě, takže jsme se tímhle způsobem poznali. Potom co jsem vystudoval vysokou školu, jsem měl možnost začít působit v takové té místní organizaci „Svazek měst a obcí“, který se tenkrát ustavil a začal se rozvíjet (...) potom to přerostlo ke kandidatuře do zastupitelstva a posléze poté i k pozici místostarosty.“ (Politik č. 2)

„(...) jsem vstoupil do strany, takže to byl můj vstup do politiky. Byl jsem na docela exponovaném místě v tom původním zaměstnání a předpokládalo se, že se zařadím a moje zařazení bylo celkem jasné. Bylo to moje rozhodnutí, ale ta iniciativa byla i z jiných stran, respektive od lidí, kteří byli ve straně v té době nějakým způsobem exponováni.“ (Politik č. 3)

„Pracoval jsem jako ředitel městského kulturního centra. Na radnici ale došlo během mého ředitelování k převratu, a ti, kteří přišli na radnici nově, tak těm jsem vadil. Začali mi dělat veškeré možné problémy, abych odešel z té funkce, protože jsem patřil k tomu předchozímu vedení mentálně. Pochopil jsem, že jediná cesta, jak se s těmi lidmi vyrovnat, je vstoupit do politiky. Protože jakékoliv argumenty, samozřejmě silou moci, byly ubijeny nebo utlačovány.“ (Politik č. 1)

Současná politická situace ukazuje, že političky mohou být stejně nebo dokonce více úspěšné než politici, a jak ukázaly mnou provedené pohovory, i při „pasivním

vstupu“ do politiky lze dosáhnout na nejvyšší komunální posty. Pasivní přístup ke vstupu do politiky tak přičítám především naučené pasivitě žen, která zde patrně stojí proti naučené a stereotypní aktivitě mužů. Lze říci, že ženy při svém jednání nejsou od genderových stereotypů oproštěny, což vede jednak k sebepodceňování, ale také třeba k neochotě ke kariérnímu postupu (Úřad vlády, 2016), za jaký by se dal považovat právě i vstup do komunální politiky. Je také možné, že ženy nebyly při svém vstupu do politiky tak pasivní, jak samy v době provádění pohovorů prezentovaly a pouze přijímaly postoj a přesvědčení odpovídající preferované femininitě. Stejně tak mohly být výpovědi mužů ovlivněny jejich představou o „maskulinní“ aktivitě.

3.5.4. Obavy při vstupu do politiky

Ačkoliv lze tvrdit, že absenci jakýchkoliv obav vykazovali ženy i muži, u mužů se tento jev objevoval ve větší míře. To odpovídá stereotypnímu přesvědčení, že strach či bojácnost je vlastností spíše spojovanou s femininitou.

Ti, kteří obavy neměli, hovořili o profesních zkušenostech, které jim umožnili se s politickým prostředím a lidmi v něm působících seznámit již dříve:

„Nebála jsem se ničeho. I tím že jsem dělala skoro 20 let ředitelku ZUŠ, tak člověk je ve styku s těmi lidmi, ví, o co jde, z pozice ředitelky jsem se občas účastnila veřejných zastupitelstev. Ale takhle, samozřejmě pohled zvenčí je jiný, než když je člověk uvnitř. Je to větší tlak.“ (Politická č. 2)

„Já si myslím, že za sebou mám tak pestrý život, že starostování v tomto městě mě nemohlo překvapit (...) protože jsem se v rámci svých předchozích pozic setkával s politikou a politiky téměř denně a nemohlo to tak ve mně vzbuzovat obavy.“ (Politik č. 5)

Jedním z faktorů způsobujících absenci obav se ukázalo být také rodinné a pracovní zázemí:

„Ve 35 letech si člověk úplně nějaké starosti nepřipouští. Já jsem věděl, že mám dobré zázemí jak rodinné, tak i firemní, takže i kdyby to nevyšlo a třeba po roce bych to zabalil, tak bych se měl kam vrátit.“ (Politik č. 4)

Ti, kteří vyjádřili jakýsi strach při jejich vstupu do politiky, měli obavy z názoru veřejnosti:

„No samozřejmě, že jsem měl obavy, protože už mám nějaký věk, už mám nějakou svoji historii, tak jsem si říkal, že třeba někomu budu vadit.“ (Politik č. 1)

„Možná reakce kamarádů, sousedů, některé veřejnosti, protože musím říct, že u některých člověk podporu má, ale někde také moc ne.“ (Politická č. 6)

Komunikační partneři a partnerky dále shodně hovořili o jakési nejistotě při vstupu do nového, pro ně neznámého prostředí místní samosprávy:

„Tak samozřejmě nějaká opatrnost tam byla, i někteří lidé, přátelé, na jednu stranu říkali, jdi do toho, máš na to, na druhou stranu samozřejmě v rámci rodiny – nebylo by lepší být nejdřív nějakým zastupitelem, radním a poznat to? Taková opatrnost byla na místě.“ (Politik č. 4)

„Já jsem byla komunální politikou zcela nepoznamenaná, a já jsem předtím pracovala na právní pozici, kde jsem byla tak vytížená, že jsem naše město znala jen ráno, když jsem sedla do auta a odjela do Prahy a potom večer, když jsem se zase vracela. Vůbec jsem ani nevěděla, kde je tady úřad, jaké jsou mechanismy fungování té místní samosprávy. Takže jsem se vyskytla v úplně nové oblasti pro mě.“ (Politická č. 5)

Jediná komunikační partnerka měla obavy ze sladování soukromého života a politiky.

„Synovi byli dva roky. Já jsem v té době byla z toho teda vyděšená, vysvětlovala jsem, že jsem s tím klukem sama, navíc, že jsem se tam teda vlastně z vedlejšího města přestěhovala, že to bude nesmírně složité, jestli nemají někoho jiného.“ (Politická č. 1)

Je významné, že muži tento faktor ani v jednom případě netématizují, což koresponduje s tezí Křížíkové (2005), že se muži mohou, na rozdíl od žen, zcela jednostranně zaměřit pouze na svoji práci a svoji participaci při péči o domácnost tak minimalizovat. Ještě za významnější však lze považovat, že na téma sladování soukromého a pracovního života zabrousila pouze jediná žena (rozvedená s malým dítětem). Ačkoliv zde ženy obavy ze sladování soukromého a pracovního (resp. politického života) až na výše uvedený případ nezmiňovaly, mohu konstatovat, že tento

problém vnímají, jelikož o něm hovoří na jiných místech rozhovorů. Je tedy pravděpodobné, že problematika sladění ovlivňovala také jejich rozhodování, zda do politiky vstoupí či nikoliv. Ženy jsou totiž ovlivňovány tradičním modelem rodiny, hledající balanc mezi rodinou, domácností a svým zaměstnáním (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006) a úspěšné sladění soukromého života a politiky (mnohdy i vlastního zaměstnání) je pro političky zcela klíčové.

3.5.5. Nerovné postavení mužů a žen v politice

Z výpovědi politiků a političek bylo možné vysledovat, jak vnímají pozici mužů a žen v komunální politice a také stanovit oblasti, kde podle nich tkví základ nerovnosti mezi pohlavími v tomto prostředí.

Političky se ve všech případech shodly na tom, že muži mají své bytí v politice jednodušší než ženy, což považují za velmi významné. Muži, pokud toto vnímali, považovali horší postavení žen za přirozené a explicitně o tomto hovořili.

Tzv. druhá směna žen je tím faktorem, který v očích političek ženám bytí v politice zpravidla ztěžuje, jelikož musí sladit sféru domácnosti a politiky (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Ženy jsou podle političek ty, které pečují o své rodiny a vytváří mužům potřebný servis, muži této pozice plně využívají a mohou se tak na rozdíl od žen na maximum věnovat své politické funkci:

„(...) máme víc na starostí v životě. Protože ta ženská vždy svým způsobem tomu chlapovi vytváří zázemí a ten chlap, když se do něčeho vrhne, tak se tomu může věnovat naplno. (...) Takovéto zázemí, v pondělí si nesli ten vyžehlený oblek a nažehlené košile, kdežto my jsme si to prostě každá musela obstarat sama, mají ten život jednodušší. (...) To zázemí domácí jim vytvářejí ty ženy.“ (Politička č. 1)

„(...) já vám to řeknu takto, chlap nespěchá, on jde z práce a jde si sednout do politiky na to zastupitelstvo, a tam tlachá, ženská potřebuje domů, uklidit, uvařit a má doma děti (...) jo a pak třeba si můžou jít sednout do té hospody, ale oni mají čas, Vy ne.“ (Politička č. 2)

„Myslím si, že muži to mají časově daleko jednodušší než ženy. Ti muži se tomu mohou věnovat bez nějakých omezení, myslím tedy naprosto naplno. Kdežto ta žena vždýcky musí nějak skloubit tu rodinu, a hlavně péči o děti. I když třeba se rozvedete a zůstanete sama s dítětem, tak je to mnohdy složitější, než když máte to zázemí.“ (Politická č. 5)

„(...) ten muž, tím že nemá ještě takovou tu druhou šichtu doma, to znamená, že ta domácnost neleží více na něm, že má tu partnerku, která se o to všechno postará, tak to on si může hodit za hlavu. Myslím, že nemusí řešit nějaké páteční nákupy nebo jestli má doma pečivo pro manžela a podobně. Tam bych řekla, že je rozdíl, že ta domácnost leží více na té ženě.“ (Politická č. 6)

Podle výpovědí političek zvládají ženy skloubení komunální politiky a soukromého života bez pomoci svého blízkého okolí jen stěží. Do role tak často přichází další příbuzní, např. prarodiče, přátelé, manželé. Toto koresponduje se závěry Rakušanové a Václavíkové-Helšusové (2006), že politička mající rodinu se zpravidla neobejde bez její podpory a tolerance:

„Jednoznačně mi pomáhala maminka. Já jsem pracovala v Ostravě, když byl kluk malý a z toho Havířova do Ostravy se zhruba půl hodiny jezdilo autobusem, a dělala jsem tehdy od sedmi, takže ráno, když v šest začínala školka, tak jsme tam mezi šestou a čtvrt na sedm byli, než to dítě převlíknete, pošlete do té školky a dojdete na autobus a dojet do té Ostravy. (...) Takže to bylo období od těch jeho tří let dál docela náročné. No a jak bývají malé děti často nemocné, tak nebýt maminky, nevím, jak bych to bývala zvládla. (...) také tam byly političky, které měly děti školou povinné, a také se ta domácnost musela nějak zorganizovat. Ale hodně často, takhle když jsem s děvčaty mluvila, za pomoci prarodičů. Málodky to ten chlap zvládal.“ (Politická č. 1)

„Ano, pomáhá mi paní máma. Přiznám se, že abych přišla domů v sedm večer, abych začala vysávat, vytírat, a to všechno, to bych nedávala.“ (Politická č. 4)

„Ta komunální politika na neuvolněných postech je spíše prací v podvečer a večer, protože každý má svoje zaměstnání a povolání. A já, i když jsem byla na mateřské, tak jsem na tento problém nenarážela, protože mi pomáhal manžel ale také hodně moje maminka, i potom v dalších letech.(...) Já, když jsem vstupovala do politiky, tak jsem byla

na mateřské s mladším synem (...) Říkala jsem si, školku máš za domem, úřad máš pár metrů u baráku, tak to krásně půjde, ale musím říct, že by někdy problém těch pět minut vzdálenost. Nemůžete ukončit jednání zastupitelstva, protože musíte vyzvednout dítě. Ale tady byla výhoda, že tady mám přátele, a moje maminka už v té době byla v důchodu, takže třeba přijela a pomohla, nebo přátelé třeba říkali, hele my jdeme vyzvedávat kluka, my ti ho vyzvedneme také.“ (Politická č. 5)

Pokud političky nemají dostatečné zázemí a nemohou se spolehnout na pomoc svého blízkého okolí, nemusí práci v komunální politice ustát a toto pole působení i opouští:

„(...) když jsem šla do politiky poprvé, tak jednomu byly 3 a druhému 6 a bylo to náročné prostě to skloubit s těmi malými dětmi. Když jsem šla ve 30 do politiky, tak jsem toho po dvou letech nechala, protože nic nemůžete dělat na 100 %.“ (Politická č. 2)

Zdá se, že ačkoliv političky vnímají znevýhodnění žen v politice, a to především v souvislosti s „druhou směnou“, nevědomky toto nastavení samy udržují a tak dále prohlubují. Hovoří o tom, že ženy jsou matkami a pečovatelkami a jiné rozdělení rolí vlastně ani nepřipouští. Nerovné postavení mužů a žen vnímají jako nutný fakt. Toto zjištění však rozhodně není překvapivé. Ženy i muži jsou totiž od narození socializováni dle skrytých předpokladů své kultury, které Sandra Bem (1993) nazvala „optickými skly“. Tato neviditelná, avšak velmi účinná skla, se v rámci kultury přenáší z generace na generaci a od narození nám vštěpují, co to znamená býti ženou či mužem (Bem, 1993).

Komunikační partneři rozdílné postavení mužů a žen sice spíše vnímali, ale připisovali jej především rozdílným „přirozeným“ společenským rolím a vlastnostem mužů a žen:

„Chlapi se prosazují snadněji, protože mají méně soukromých povinností. Žena má v sobě geny mateřství, málokdy se dá skloubit vrcholná kariéra, nejen v politice, s mateřstvím a s péčí o rodinu. Žena má ty povinnosti mnohem složitější, zakódovanější, je tam ten pocit toho mateřství. Muž může být otcem, aniž by s tím měl nějaké další problémy. Žena, když se stane matkou, tak vzniká spousta další věcí, a to nemluvím o hormonálních změnách v té ženě. To je asi jeden z těch klíčových důvodů. Z hlediska

archetypů je navíc chlap vůdčí figura, matriarchát je zapomenut. Chlap je vůdce stáda. Nejsem antifeminista, ale beru to pragmaticky.“ (Politik č. 1)

„(...) celkově to rozdělení na dva tábory považují za nešťastný, to rozdělení provedla příroda a provedla ho dávno, oba ty tábory se nějakým způsobem vyvíjí a my do toho ve 21. století vstupujeme nějakými svými genderovými názory.“ (Politik č. 5)

Jeden komunikační partner přímo označuje péči o rodinu a domácnost jako „starost žen“ a explicitně jim tak tuto roli přisuzuje:

„(...) ženy mají takové „své dny“, své starosti, které je brzdí v tom běžném provozu (...).“ (Politik č. 1)

Muži v mém výzkumu tedy považovali společensky nastavené bariéry stěžující ženám působení v politice za přirozené a nutné a významnou roli v jejich výpovědích tak získává genetická podmíněnost, stereotypní předsudky a esencialismus. Na rozdíl od žen o tomto hovoří téměř explicitně. Zdá se také, že muži svůj „jednodušší“ politický život omlouvají právě „přirozenou“ volbou přírody.

Esencialisticky vyznívá metafora muže lovce a ženy sběračky, která naznačuje představu mužů o rolích jednotlivých pohlaví:

„To chlapi zakódované nemají, my jdeme někam lovit, přineseme toho uloveného kance, ty se o něj postarej, já to jdu s „chlapama“ zapít, ty dej najíst dětem a já přijdu k tomu krbu zase a pomilujeme se večer.“ (Politik č. 1)

Mezi komunikačními partnery také zazněl názor, že muži musí politice obětovat své volnočasové aktivity, kdežto žena péči o rodinu. I tato výpověď podporuje výše uvedené mužské stereotypní vnímání rolí mužů a žen. Muži jako by nereflektovali fakt, že i muž má rodinu, o kterou by měl pečovat nebo se na péči o ní alespoň významně podílet. Je zde také zcela opomenut fakt, že politika může být pro určité osoby vášní či koníčkem, spíše než povinností. Péče o domácnost je však muži vnímána v intencích povinnosti a v jejich očích tato domácnost trpí tím, když je žena politikou vytížená:

„(...) to je práce, která obnáší obrovské množství času, a ten čas musíte dělat na úkor něčeho. Bud' chlap na úkor svých kamarádů, koníčků, že nechodí na tenis, na golf. Nebo žena na úkor rodiny.“ (Politik č. 4)

3.5.6. Kvóty

Zastoupení žen v politice je zásadním způsobem ovlivňováno vnitrostranickým procesem výběru lidí na kandidátní listiny, který je podle Havelkové (2006) největší překážkou pro výraznější vstup žen do politiky. Jednou z efektivních možností, jak tuto bariéru překonat, která je často využívána v zahraničí, je zavedení povinných pohlavních kvót upravujících počet žen a mužů na kandidátních listinách a v orgánech politických stran.

Lze říci, že většina političek s pohlavními kvótami nesouhlasí, přičemž lze definovat dva hlavní argumenty. U žen se nejčastěji vyskytovaly názory, že kvóty samy o sobě nic neřeší nebo že není dobré, aby ženy byly účastny v politice pouze kvůli kvótám.

1) kvóty samy o sobě nic neřeší

„Nemyslím si, že by se to změnilo, pokud se nezmění přístup celé společnosti. To že se někde udělají nějaké kvóty, tím se nic nezmění, pokud se nezmění přístup celé společnosti. Ale to je na 20-30 let.“ (Politická č. 4)

„Oni (pozn. muži) vás ani nepustí mezi sebe, jak vidí, že byste byla schopná, tak to oni nepřipustí. Žádná kvóta nezaručí to, že budete schopní se někam prosadit s dobrou věcí. My tady máme kvóty a stejně se nic nevyřešilo.“ (Politická č. 2)

„(...) já si ale myslím, že kvóty nejsou řešení.“ (Politická č. 6)

2) ženy by neměly vstupovat do politiky a participovat v ní pouze kvůli kvótám

„No tak je nás polovina lidstva, tak bychom se asi měly plus minus polovinou podílet. Tím ovšem neříkám, a nikdy jsem neříkala, že by to měly být nějaké povinné kvóty. Protože dostat se někam jen proto, že zapadám do nějaké kolonky, to by také asi nebylo to pravé ořechové.“ (Politická č.1)

„(...) já si myslím, že by to mělo být vyvážené, ale musí tam být takový lidi, kteří opravdu chtějí něco dělat, a ne že tam půjdou jen kvůli výhodám (pozn. z pohovoru vyplynulo, že výhodami myslí politička účast žen v politice díky kvótám)“ (Politická č. 3)

Ač byla v jednom případě připuštěna pozitivita kvót, zároveň byl vyjádřen nesouhlas s jejich zavedením. Na straně žen tak došlo k protirečení si a zdá se, že v této problematice nemají političky vždy zcela jasno.

„Kdyby byly kvóty a v těch stranách by nějaké procento žen muselo být, neřeknu zvolit, ale pustit je do té politiky. Oni ti chlapi je nechtějí mezi sebou a na té vyšší úrovni jim házejí klacky pod nohy, a tím, jak si to dohodnou a vyobchodují, tak to mají jasné. My to nemáme. Myslím si, že ty kvóty by nám umožnili postup i do těch vyšších míst politiky. (...) Ale já za sebe musím říct, že by mi ty kvóty pomohly, že bych mohla snadněji tím partajním sítím dostat a pracovat třeba v zastupitelstvu kraje (...) Lákaly mě spolky genderové, abych je podpořila, já si ale myslím, že kvóty nejsou řešení.“ (Politická č. 6)

Muži kvóty plošně odmítají. V jejich výpovědích se navíc objevuje silné výrazy jako „pokřivení“ či „zhovadilost“, které naznačují, že je téma kvót znervózňuje a mají z rovného zastoupení žen obavy:

„Z mého pohledu jsou kvóty tragédií, která křiví nejen společnost, ale všechno.“ (Politik č. 1)

„(...) mě přijde naprostou „zhovadilostí“ mít nějaké kvóty, a mlít o genderové vyváženosti. (...).“ (Politik č. 3)

„Myslím si, že to pokřivuje prostor, ve kterém se nacházíme, protože proč se budu vymezovat vůči někomu, kdo je tam na základě kvóty a kdo nemá názor.“ (Politik č. 5)

Níže uvedený „maltuziánský“ názor vypovídá o tom, jak je téma kvót některým politikům nepříjemné a vzbuzuje v nich rozčilení. Přesvědčení o tom, že může přežít jen ten nejsilnější, které je zde uvedeno jako reakce na kvóty, popírá veškerou veřejnou činnost především na poli sociálních věcí a tedy i práci komunální politiky jako takové, jejíž činností je naopak mj. sociální nerovnosti potírat:

„Kvóty křiví společnost. Ta je postavená na tom, že přežije ten nejsilnější (...).“ (Politik č. 1)

Kromě výše uvedených vyjádření o „nesmyslnosti“ kvót zazněly i další argumenty. Uměle vytvořená ženská politická účast podle níže uvedeného názoru snižuje

kvalitu politiky. „Méně kvalitní“ političky mají v tomto modelu nahradit „kvalitnější“ politiky:

„A s kvótami se dostaneme tam, že tam budou lidi jen kvůli kvótě na úkor kvality (...) ale kdyby byli v nějaké rovnováze, tak by to bylo vlastně fajn, ale mělo by to být přirozené a ne vyumělkované.“ (Politik č. 2)

Zazněl také názor, že kvóty do politiky dostanou lidi, kteří nemají názor. Jedná se patrně o domněnku, že politici/političky „naverbovaní“ zvenku nemají v politice co dělat, jelikož jí nerozumí:

„(...) proč se budu vymezovat vůči někomu, kdo je tam na základě kvóty a kdo nemá názor, prostě to bere čas, osobně jsem raději, když mám proti sobě soupeře, který ví, co chce. Ale když proti sobě máte někoho, kdo nemá názor, tak je to jen hlasovací mašina, jen zvedají ruku.“ (Politik č. 5)

Někteří politici také hovořili o tom, že ženy do politiky vůbec nechtějí. Kvóty jsou tak v tomto kontextu zcela zbytečným opatřením. Podle Šprincové a Adamusové (2014) jsou ale ženy ve členských základnách zastoupeny v rozmezí 30 % - 50 %, a tedy v počtu překračující hranici „potřebné“ kritické masy: „Dlouhodobým problémem tak není nízký počet žen v politických stranách“ (Šprincová, Adamusová, 2014, s. 5) a o tom, že by ženy o vstup do politiky nestály, se tak hovořit zcela jistě nedá:

„Pro mě to nikdy nebyl problém, aby byly ženy v politice, problém je spíš to, že jen málo žen tomu může obětovat tolik času a potom to ty ženy mají opravdu na úkor rodiny, a to si nejsem jistý, že to ženy chtějí. Nutit ženy do nějaký kvót znamená nutit je do něčeho, co ani nechtějí.“ (Politik č. 4)

„Prostě buď ta žena do politiky chce nebo nechce (...) ale myslím si, že nutit ženy, aby šly do politiky, kvůli tomu, abych splnil nějakou kvótu, je „zhovadilost“.“ (Politik č. 3)

Dá se říci, že je zde patrný rozdíl mezi přístupem mužů a žen. Ačkoliv na straně žen zazněla i pozitivní reakce na téma kvóty, ženy se vůči kvótám vymezují, přičemž nabízí dva hlavní argumenty, proč tomu tak je. Zároveň ale hovoří o znevýhodnění žen v politickém prostředí, čímž si víceméně protirečí. Kvóty by totiž měly spíše zajistit vyrovnávání zastoupení žen a mužů ve vyšších funkcích či vylepšení jejich pozic na

kandidátních listinách. Problémem české politiky není nedostatek žen v členských základnách politických stran, nýbrž nemožnost prosadit se a proto je nevidíme v „mocenských a rozhodovacích pozicích, z čehož vyplývá, že nemohou například aktivně ovlivňovat nominace kandidátek a kandidátů“ (Šprincová, Adamusová, 2014, s. 5). Kvóty podle pohlaví by poměr mužů a žen v příslušných stranických orgánech a také na kandidátních listinách vyrovnaly. To však komunikační partnerky nereflektují.

Muži se staví vůči kvótám ve všech případech odmítavě a své výpovědi doplňují o emotivně zabarvené výrazy, což naznačuje, že jim toto téma „leží v žaludku“. Lze předpokládat, že muži mají z vyrovnanější participace žen v politice obavy.

Celkově to vyznívá tak, že ani ženy, ani muži neví, co kvóty vlastně jsou a jak fungují, což je doloženo níže (ale i výše) uvedenými příklady nesmyslných a často ničím nepodložených tvrzení. V tomto směru lze neznalost politiků a političek rozlišit na dva typy. Prvním z nich je absence znalostí o obecném uplatňování kvót. Kvóty jsou totiž často mylně považovány za prostředek, který má natolik zvýšit účast žen v politice, že by měly svým počtem ve výsledku vyrovnat či dokonce převyšovat počet mužů, což není žádoucí. Není zde reflektován fakt, že cílem kvót je tzv. kritická masa, tedy minimálně 30 % (často jde o 40 %) hranice nebo alespoň přiblížení se k ní tak, aby ženy mohly účinně hájit své zájmy, ovlivňovat společenské procesy a měnit svoji pozici v rámci společnosti (Dahlerup 1988 a 1992 in Maříková, 2016).

Např. tato politička odmítá kvóty jako prostředek vyrovnanějšího zastoupení žen a mužů, nicméně nepřijímá početní převahu ani žen a ani mužů:

„Naopak, upřímně, když bude většina žen v politice, tak si myslím, že to také nebude úplně správné. Kdyby byla většina žen, tak bych si zase připadala jako ve škole, na školství mi vadí, že je příliš feminizované a vidím, že to není úplně dobře.“ (Politička č. 6)

Druhým typem jsou neznalosti výsledků zavádění kvót, a to na obecné rovině. Tato tvrzení popírají úspěšné akce pozitivní diskriminace ve světě, jak tomu bylo třeba v USA v rámci afirmativních opatření podporujících černošské obyvatelstvo např. při vstupu na trh práce. Výsledkem těchto zákonů podporujících skupiny obyvatel zasažené sociální exkluzí je zcela jistě oslabení bělošské (ale i mužské) dominance v politice USA

a účast zástupců menšin ve volených orgánech či jejich jmenování do vysokých funkcí. Za všechny mohu jmenovat Condoleeazu Ricovou a samozřejmě prvního prezidenta „nebílé pleti“ Baracka Obamu.

„Kvóty nepřinesly pozitivního nikdy v ničem. Před rokem 1989 byly kvóty, že v komisi musíte mít jednoho Slováka, dělníka, svazáka, studenta, totální nesmysl, protože cokoliv se dává direktivně (...) to přeci přináší život. Představte si, že byste si musela vzít chlapa, který měří 1,70 cm, musí to být blondák, hleďte ho (...) To se týká i pozitivní diskriminace s Romy. Co dobrého nám to přineslo?“ (Politik č. 1)

Z rozhovorů vyplývá, že muži i ženy mají zkreslené představy o tom, co kvóty jsou, k čemu slouží, a vůbec nereflektují, že se jedná o afirmativní prostředek, který již byl v minulosti úspěšný. O tom, že téma kvót není aktéry/aktérkami české komunální politiky zcela probádané svědčí i fakt, že se k zavedení kvót staví negativně i političky, to i přesto, že na jiných místech rozhovoru hovoří o znevýhodnění žen.

3.5.7. Kandidátní listiny

V českých komunálních volbách jsou logicky zvýhodněni kandidáti/kandidátky na předních místech kandidátních listin. I když je voličem/voličkou zakroužkován/a přímo kandidát/kandidátka, počítá se tento hlas do hlasů, které obdržela jeho strana. Pouze při zisku velkého množství hlasů lze přeskočit kolegy/kolegyně postavené na kandidátce výše (Balík 2009, Lebeda 2009).

Političky se shodují v názoru, že muži ženy do voleb vůbec nepřipustí nebo jimi pouze vyplňují nevolitelná místa na kandidátních listinách:

„(...) prostě vždy najde nějaký důvod k tomu, aby to tak bylo (Pozn. aby byly ženy na nižších místech kandidátky).“ (Politička č. 1)

„(...) ale chlapi, nedají vás na kandidátky tak, abyste se dostala. Když tak vás tam dají jako vatu, jako hele, ona tam je, tak dobrý, ale sebe dají dopředu, aby prošli za každou cenu. (...) Každá strana má nějakou členskou základnu místní, a ta základna má svůj místní výbor, který o tom rozhoduje, a i když tam je ženské zastoupení, tak nakonec

o tom rozhoduje volební manager jako poslední. (...) hele, proč oni by vás tam dávali na první místo, jako ženskou, když tam chtějí být sami.“ (Politická č. 2)

„Ted' třeba jsem přišla a řekla jsem, že celá léta jsem o nic neusilovala, tak bych chtěla kandidovat do zastupitelstva kraje. A už jsem to viděla v té mužské části, ted' všichni říkali argumenty, proč oni by měli.“ (Politická č. 5)

Objevil se i názor, že jednání mužů by se dalo v kontextu sestavování kandidátních listin považovat za účelové využívání žen:

„(...) mě ještě předtím, myslím dvě volební období předtím, oslovila myslím ODS, potřebovali doplnit kandidátku, a nakonec dávali ženy. Takže to je cítit na některých těch kandidátkách, že mají ty ženy jen na doplnění.“ (Politická č. 6)

Je zajímavé, že političky vnímají stranické rozhodování o sestavení kandidátních listin jako nevýhodné pro ženy, které jsou umisťovány zpravidla na nižší, nevolitelná místa, a zároveň odmítají nástroje, které by tyto problémy mohly řešit, viz kvóty. V předchozí kapitole bylo zřejmé, že komunikační partnerky obecně s kvótami nesouhlasí a je zde tedy významná názorová nekonzistentnost političek, jelikož právě povinné kvóty dle pohlaví by ženám umožňovaly za stranu vůbec kandidovat a v případě zipového systému i na „horních“ volitelných místech (Šprincová, Adamusová, 2014).

Političky vnímají, že politika je maskulinní prostředí, což mužům umožňuje lépe realizovat svoji vůli a prosadit se na volitelné posty. Tato reflexe odpovídá faktu, že podíl žen na kandidátkách a podíl žen zvolených zastupitelstev je nízký a zvolených žen je zhruba o 4-5 % nižší počet než žen kandidujících (Balík, 2009):

„(...) ale podívejte se na vedoucí funkce. Tedy i v radě té obce, když Vám vychází dva z výběrového řízení, dejme tomu, a jsou oba dva nastejno, tak se obvykle připojí k tomu chlapovi. Protože v té radě je těch chlapů víc. A když se potom třeba sestavují kandidátky. Točíme se v kruhu.“ (Politická č. 1)

Pouze jediný politik zabrousil do oblasti sestavování kandidátních listin. To by odpovídalo tomu, že pro muže není z důvodu jejich privilegovaného postavení ve vnitrostranickém nominačním procesu (a v politice obecně) pozice žen při sestavování kandidátních listin důležitým tématem:

„My jsme si dali záležet, ale nechci ani říci s těmi kvótami, ale dali jsme si trošku záležet na tom, abychom byli rovnoměrněji zastoupeni, a naše kandidátka měla specifikum po dvě volební období, že jsme rozprostřeni z celé městské části a trochu se přihlíží k tomu, abychom tam ženy měly, což je přirozené, tak snad jsou mezi námi schopné ženy, tak to беру.“ (Politik č. 4)

3.5.8. Proč je v politice málo žen?

Ženy v členských základnách politických stran jsou zastoupeny v rozmezí 30 % a více procent a jako dlouhodobý problém se tak nejeví jejich nízké zastoupení v politice, ale spíše jejich absence na rozhodovacích pozicích (Šprincová, Adamusová, 2014). Nejvyšší participace žen v mocenských funkcích se vyskytuje v zastupitelstvech měst a obcí, kdy jejich účast překročila 25 % (Šprincová, Adamusová, 2014). V posledních komunálních volbách se v roce 2018 úspěšnost žen pro zvolení pohybovala těsně pod 28 % (ČSÚ). Ačkoliv lze říci, že je zde trend zvyšování počtu žen v politice a na rozhodovacích pozicích, je jejich zastoupení stále nízké. Z rozhovorů bylo možné vysledovat několik důvodů, proč tomu tak z pohledu komunikačních partnerů a partnerek je.

Politicky připustily, že ženy do politiky často ani vstoupit nechtějí. Z jejich výpovědí se dají vysledovat dvě hlavní příčiny:

1) časová náročnost práce v komunální politice

„(...) spousta žen do politiky vstoupí, a spousta jich to semele, protože na to nemáte čas.“ (Politická č. 2)

„Pořád vidím, že těch političek, i výš, je hrozně málo. Vidím to, i když se sestavují kandidátky, protože jsem také byla na kandidátkách do krajských voleb (...) takže když jsem viděla to složení, tak si to uvědomuju, že i ty ženy se výš ani nehrnou (...) moje hodně dobré kamarádky (...) vidím, že prostě jejich volný čas a můj volný čas, to je velký rozdíl (...) a když někoho sháníme na kandidátky, tak ty ženy se shání hrozně špatně. Nemají zájem. Ony mají ten pocit, že jim to omezuje volný čas.“ (Politická č. 6)

Jedním z aspektů časové náročnosti je zde sladění tradiční role pečovatelky se zaměstnáním (resp. politikou).

„(...) a myslím si, že mnohé z nich si uvědomí i tu časovou náročnost, že mají prioritu být včas v té školce, pečovat o ty děti, což já neříkám, že nemám, ale byl to pro mě velký stres, a ne všechny to chtějí podstoupit.“ (Politická č. 5)

Role české ženy je stále ještě ukotvena především v domácnosti a političky tak musí hledat kompromis mezi sférami své působnosti a snažit se o jejich sladění, což se pro političky a jejich úspěch jeví jako zcela klíčové (Rakušanová, 2006). Dá se očekávat, že ženy z mého výzkumu se s touto problematikou setkaly na „vlastní“ kůži či ji zažily ve svém okolí. Právě obtíže při balancování mezi svými rolami je s velkou pravděpodobností dovedly k přesvědčení, že ženy jen zřídka chtějí podstoupit podobné zkušenosti.

2) maskulinní povaha tohoto prostředí

Tato maskulinizace se podle komunikačních partnerek projevuje tím, že:

a) muži nedávají ženám prostor artikulovat své názory a obecně se prosadit

„Ale je to z toho důvodu, že jsou potom otrávené, protože proč bych někam chodila, když ten můj hlas potom stejně není slyšet (...) Vstoupíte někam, teď vidíte, že nemáte šanci prorazit, tak proč bych to dělala?(...) Oni (Pozn. muži) Vás ani nepustí mezi sebe, jak vidí, že byste byla schopná, tak to oni nepřipustí.“ (Politická č. 2)

„(...) když vidíte, že ti chlapi nic nedělají a jen kecají a pak stejně mají větší ramena a cítí se, že mají nárok být vepředu, tak ty ženy to otráví, nedivím se.“ (Politická č. 4)

Političky tedy reflektují, že jsou v maskulinním politickém prostředí podceňovány a to právě muži, kteří se cítí mítí navrch. Právě dominance mužů a maskulinní povaha politiky způsobuje odlišné hodnocení žen a mužů, kdy ženy mají problém se získáním respektu a je pro ně těžší se mezi muži prosadit. V tomto směru lze hovořit o „dvojím metru“, kdy jsou ženy posuzovány jinak než muži, a to vzhledem k preferované femininitě, skrz níž jsou jejich vlastnosti a dovednosti nahlíženy (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Je zřejmé, že političky hovoří z vlastních zkušeností a jedná se o problematiku, s níž se osobně setkávaly nebo setkávají a která je „pálí“.

- b) konkurenčním prostředím politiky a soutěživostí, tedy vlastnostmi spojovanými s maskulinitou.

„A nemáte na to žaludek se rvát tak jako ty chlapi (...).“ (Politická č. 2)

„To, co jsem tady zmínila, to konkurenční prostředí, které ty ženy jakoby nemusí. To prostředí není vlídné pro ten ženský model chování.“ (Politická č. 5)

Ženy vnímají politiku jako konkurenční prostředí. Je zajímavé, že ženy zde hovoří stereotypně o „ženském“ modelu chování, které je podle nich pro politické prostředí nevhodné a implicitně uznávají, že politika je spíše pro muže. Ačkoliv je možné, že tato jejich reflexe vyplývá z jejich vědomí sociální konstruovanosti politiky jako mužského prostředí, dle mého názoru, i vzhledem k průběhu rozhovorů, kde se prokázala absence větších znalostí o genderu, se spíše domnívám, že zde hovoří z pozice esencialismu.

Ženy tedy sice vnímají, že nedostávají od mužů tolik prostoru, kolik potřebují, a že vlastnosti a jednání žen jsou ze strany mužů *a priori* podceňovány, ale již nereflektují, že vlastně samy považují femininitu za jakýsi handicap pro participaci v politice.

Názor politiků s přesvědčením jejich kolegyně koresponduje. I oni se domnívají, že nižší počet žen v politice je způsoben jejich nezájmem o politickou participaci a také z jejich výpovědí bylo možné stanovit několik příčin, proč tomu tak z jejich pohledu je:

- 1) časová náročnost práce v komunální politice

Zde lze vysledovat různé aspekty, jak politici tuto časovou náročnost práce, z pohledu žen, vnímají:

- a) nemožnost sloučení role političky a ženy v domácnosti

„Ten čas. Která ženská si může dovolit nebýt tři večery doma, protože je v práci. To je jednoznačná doména mužů, ten čas, který tomu mohou věnovat.“ (Politik č. 4)

Dle tohoto názoru mají ženy plně zastat roli pečovatelky o domácnost a rodinu a jiná varianta zde není ani připuštěna. Tento politik vnímá časovou náročnost politického života, na kterou však ženy vzhledem ke svému povinnostem prostě nemohou mít čas. Uznává tak tradiční rozdělení genderových rolí. Je však třeba říci, že stejný postoj na

jiných místech této práce zaujímají také političky. Toto však není, vzhledem k procesům socializace, žádným překvapivým zjištěním.

b) netrpělivost žen

„(...) Že se někde sejdem, budeme si povídat, a že tak budeme činit 12 let, než to projde. To i na chlapa je nakonec těžké sousto, ale pro tu ženu to je nestravitelné (...) kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti. Oni musí cítit, že jsem jeden z nich, aby ke mně měli důvěru, a to nejde jinak, než když s nimi budu trávit ten čas, že tam s nimi prostě budu sedět a klábosit o tom, co bude za 12 let. A tím, že to ty ženy tolik nebaví, nemají tu trpělivost a tím se tam neprosadí tak, jak by se jevílo, že to na první pohled může být dobré.“ (Politik č. 2)

Ženy podle tohoto názoru nemají v povaze trávit čas dlouhými politickými diskuzemi. Není zde bráno v úvahu, že tato domnělá netrpělivost žen je způsobena rozdělením genderových rolí, kdy ženy zpravidla spěchají za tzv. druhou směnou. Je zřejmé, že je toto rozdělení považováno za přirozené a je očekáváno, že když muži „vysedávají“ na politických jednáních, ženy jim chystají večeři a pečují také o jejich děti. Tento model je zdá se natolik zažitý, že jeho důsledky nejsou reflektovány. Explicitně zmíněná netrpělivost žen je tak přičítána „ženské“ povaze a nikoliv tradičnímu rozdělení rolí.

2) mužská povaha politiky

„(...) je tam tolik úskalí, které jsou možná spíš bližší psychice muže než psychice ženy, takže já si myslím, že toto spousta žen odradí od toho, aby do politiky šly.“ (Politik č. 3)

Tento názor odpovídá smýšlení političek, že ženy nejsou ze své podstaty pro pohyb v „maskulinním“ politickém prostředí vzhledem ke své povaze a vlastnostem uzpůsobeny.

3) „nekultivovanost“ politiky

(...) kultivace politického prostředí, méně prasáren, které se běžně v politice dějí, to by asi nejspíš ty ženy do politiky přilákalo. Pokud se budeme pohybovat v obdobné

džungli, nebo předlesí džungle, jako u nás v ČR, tak asi nejspíše moc dam se do politiky nepohrne.“ (Politik č. 3)

Politika je zde charakterizována jako „džungle“, která není pro „něžné“ pohlaví příliš vhodná. Autor citace s velkou pravděpodobností naráží na neslušnost, verbální i neverbální, která se v české politice vyskytuje a explicitní vyjádření slova „džungle“ navozuje pocit, že se dle jeho názoru politici (pravděpodobně spíše muži) chovají mnohdy nelidsky, bez morálních a etických zásad.

4) nezájem o věci veřejné

„Asi je to nebaví (...) Osobně si ale myslím, že je tato témata nijak neberou, ty jakoby vnější vztahy komunity, že je zajímá komunita rodinná, jejich přátelé, ale že možná nemají tu potřeby se vymezit vůči širšímu okolí.“ (Politik č. 5)

Zde je opět dáván důraz na spojení ženy a soukromé sféry. Hovoří se o zaměření žen na soukromé vztahy, což upozaduje jejich zájem o veřejné dění, což je z mého pohledu ničím nepodložené tvrzení. Spíše se lze domnívat, že podle mužů by se ženy o politiku neměly zajímat, protože má být jejich zájem směřován jiným směrem, a to právě z důvodu jejich role historicky ukotvené v domácí sféře. Je vidět, že v očích politiků (ale i političek) je, zdá se, sféra veřejná stále spíše mužskou záležitostí.

5) povaha žen

„(...) ženy nemají o to takový zájem. Moje teorie je taková, že je to nebaví. Že ženská povaha je taková, že mají rády takovou praktickou věc a těch 12 let k tomu aquacentru je pro ně děsivá představa. Že se někde sejdeme, budeme si povídat, a že tak budeme činit 12 let, než to projde. Ona by ráda, když si o něčem povídáme, tak že pro to začneme něco dělat a v dohledné době už to bude. A tak je to se vším.“ (Politik č. 2)

Podle tohoto názoru jsou tedy mužská a ženská povaha považovány za přirozeně odlišné a je zde opět vidět esencialistické východisko.

3.5.9. Motivace žen ke vstupu do politiky

Komunikační partnerky považují za důležité, aby v politice bylo více žen. Politicky se domnívají, že pokud budou mít ženy větší účast a větší podíl na rozhodování a moci, bude možné účinněji hájit „ženské“ zájmy. Právě přesvědčit ženy, že politická participace má smysl, je pro ně podstatné:

„(...) tak to právě bylo vždycky moje téma, když jsem jim říkala, prosím Vás, kdo se Vám postará o to, abyste prosadily ten svůj zájem od míst v mateřské škole až po, já nevím – dříve to byly prádelny, dneska fitka. Když u toho nebudete, no tak ten rozpočet se sestaví bez vás. Ale když u toho budete, a řeknete, tady se dávají statisíce nebo miliony chlapům na hokej, tak proč ne nám na gymnastiku, prostě na cokoliv, ale musíte být u toho, když se to tvoří (...) A když se ty věci sestavují na jakékoliv úrovni, tak ty ženy by měly být u toho.“ (Politčka č. 1)

„(...) ty ženy mají větší pochopení pro nějaké problémy, řeknu třeba, když přijde skupina maminek s dětma, že se nemají kde scházet nebo něco, ti muži to takřka neřeší, když není před volbami a nechtějí získat body (...) Takže já říkám pojď, pomůžeš, bude nás tam víc, bude to jednodušší!“ (Politčka č. 5)

Výše uvedené názory rezonují s teorií „kritické masy“, podle které mohou ženy pouze při dosažení 30% hranice politické participace účinně hájit své zájmy (Dahlerup 1988 a 1992 in Maříková, 2016). Dá se tedy předpokládat, že se zvyšujícím se počtem žen v politice budou také zájmy žen jako skupiny silněji prosazovány (Tamtéž). Teorie substantivní reprezentace předpokládající, že ženy vždy hájí ženské zájmy (Bobrová, 2009, s. 14), má však své trhliny. Ženy nejsou homogenní skupinou a práva některých žen mohou být i při podpoře „ženských“ zájmů opomíjena či tato podpora může na určité skupiny žen působit až kontraproduktivně. Toto komunikační partnerky nereflektují.

Politčky také explicitně pojmenovaly „ženské“ zájmy, jako jsou místa v mateřské školce pro děti, fitnesscentra, místo pro setkání maminek s dětmi. Nutno však říci, že místa v mateřské školce či fitnesscentra nelze rozhodně považovat za „ženské“ zájmy a v případě mateřských škol se jedná o jasný stereotyp. Tato tematika by měla být záležitostí celých rodin.

Politici nutnost zvýšení počtu žen v politice nijak nezmínili. Z toho je možné dovodit, že větší podporu „ženských“ zájmů, nepovažují za důležitou, tedy že pro ně není tématem.

Ženy i muži v mém výzkumu označili veřejně aktivní ženy jako ty, které by se pro vstup do komunální politiky měli oslovovat:

„Vytipoval bych ty aktivnější v té společnosti, ty, co se angažují ve spolcích, ten spolkový život se docela rozvíjí a ženy jsou v něm čiperné, a dalo by se mezi nimi hledat, tedy jestli by do toho nechtěly jít.“ (Politik č. 2)

Výhodou těchto žen jsou jejich znalosti v určitých oborech, které poté zvyšují kvalitu rozhodování, tedy jakési specifické „know-how“ těchto žen:

„Zapojit je do těch praktických věcí, jako jsou komise a výbory. Aby ty ženy, co mají odborné zkušenosti, aby je mohli uplatit v komunální politice v těch jednotlivých oborech v komisích. Nám se to tady osvědčilo, protože třeba v té komisi pro životní prostředí, jsou ženy, co tomu rozumí, a je to vidět (...) a oni potom třeba k tomu začnou inklinovat a zapojí se do činnosti toho sdružení nebo politické strany.“ (Politická č. 4)

„Já jsem za některými ženami šel a cíleně jsem je oslovil. Protože něco dělají. Oslovil jsem tady lektorku z TJ sokol, aktivní holka. Tak jsem říkal, hele nechceš do zastupitelstva, zdá se, že spoustu věcem rozumíš.“ (Politik č. 4)

K mému překvapení bylo u mužů na rozdíl od žen reflektováno, že je důležité odstraňovat bariéry, které ženám brání ve vstupu do politického prostředí nebo ovlivňují jejich působení v tomto prostředí. Pozornost je zaměřena na zavádění opatření pro sladování soukromého a pracovního života. To je v souladu s názorem Šprincové (2012), podle které je právě zvýšení motivace žen jedno z opatření pro zvýšení jejich politické účasti, to má proběhnout implementací aktivních opatření. Mezi ně patří právě i výše zmíněné financování péče o děti:

„(...) tak jsme se pokoušeli udělat to, že jsme měli firemní jesličky (...) pomoci, aby se mohly té své profesi věnovat na plné pecky a o ty děti bylo postaráno. Protože jsme viděli, že tam ten problém často je.“ (Politik č. 3)

Muži byla zmíněna také kultivace politického prostředí, které by do politiky přivedlo více žen. To odpovídá dříve zmíněným závěrům, že současná politika má dle politiků (ale i političek) maskulinní povahu a že tak ze své podstaty vyhovuje spíše mužům:

„(...) jednoznačně kultivace politického prostředí, méně prasáren, které se běžně v politice dějí, to by asi nejspíš ty ženy do politiky přilákalo.“ (Politik č. 3)

3.5.10. Genderová diskriminace/genderové znevýhodnění

Je dobře zdokumentované, že ženy v politice jsou často diskriminovány/znevýhodňovány pro své pohlaví, kdy nejsou muži mnohdy považovány za rovnocenné partnerky, nýbrž za „pouhé“ ženy mající jiné povinnosti než participaci ve veřejném dění, a obecně jsou pro svoji femininitu podceňovány (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Nejedna politička v mém výzkumu se setkala s projevy genderové diskriminace/genderového znevýhodnění ze strany mužů politiků, a to buď přímo, tedy toto chování bylo namířeno proti její osobě nebo nepřímo, kdy byla pouze pozorovatelkou tohoto jevu:

„Ty věci investičního charakteru, velký akce, když jsem někam přišla já, tak to bylo, to nám navykládali takové nesmysly a mysleli, že jim to spolkneme i s navijákem. Vidí ženskou, ještě blondýnu, ale neprošlo jim to.“ (Politička č. 4)

Podle dalšího názoru jsou političky svými kolegy považovány za ty, co s nimi nejsou schopny „hrát stejnou hru“:

„Třeba na té vnitrostranické úrovni, kdy ti chlapi řeknou, prosím tě, to je ženská, tak co tam s ní, že jo (...) My se potřebujeme na něčem dohodnout, a jak tam je ženská, tak ty kšefty „něco za něco“ padají.“ (Politička č. 5)

Genderovou diskriminaci/genderové znevýhodnění vnímali také komunikační partneři. Zároveň však s těmito postoji nesouhlasí:

„(...) máte spoustu zakomplexovaných lidí, kterým, kdyby měla žena něco zavelet nebo něco vysvětlit, tak na just to neudělá, aby sám před sebou nevypadal jako srab.“
(Politik č. 3)

Zde je zajímavě použit výraz „lidé“ ve smyslu „muži“, který jakoby naznačoval, že lidé jsou pouze muži a ženy se této kategorii vymykají. Jakoby pro tohoto komunikačního partnera byly ženy skutečně oním „druhým pohlavím“, které se musí neustále poměřovat s absolutním lidským typem, tedy mužem (Beauvoir, 1967).

Ani autor další uvedené citace s tímto jednáním vůči ženám nesouhlasí, ačkoliv sám vnímá, že jej také praktikuje:

„Ano, existuje (pozn. diskriminace na základě pohlaví) a je to špatně samozřejmě. Protože, vím to sám, když děláme výběrové řízení, „jééé to je ženská, my tam potřebujeme spíše chlapa“. A hlásí se žena. Takže už předem, ne že ji odsuzujeme, ale přichází s mírným mínusem, že se na to místo nehodí...Třeba technické místo. Přebírání staveb. A priori si člověk říká, že přeci žena nemůže rozumět stavebnictví, byť samozřejmě je řada inženýrek, stavařek, které znám i osobně a jsou dobrý. Ale je to podvědomí, takže genderová diskriminace existuje.“ (Politik č. 1)

Mezi komunikačními partnery i partnerkami tedy zaznělo, že ženy jsou v politice obecně znevýhodňovány kvůli svému pohlaví. Výpovědi tak rezonují s tvrzením, že žena má v politice problémy se získáváním respektu a je pro ni obtížnější prosadit svůj názor (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006).

Rozdíl byl patrný v tom, jak prezentovali muži a ženy projevy sexismu. Zatímco mezi ženami zazněl názor, že jsou političky někdy vnímány spíše jako sexuální objekty než rovnocenné kolegyně, a explicitně zmiňují výrazy jako „oplzlost“ či „dvojsmyslné narážky“, u mužů zazněl opačný názor, že by se za vším hned neměla hledat narážka a že ženy trpíci „syndromem staré panny“ nejsou mezi muži populární:

„(...) ale pak když to sklouzne k nějakým oplzlým, dvousmyslným narážkám, tak na to není nikdo zvědavý.“ (Politická č. 4)

„Když se za vším hledá nějaká narážka, tak takový typ, si myslím, by mezi muži problém měl (...) Ale kdo je takto „syndrom staré panny“, tak toho ti muži mít rádi nebudou, ať už to je v politice nebo někde jinde.“ (Politik č. 2)

Stejný politik má za to, že ženy jsou naopak díky svému pohlaví často zvýhodňovány:

„Ale že by jim byly kladeny nějaké překážky, protože je to žena, a tak ji někde upozadíme, já dokonce si myslím, že je to opačně. Můžu říct, že na té komunální nebo krajské úrovni, kde jsem u toho byl, tak se oroduje, aby ty ženy nějaké vůbec do toho byly ochotné jít a když už se najdou, tak se popostrčí výš, než samy chtějí, aby to vypadalo, že je to trochu rovnoměrné.“ (Politik č. 2)

Komunikační partnerky také hovořily o strategiích, jak se podle nich lze genderové diskriminaci namířené proti ženám v politice bránit.

1) Ozvat se, nenechat si narážky líbit.

„Záleží, kam si je pustíte. Když jednou přejdete poznámku o blbě ženské, neřeknete si k tomu svoje, tak to příště zopakují zas, když si k tomu řeknete své od začátku, tak si to většinou nedovolí.“ (Politička č. 1)

2) Přizpůsobit se stereotypu „slabé“ či „hloupé“ ženy. V tomto aspektu však ženy nejsou názorově jednotné.

„To je jediné plus, když je nahoře trochu starší muž, (...) někdy musím dělat i blbou blondýnu.“ (Politička č. 6)

„(...) spousta si toho ženské dělají také samy, takovéto „já jsem jenom žena“, tak tím dávám najevo, že jsem slabší a ten druhý, že je něco víc. Takže, když se k tomu takto stavějí, když o něco jde nebo když se o něco ucházejí, tak tím už předurčují to podřadné postavení.“ (Politička č. 1)

Muži se o možných strategiích, až na jednu výjimku, nezmiňovali. Podle tohoto názoru ženy využívají k prosazení svých záměrů svoji „slabost“ (pláč) a sexualitu:

„Vadí mi, že ženy, a to se mi nedávno stalo, si myslí, že tím pláčem se dá prosadit lecos. Jsou ženy, které si myslí, že když sem přijdou v krásném kostýmku, s krátkou sukni, a dají si nohu přes nohu a myslí si, že dokáží všechno, tak to na mě nezabírá. Protože to je přesně ta prvoplánovost.“ (Politik č. 1)

Lze se domnívat, že muži strategie žen spíše nevnímají nebo nechápou jako obranu žen se genderové diskriminaci/genderovému znevýhodnění bránit. Co však muži vnímají velmi silně je samotné „ženství“, které podle nich ženám samo o sobě při jednání s muži i s veřejností přináší mnohé benefity.

3.5.11. Výhody „ženství“ v komunální politice očima mužů

Zatímco ženy nezmiňovaly, že by jim jejich pohlaví přinášelo jakékoliv výhody, a naopak silně vnímaly svoji obtížnou pozici se v tomto „mužském“ světě prosadit a působit v něm, muži považovali ženství za často výhodné. Měli za to, že muži ženám často vycházejí vstříc proto, že jim nedokáží odolat. Zaznamenala jsem také náznak stereotypně vedené „galantnosti“:

„Je pravda, že když ke mně přijde žena, že má nějaký problém, těžko ji člověk odolá, aby jí nevyhověl. A třeba i tomu chlapovi to řeknu tvrději, že mu nevyhovím. K té ženě, se snažím chovat trochu vstřícněji. Tím nechci říci, že bych dělal rozdíl mezi mužem a ženou, ale podvědomě to v tom člověku je, že vůči té ženě, jako žadatelce nebo protivnici, se chovám nějakým způsobem „gentlemenštěji“.“ (Politik č. 1)

„(...) ženy, když umí se svým ženstvím pracovat, tak ve světě mužů si je mohou i získat (...) některé věci jim jdou snadněji ve skutečnosti. Dokonce si myslím, že ženy můžou být v tomto efektivnější, a lépe se i prosadit, nebo svůj názor, zájem, ve světě mužů.“ (Politik č. 2)

„Každá žena, pokud dovede se svým ženstvím zacházet tak jak by mohla, tak samozřejmě jsou situace, kdy to má lehčí, protože drtivá většina chlapů se nechová stejně tvrdě vůči oponentce ženě jako vůči oponentovi mužovi. Takže ano, některé věci jdou ženě asi lépe než muži, i v politice, ale to nechci generalizovat.“ (Politik č. 3)

Jeden politik zmínil, že ženství může být výhodné také při komunikaci s veřejností:

„Možná že ty ženy to mohou mít jednodušší (...) přirozeně na ně občané nejsou tak agresivní.“ (Politik č. 4)

Vzhledem k četnosti výpovědí mužů na toto téma lze tvrdit, že muži „ženskost“ vnímají v kontextu politiky spíše negativně a svým způsobem ženy za její použití (byť nevědomé) odsuzují, jelikož jim dává výhodu, a to nejen při interakci s nimi samotnými, ale také s občany.

3.5.12. Genderová role žen ovlivňuje jejich chování a jednání v politice

Na základě výpovědí političek se zdá, že s jejich tradiční představou o dělbě rolí v rodině souvisí také jejich názory na jednání žen a mužů v politice. Právě role žen jako primárních pečovatelek o děti a rodinu a z toho vyplývající nedostatek času je pro komunikační partnerky tím faktorem, který zásadně ovlivňuje chování žen (ale také mužů) v politickém prostředí. Obecně lze říci, že podle političek ženy neustále spěchají, a to proto, aby dostály stereotypní představě o femininitě:

„(...) ženská je managerka, musí toho spoustu stihnout, neustále ji to šrotuje, co všechno ještě musí.“ (Politická č. 3)

„(...) ženy jsou zvyklé dělat více věcí najednou, musí zvládat rodinu i práci, a umějí si práci zorganizovat.“ (Politická č. 4)

„(...) ženská potřebuje domů, uklidit, uvařit a má doma děti (...) jsme schopny spolupracovat a pragmaticky, ne dlouho. Vidíte to nějak a jdete za tím cílem tou nejrychlejší cestou. Když se budeme bavit třeba o vizualizaci knihovny, řekneme argumenty jedna, druhá, třetí, čtvrtá a jdeme domů, chlapi ne. Když máme jakoukoliv skupinu, kde je víc žen, třeba advent, byť se říká, že ty ženský jsou ukecaný, tak ta jednání jsou řádná, věcná, každý spěchá, protože ví, co ho ještě čeká.“ (Politická č. 2)

„(...) ale hlavně já mám výborné zkušenosti teď s těmi kolegyněmi, protože si myslím, že jsou věcné, praktické velmi a tím, že samy mají ještě tu domácnost, a další povinnosti, tak jsou zvyklé jednat velmi pragmaticky.“ (Politická č. 6)

Muži jsou podle komunikačních partnerek naopak ti, co mají na vše spoustu času. Nespěchají, jelikož je neočekává „druhá směna“ a další povinnosti tradičně spojované s rolí žen:

„A pak jdete na jednání s chlapama, a to tam sedíte 4 hodiny, už vám vstávají vlasy na hlavě.“ (Politická č. 2)

„(...) já mám ráda konstruktivní rychlá řešení, dnešní doba je strašně uspěchaná, všichni máme spoustu práce, takže jako někde tlachat, jako to chlapi dokážou.“ (Politická č. 3)

„A také jsem přišla na to, že ten chlap, jak má více toho volného času, tak mu jedno, jestli se sejdeme třeba brzo ráno. Nebo je po radě, my ukončíme radu, a oni tady potom sedí dál a oni si pak začnou vyprávět a na něco se ptát, pro mě zbytečnosti, které se nemusí v té chvíli řešit.“ (Politická č. 6)

Ačkoliv muži v průběhu rozhovorů stereotypní roli žen coby pečovatelek o děti a domácnost reflektovali, nespojovali ji s chováním a jednáním žen a ani mužů v politice tak jako komunikační partnerky. Přesto z jejich výpovědí (uvedených na jiných místech) vyplývá, že vnímají větší množství času, které politice díky svému pohlaví a maskulinní roli mohou věnovat.

3.5.13. Jak ženy a muži politiku obohacují

Komunikační partnerky se neodchylují od převažujícího veřejného mínění o rozdílných vlastnostech a charakteristikách mužů a žen v politice. Ženy podle tohoto názoru disponují vlastnostmi, které politiku kultivují (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016). Podle političek u žen převažují kategorie jako lidskost, vlídnost či empatie:

„Ženský mají podle mě strážlivější náhled, vnáší do politiky lidskost, byť se říká, jak si jdou po krku, z vlastní zkušenosti musím říct, že naopak, že jsme schopni spolupracovat. 99% žen do politiky vnáší lehkost, a emoce, kladné emoce.“ (Politická č. 2)

„(...) chlapi, když se pak někdy dohadují, tak ona je dokáže zmírnit, je tam nějaká kultivace, a dokáže přinést do té politiky jiný přístup. Lidský.“ (Politická č. 3)

„Ty naše vlastnosti, to že jsme více empatické, aspoň jsem to tak vždycky viděla s těmi kolegy, že si ty věci trochu jinak беру.“ (Politická č. 6)

„Určitě, byla by mnohem vlídnější (pozn. politika), i takové to jednání by nebylo ostré. Já to vidím tam, kde je třeba starostka, a vidím to u těch kolegyň, kterých už také bývá víc, že když se pak o něčem jedná, a je tam více žen, tak je snadnější se na něčem dohodnout, než když je to takové sebesprosazování těch mužů.“ (Politická č. 5)

Muži ani v jednom případě nezmínili, že by vlastnosti žen politiku nějakým způsobem obohacovaly, resp. kultivovaly. Zdá se tak, že muži v mém vzorku tento názor nesdílí a nepovažují ženy za ty, které by byly z podstaty lepší a politiku tímto způsobem mohly změnit. Na jiném místě rozhovoru se však objevil názor, že větší kultivace politiky by do ní přilákala více žen. To však bylo směřováno k mužům, kteří by se měli chovat slušněji a z politiky udělat vlídnější prostředí.

Pokud političky hodnotily chování a vlastnosti mužů v politice pozitivně, hovořily vesměs o tom, že politici dokáží mít větší nadhled či že jsou odvážnější než ženy:

„Jsem tam sama žena a vidím to (...)ti muži jsou více nad věci.“ (Politická č. 6)

„Oni berou vše jednodušeji, s ničím se moc nemažou, a to je jejich výhoda, ženská je taková zodpovědnější a někdy to není ku prospěchu věci. Chlapi jsou ti lovci, vystřelí a ono to nějak dopadne. Nejsou tak sešněrování.“ (Politická č. 4)

„Jsou možná odvážnější jít do některých věcí.“ (Politická č. 1)

Jedna politička kladně hodnotila věcnost mužů, přičemž je ceněna schopnost mužů zaměřit se na problém a nevnímat „co se děje okolo“:

„(...) musím říct, že v některých věcech se mi lépe spolupracuje s muži než se ženami, protože muži dokáží být mnohdy věcnější, ty ženy někdy, třeba v té sociální sféře, oni, když potom do toho vstoupí, tak říkají, kolik bere, kolik ji dává a takové, zaobírají se tím, co je kolem, tahle paní povídala, tenhle pán říkal, sousedi to říkají, to ty chlapy vůbec nezajímá. Političky jsou empatičtější. Chlapi jsou ve směru citů spíše věcnější.“ (Politická č. 5)

Na základě jedné z předchozích částí této práce lze říci, že komunikační partnerky přisuzovaly „věcnost“ spíše ženám v politice a to v souvislosti s managementem času,

jehož podstatnou část zabírá také péče o rodinu a domácnost a je třeba ji skloubit s pracovními povinnostmi. Věcnost mužů v poslední uvedené citaci je odvozena spíše z jejich nižší schopnosti empatie.

3.5.14. Týden očima politiků a političek

Politici a političky dostali prostor popsat svůj běžný týden. Ačkoliv jejich zkušenosti jsou individuální, dají se vysledovat určité opakující se jevy, které jsou totožné nebo podobné. Obecně lze říci, že všichni komunikační partneři i partnerky vnímají časovou náročnost své funkce. Ženy i muži shodně hovořili o časové vytíženosti, kterou práce v komunální politice přináší. Soukromí je u politiků i političek podle očekávání téměř vždy podřízeno pracovní době, která trvá od pondělí do pátku často do večerních hodin a zasahuje i do víkendů:

„Na té radnici to bylo sedmidenní, protože soboty a neděle měly akce společenské organizace a pak teda ty jednotlivé politické partaje, a když jdete k jednomu, musíte i k dalšímu, takže za sobotu a neděli bylo vždy několik akcí, od já nevím významných zápasů hokejových, volejbalových po výroční schůzi těch a těch (...) svoje soukromí musel člověk té radnici přizpůsobit.“ (Politička č. 1)

„Od pondělka do pátku, já v práci strávím více než 10 hodin denně. (...) A víkendy, pokud neoddáváme, což je i milá povinnost, ale nesmí to být pravidelně každý týden v sobotu svatby, tak se snažím samozřejmě vypnout (...) Kromě toho, že v zimě, když jsou nějaké závody, tak jezdím na nějaké oceňování a předávání medailí (...) Ale jinak navštěvuji i o víkendu nějaké ty výroční schůze, valné hromady a když jdu k myslivcům, tak musím jít i hasičům, a když jdu k hasičům, tak musím jít i ke zdravotně postiženým. To se snažím poctivě zajít ke všem.“ (Politička č. 6)

„(...) vždy minimálně před osmou hodinou jsem na úřadě, pokud není něco mimořádného. Mám naplánované schůzky, organizaci, rozhodně se tady nenudím, protože ta činnost je různá. Málokdy končím před koncem pracovní doby, většinou jsem tady ještě déle. Je běžné, že doma ještě hodinu, dvě pracuji na PC. (...) v sobotu půl dne, nebo v neděli půl dne trávím tady na úřadě, ať už dělám administrativu, protože to mě

nikdo neruší a je to ideální, nikdo netelefonuje, nikdo nechce návštěvy. Nebo také oddávám, mám ročně kolem 80 svateb.“ (Politik č. 1)

„Každou neděli se podívám na týden, který mě čeká, jaké schůzky mám, a které ty večery mám totálně plné (...) mířím za prací někam, často to ani nebývá sem, protože často jsou lidé schopní se sejít i ráno a já to rád využívám. Když se můžu s někým sejít v osm ráno, ten člověk bývá většinou čerstvý (...) Každý druhý třetí víkend se něco děje, Mikulášská, rozsvícení stromu, zahájení lunární roku s Vietnamci, drakiáda, dětský den, triatlon, duatlon, jako těch akcí je dost.“ (Politik č. 4)

Ženy i muži v komunální politice se více či méně snaží udržovat si své pravidelné koníčky či záliby. Z jejich výpovědí vyplynulo, že muži tráví volné chvíle sportem více než ženy, které se spíše věnují kultuře či relaxaci:

„Já mám docela ráda divadlo, koncert, takže když něco bylo v dosahu, tak jsem jela.“ (Politická č. 1)

„Volného času mám minimálně. (...) někdy si čtu nebo koukám na televizi, ale to stejně hned usnu. (...) Čtvrtky mám vyhrazeny na angličtinu a na masáž, v létě se snažím chodit ven na zahrádku, kytky a takové věci. O víkendech taky, ten dvoreček si tak jako „pofackovat“. Ale toho času moc není.“ (Politická č. 4)

„No a když přijdu domů, tak se snažím jít jednou, dvakrát týdně na nějaký sport, ať už je to tenis nebo squash. To se snažím dodržovat (...) no a snažím se, jak to jde, tlačít do svého programu to divadlo, protože to potřebuju, to říkám na rovinu. A pokud není tenis ani divadlo, tak není den, abych se nedíval na zprávy, to je pro mě celkem taková droga. (...) a pokud je nějaká kultura, tak se snažím na tu kulturu jít.“ (Politik č. 1)

„Ale co si tedy žárlivě střežím, to je, abych si šel jednou či dvakrát týdně, pokud se to povede, tak i třikrát, zasportovat. Inklinuju k ubližovacím sportům, dělal jsem judo, boxoval jsem, celkem bych řekl, že ne úplně špatně. Zajdu občas na aerobní trénink, který má něco společného s boxem. (...) minimálně jednou týdně si jdu s partou zahrát tenis nebo čas od času i squash. Víkendy se snažím si udržet, a ty trávím většinou na chalupě.“ (Politik č. 3)

Podle očekávání z rozhovorů vyplynulo, že časová náročnost práce v komunální politice se zvyšuje nebo snižuje podle toho, jakou funkci politik/politická v komunální

politice zastává. Zdá se, že politici/političky v uvolněných pozicích nejsou svými politickými povinnostmi o svém volném čase, především o víkendech, příliš zaneprázdněni. Těmto politikům/političkám se pravděpodobně především spíše v průběhu pracovního týdne kumulují pracovní povinnosti s těmi politickými. O víkendových politických povinnostech se například tito komunikační partneři/partnerky vůbec nezmiňují:

„(...) co to je (pozn. volný čas)? Když mám čas, tak ho trávím s rodinou. Mám půlroční vnučku. A také čas trávím s kamarádkami. A já ještě vymýšlím projekty, co bychom mohli dělat se školou.“ (Politička č. 2)

„Já jsem pořád zvyklá něco dělat. Doma sním o tom, že vezmu knížku na chalupě, a budu číst a když mám potom tu možnost, tak jdu radši něco rýt nebo jdu loupat ořechy nebo mýt okno (...) Taký mám dva vnuky tady, dva v Praze, vyrostly strašně rychle, ale nemám čas být hlídací babička. Učím i jazyky, jednak mě to baví a částečně i živí. Samozřejmě když dcera potřebuje, tak se jí snažím vyjít vstříc a kluky hlídám.“ (Politička č. 3)

„Ještě před rokem bylo každoměsíční zasedání zastupitelstva. V průměru jsem tomu věnoval asi 50 hodin. Dneska máme jednou za 1/4 roku, tak je to asi polovina.“ (Politik č. 5)

Čas političek je ovlivněn dalším významným faktorem, který u mužů politiků zazněl jen okrajově. Jedná se o péči o potomky, další rodinné příslušníky nebo prostě domácnost. Političky tak vnímají časovou náročnost politiky z odlišné perspektivy, tedy z tradiční pozice ženy, jejímž úkolem je zabezpečit péči o děti (příp. další členy rodiny) a chod domácnosti:

„Skloubit se to dá trošku hůře, ale snažím se, ještě jsem si nezvykla na výpomoc paní do domácnosti, a přitom máme dům, musím se snažit. Není to tak úplně stoprocentní. Ještě i vařím.“ (Politička č. 6)

„Ale musím říct, že od roku 2014 jsem se starala ještě o svoji přestárlou maminku, která vážně onemocněla, a dělám to vlastně dodnes. Takže já jsem vlastně tři roky měla rytmus, že jsem tady skončila, ale nejela jsem domů, ale jela jsem za maminkou, která bydlí na Praze 8, bylo potřeba, aby měla nepřetržitou péči, takže já jsem vystřídala

ošetřovatelky, přes noc jsem tam byla, ráno jsem vstala a jela jsem sem (...) Ale už to nějak přesáhlo moje zdravotní možnosti, tak jsem nějak zkolabovala v říjnu.“ (Politická č. 5)

„Máme dvě dcery, 22 a 16 let (...) Nejhorší je, že přijdu třeba v půl sedmý z práce a ona mi v půl desáté řekne, že se se mnou potřebuje ještě učit funkce, ale dávám to, musím. Ale není to jednoduché vzpomínat v deset večer na matiku (...) Ale zase o víkendu ten úklid, to je takový relax.“ (Politická č. 4)

„A soboty a neděle jsou takové, že tam se snažím si přispát, a přestože si přispím, tak jsem první, kdo zabezpečuje rohlíky pro rodinu, protože všichni spí déle než já a mně to nějak nejde.“ (Politik č. 1)

„(...) aby i manželka mohla jít s kamarádkou čas od času někam na víno nebo do divadla, tak si střídáme děti. Ráno odvezu dítě do školky a mířím za prací někam (...) a potom to je normálně tak, že se v poledne snažím dítě vyzvednout a odvézt ho domů. To jsou takové ty záblesky, protože potom velmi často přicházím domů a dítě už je v posteli, takže si ho třeba užiju přes poledne tu hodinku, dám si s ním oběd, protože to mám domů kousek.“ (Politik č. 4)

I přes individuální zkušenosti účastníků a účastnic mého výzkumu lze vysledovat určité pravidelnosti, které se ve výpovědích opakují či naopak nejsou zmíněny. Opakující se jevy souvisely jednak s funkcí a jednak s pohlavím zpovídané osoby. Lze tvrdit, že:

- 1) Časové vytížení komunálních politiků a političek stoupá spolu s pozicí/funkcí, jakou na radnici tato osoba zastává, a to bez ohledu na pohlaví.
- 2) Ženy v komunální politice zajišťují péči o domácnost a členy rodiny, a to bez ohledu na to, jak jsou komunální politikou vytížené a jakou funkci zaujímají. Muži na téma péče o domácnost a děti zabrousili jen okrajově, dá se tedy předpokládat, že mají partnerky, které vykonávají tradiční roli ženy a oni sami se o povinnosti vyplývající z chodu domácnosti nemusí příliš starat.
- 3) Muži i ženy v politice si zpravidla udržují své koníčky, a to i přes časové vytížení, které práce v politice přináší. Muži tráví volné chvíle sportem více než ženy.

3.5.15. Rozdělení politických témat podle pohlaví

Politicky nesdílí jednotný názor ohledně rozdělení politických témat podle pohlaví politiků/političek. U političek reflektujících, že takové dělení existuje, lze vysledovat hned několik aspektů, proč tomu tak je.

Ženy zmiňovaly tyto faktory, na základě nichž jsou politická témata rozdělena podle pohlaví:

1) nezájem mužů o sociální obory/témata

„Určitě v komisi sociální a bytové máme ženy, tak o tu práci muži nemají zájem, já mám z nich pocit, že je to obtěžuje, zdržuje, ať si to řeší někdo jiný, ať si to ty ženský vyřeší. V komisi bytové a sociální pracuje celá léta 99 % žen, jestli je tam jeden muž a to až teď (...) Předtím to bylo 100% ženské. (...) pro ně není důležité, jestli paní s dítětem nemá kde bydlet, protože ji manžel thuče doma.“ (Politická č. 5)

„Musím říct, že moje zkušenost je ta, že sociální témata muže vůbec nezajímají (...) Nebo někdy nechtějí řešit ten problém. Bud' to přejdou, nebo ten problém nechtějí řešit.“ (Politická č. 6)

2) neznalost „ženských“ témat

„(...) bud' zvednou ruce a odhlasují to, protože je to moc nezajímá, protože tomu moc nerozumí, nehoví. Nebo někdy nechtějí řešit ten problém. Bud' to přejdou nebo ten problém nechtějí řešit, to sociálně je pro ně téma neznámé.“ (Politická č. 6)

3) nechut' mužů vpouštět ženy do oblastí „typicky“ mužských

„Když žena zasahuje do technických věcí, to se chlapům nelíbí, že jim do toho kecáme (...) a někdy je těžké chlapy přesvědčit, že máte pravdu. Oni to neskousávají.“ (Politická č. 4)

Lze říci, že jsou to podle političek reflektujících rozdělení agend podle pohlaví právě muži, kteří svým jednáním udržují tento status quo. Na základě výše uvedených tvrzení lze říci, že muži obsazují pozice v tzv. silových oblastech politiky, protože je více zajímaví a připadají jim důležité. Ženám poté připadají „zbytkové oblasti“, o něž muži

nejeví příliš velký zájem. Z důvodu většího zastoupení mužů v politice se tak ženy do „mužských“ oborů dokáží prosadit jen obtížně.

Podle jedné ženy rozdělení témat podle pohlaví neexistuje nebo tomuto dělení ona sama nepřisuzuje příčinu. Zároveň si však protiřečí, jelikož sociální politiku označuje spíše za záležitost žen:

„(...) nemyslím si, že by ten gender hrál nějakou roli, nebo tedy v praxi tam, kde já jsem se pohybovala (...) My jsme třeba na sociální politiku měli chlapa, což bylo docela s podivem, protože ten sociál zpravidla dělají ženy. Školství, tam to bylo napůl.“
(Politická č. 1)

Politici vnímají na rozdíl od žen faktor přirozenosti výběru témat podle pohlaví politika/političky. Podle mužů jsou politická témata, která jsou bližší mužům a naopak témata vhodnější pro ženy:

„Zcela jistě. Ať chceme nebo nechceme, když dáme vedle sebe dvě děti, tak kluk si začne hrát s autíčkem a holka s panenkou. Pokud je všechno normální. Každý má k něčemu blíž. Je přirozené, že pro kulturu a sociální problematiku je více žen, v komisi pro výstavbu je více mužů, v komisi pro sport je více mužů, to je přirozené.“ (Politik č. 1)

„(...) ačkoliv to někdo nerad slyší, tak určité profese jsou jim v závislosti na pohlaví bližší a některé vzdálenější. Má to nějakou asi historickou vazbu nebo důvody, takže ač by to bylo hezké, kdyby to bylo nějak jinak, tak je to tak, a asi to má trochu být.“
(Politik č. 2)

„(...) školství u nás má na starosti žena, myslím, že je to přirozenější a zase jako územní plán, tedy vyznat se v mapách, má u nás na starosti muž. Považuji to za přirozené s ohledem na naše predispozice, které máme. (...) když si rozdělujeme ty kompetence, tak každý má nějaké dispozice k něčemu, ať už z hlediska pohlaví nebo z hlediska vystudovaného oboru.“ (Politik č. 4)

„Ano, ten územní plán je specifický v tom, že tam samozřejmě popisuje věci, které jsou tomu ženskému hledisku bližší, ale popisuje to zase tak technokraticky, že si myslím, že to nějakou jemnou ženskou duši neosloví. Přirozeně je zajímaví více sociální věci jako školy, je to dané tisíci lety vývoje, ty děti jsou součástí ženského života mnohem víc než u mužů, takže mám pocit, že tam to porozumění je silnější.“ (Politik č. 5)

U žen aspekt přirozenosti nezazněl ani v jednom případě, dá se tedy očekávat, že ženy jej v souvislosti s rozdělením politických agend nepovažují za relevantní. Muži tak souzní se závěry výzkumu Vohlídalové, Maříkové, Volejníčkové, (2016), že ženy a muži jsou obecně považováni za rozdílné aktéry politiky, a to vzhledem ke stereotypně přisuzovaným vlastnostem a charakterům, ale také vzhledem k tradičnímu dělení rolí, kdy ženy jsou považovány primárně za pečovatelky v soukromé sféře, kdežto muži za aktéry veřejné sféry. Toto dělení má vliv také na přidělování agend v politice, které můžeme dělit na tzv. měkké oblasti politiky, přidělované spíše ženám a silové oblasti, kde pozice zaujímají spíše muži (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016). Dle mého názoru muži obhajují své pozice v silových oblastech politiky právě jakousi přirozeností, proti které neexistuje příliš účinná obrana, snad pouze v rámci genderových teorií.

3.5.16. Souhrn analýzy rozhovorů

Tato kapitola je souhrnem dílčích závěrů, které vyplynuly z analýzy provedených rozhovorů.

Lze říci, že reflexe mužů a žen týkající se podstaty komunální politiky, se rozcházejí. Zatímco komunální politici hovoří o každodennosti a komunikaci s občany, pro ženy znamená tato oblast spíše obecně posláním a službu veřejnosti. Politicky se dále více než muži zaměřují na řešení problémů konkrétních občanů. To lze přičítat naučené femininitě žen, ke které jsou od dětství socializovány, nebo životní zkušenosti, které jim problémy občanů přibližují z rozdílné, bližší perspektivy, než je tomu u mužů. Komunikační partnerky také na rozdíl od mužů hovořily o potřebě spolupráce politiků i jednotlivých politických uskupení, pokud má tato kooperace přinést prospěch obce a jejích obyvatel.

Nezávisle na pohlaví účastníků/účastnic výzkumu byl zmiňován faktor nevděku občanů k politikům/politickým vykonávajících komunální politiku. Bylo však patrné, že muži si kritiku obyvatel berou osobněji. Tuto vztahovačnost lze vysvětlit pomocí některých teorií maskulinity. Muži se cítí být zodpovědní za svoji vůdčí roli (Schneiderová, 2009) a sami sebe považují za ty „dobré“ a „úspěšné“. Pokud je tato jejich pozice napadena, vyskytuje se u nich snížená odolnost doprovázená jakousi záští ke

kritikům. Patrně se také obávají, že je ohrožována jejich moc, kterou třímají a která je vyjádřením nespokojenosti vůči „jejich“ činnosti narušena (Kaufman, 1999).

Ženy se zdají být odolnější vůči kritice, což lze přičíst jednak jejich nižšímu sebevědomí, ale také ztíženým podmínkám k tomu do politiky vstoupit a uplatnit se v ní. Obecně, ženy jsou spíše než muži připraveny na to setkávat se s kritikou. Čelí jí zřejmě častěji než muži, což je dělá v podobných situacích odolnějšími. Na rozdíl od mužů však ženy kritizují nevděk obyvatelstva, které podle nich vnímá pouze chyby „radnice“ a čeká na ně, a to namísto reflexe komplexní činnosti a řady pozitivních kroků. Tento postoj lze přirovnat k situaci žen v domácnosti, kde je jejich role považována za samozřejmou, a kde se nezdá setkávají s kritikou při jakémkoliv nenaplnění očekávání. To ženy vnímají negativně jak v domácnosti, tak v politice, kam pravděpodobně své předsudky, nabyté v soukromé sféře, přenáší.

Některé ženy také na rozdíl od mužů vnímají politiku jako „boj o moc“, přičemž je zde patrné negativní vnímání tohoto aspektu politiky. Zdá se, že muži vnímají boj o moc v komunální politice jako součást politické kultury, sami se těchto procesů účastní a proto je nereflktují nebo nemají potřebu o nich hovořit, připadají jim přirozené. Přístup mužů a názor žen tak koresponduje s Weberovou (1990) definicí politiky, podle níž politici usilují o moc, podíl na moci nebo o ovlivňování dělby moci. Ačkoliv ženy i muži hovořili o tom, že v komunální politice nelze ostatním politikům/političkám důvěřovat, komunikační partnerky zmiňovaly přímo absenci loajality, nemožnost důvěřovat vlastním kolegům a navazovat přátelské vazby. Zdá se, že ženy vnímají podrazy intenzivněji než muži a jsou pro ně více důležité mezilidské vztahy na pracovišti. To může vycházet z jejich tradiční role, kdy je femininita spojována s empatií či péčí o mezilidské vztahy a vazby. U mužů i u žen zaznělo, že politika je protknuta nekalými praktikami, tedy jejich názor korespondoval s jednou z novodobějších definic politiky jako „špíny“ (Cabada, Kubát, 2004).

Na základě výpovědí komunikačních partnerů/partnerek bylo možné identifikovat faktory, které jsou podle dotazovaných předpokladem pro úspěch v komunální politice. Pro ženy i muže byly shodně nejdůležitějším aspektem komunikační dovednosti. Komunikační partneři a partnerky dále hovořili o manažerských schopnostech, o schopnostech věci zrealizovat, o nutnosti reflektovat místní subjekty a spolupracovat

s nimi. Rozdíly mezi vnímáním mužů a žen bylo možné vidět u vlastností, kterými by měl úspěšný politik/politička oplývat. Muži na rozdíl od žen zmiňovali slušnost, což jde proti tvrzení Křížikové (2005), podle které jsou v politice hodnoceny spíše typické „mužské“ vlastnosti jako je agresivita, rozhodnost či sebedůvěra. Toto zjištění jde proti běžným představám o genderových teoriích.

Ženy zase hovořily o nutnosti empatie, kterou muži vůbec nezmiňovali. Pro ženy je, zdá se, důležitý vztah k veřejnosti a reflexe zájmů obyvatel. Pečovatelská role žen v soukromé sféře s empatií jako stěžejním faktorem (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016) je zde patrně projektována do působení žen v politice, kde však místo rodiny pečují o veřejné blaho.

Motivy mužů a žen pro vstup do komunální politiky se zásadně lišily. Zatímco muži byli při tomto vstupu aktivní a vstupovali sem z vlastního přesvědčení, ve výpovědích žen byl zřetelný pasivní přístup, kdy byly ženy pro politickou participaci osloveny druhou osobou nebo subjektem. Stojí tu proti sobě tedy naučená pasivita žen a naučená aktivita mužů, které jsou pravděpodobnou příčinou tohoto stavu. Tyto reflexe však mohly být také ovlivněny pouhou představou mužů o „maskulinní“ aktivitě a naopak představou žen o pasivitě spojovanou s preferovanou femininitou. Reflexe komunikačních partnerů a partnerek tedy mohly být vážně ovlivněny těmito internalizovanými představami, které poté zkreslily jejich vnímání.

Absence obav při vstupu do politického prostředí byla zaznamenána jak u žen, tak u mužů, přičemž u mužů se tento jev vyskytoval ve větší míře. Toto rezonuje se stereotypním přesvědčením, že pocit strachu je spíše spojován s femininitou. Jediná osoba hovořila o strachu ze skloubení politiky a péče o rodinu. Byla to komunální politička, toho času rozvedená a s malým synem. Je významné, že obavy ze skloubení práce a soukromých povinností nezmiňoval ani jeden muž, jako mnohem významnější se však jeví fakt, že toto problematizuje pouze jediná žena. Zdá se, jakoby faktor skloubení nebyl pro ženy při vstupu do politiky podstatný. Mohu však konstatovat, že o tomto problému hovořily ženy na jiných místech rozhovorů, tedy tento problém reflektují. Pravděpodobně i ony byly při svém rozhodování, zda vstoupit či nevstoupit do politiky, ovlivněny tímto tradičním modelem rodiny a hledaly balanc mezi rodinou a svojí účastí v politice (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006).

U otázek týkajících se nerovného postavení mužů a žen v politice byly zaznamenány nejznatelnější názorové rozdíly mezi politiky a političkami. Ženy bez výjimky reflektovaly, že mají v politice horší postavení než muži a z jejich výpovědí bylo možné stanovit bariéry způsobující tento stav. Ženy se cítí být omezovány tzv. druhou směnou, kdy musí zkoordinovat a časově zvládnout nejen své zaměstnání (resp. politiku), ale také péči o domácnost a rodinu, zatímco muži v politice jsou ti, kteří z nastavení společnosti těží a mají „doma“ potřebný servis a zázemí. Ukázalo se, že ženy v komunální politice zvládají skloubení obou sfér bez pomoci svých blízkých obtížně a někdy politiku i opouští.

Ženy v mém výzkumu považovaly toto své břemeno za nevýhodné, ale zároveň je považují za jistou danost a fakt. Považují samy sebe za manželky a matky, jejichž údělem je se o domácnost a rodinné příslušníky postarat. Tento postoj není překvapivým a rezonuje s tezí Sandry Bem (1993), podle které jsou ženy i muži od narození neviditelně socializováni podle předpokladů své kultury.

Komunikační partneři rozdílné postavení mužů a žen v souvislosti s druhou směnou žen sice spíše vnímali, ale považovali jej za přirozené, přičemž slovo přirozenost explicitně vyjadřovali. Zároveň se zdá, že svoje lepší a jednodušší postavení oproti ženám omlouvají právě přirozenou volbou přírody.

Komunální politici a političky byli také konfrontováni s otázkou zavedení povinných kvót. Byl zde patrný rozdíl v přístupu mužů a žen. Ženy sice obecně hovoří o znevýhodnění žen v politickém prostředí, a co se týče systémového nastavení, považují především stranické rozhodování o sestavování kandidátních listin za pro ně nevýhodné, nicméně s vyrovnávacím prostředkem, jakým kvóty jsou, spíše nesouhlasí. Dá se říci, že je zde patrná nekonzistentnost jejich názorů. Nereflektují totiž fakt, že kvóty podle pohlaví by vyrovnaly poměr mužů a žen v příslušných stranických orgánech a také na kandidátních listinách, což by zároveň výrazně vylepšilo jejich postavení v politice obecně. Vnitrostranický výběr kandidátů na kandidátní listiny je totiž největší překážkou pro vstup žen do politiky (Havelková, 2006). Účast v mocenských a rozhodovacích orgánech strany dále ovlivňuje jejich možnost se v politice více prosadit (Šprincová, Adamusová, 2014). Komunikační partneři se proti kvótám staví plošně a své výpovědi doplňují o emotivně zabarvené výrazy. To naznačuje, že mají z vyrovnanějšího

zastoupení žen v politice a jejich účasti v důležitých orgánech strany, obavy. Komunální politici i političky „prokázali“ neznalost fungování pohlavních kvót, což dokládali mnohdy nesmyslnými či ničím nepotvrzenými tezemi.

Ženy si povzdechly nad tím, že jsou buď umístovány na nevolitelná místa na kandidátních listinách, nebo že nejsou do voleb muži vůbec připuštěny. Pokud jsou ženy na kandidátní listiny vůbec zařazeny, nezřídka je toto vnímáno jako účelové využití žen pro obsazení spodních míst kandidátních listin. Muži se až na jednu výjimku tématu sestavování kandidátních listin vyhýbali, zdá se, že je toto téma z pohledu „privilegovaných“ vůbec nepálí.

Političky většinou připustily, že ženy do politiky samy mnohdy ani vstoupit nechtějí, přičemž bylo možné stanovit dva hlavní důvody, které komunikační partnerky považují za hlavní příčiny. Prvním důvodem je časová náročnost práce v komunální politice, což souvisí s potřebou skloubení pracovní a soukromé sféry, a to se pro političky a jejich úspěch jeví jako zcela klíčové (Rakušanová, 2006). Druhým aspektem je podle političek maskulinita politického prostředí. To se projevuje nemožností se v tomto prostředí více prosadit, protože ženy jsou obecně kvůli předpokládané femininitě ze strany mužů obecně podceňovány. To lze nazvat „dvojím metrem“ hodnocení. To se projevuje tak, že je na ženy na základě stereotypního přesvědčení pohlíženo jinak než na muže (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Maskulinita politiky se dále projevuje jakousi konkurencí a soutěživostí, tedy podmínkami, které ze své podstaty odpovídají spíše mužské povaze. Lze říci, že samotné političky chápou femininitu jako jakýsi handicap k tomu se v politice více prosadit. Hovořily stereotypně o „ženském“ modelu chování a nepřímo uznávaly, že politika je spíše pro muže.

Také muži se domnívali, že nízká účast žen v politice je způsobena jejich nezájmem o politickou participaci. I oni hovořili o časové náročnosti práce v komunální politice, která se pro ženy jeví jako největší překážka. Komunikační partneři v tomto smyslu klasifikovali dva aspekty, proč tomu tak je. Nechyběl tradiční argument o obtížném skloubení pracovního a soukromého života, tedy byl zde uznán tradiční model rodiny, kdy péči o domácnost a rodinu zastává výhradně žena. Dále byla zmíněna nechuť žen účastnit se zdoluhavých politických jednání, aniž by zde byl reflektován fakt, že je to

právě zažité rozdělení genderových rolí, nikoliv povaha žen, která z nich dělá ty „netrpělivé“.

Nižší účast žen v politice dále muži přičítali silně maskulinnímu charakteru politického prostředí a také jakési nekultivovanosti politiky, což ženy od této účasti odrazuje. Zazněl také názor o nezájmu žen o věci veřejné, přičemž důraz byl opět kladen na tradiční spojení ženy a soukromé sféry, v té se mají ženy cítit komfortněji. Posledním aspektem je povaha žen, která má být přirozeně odlišná od mužské povahy a právě ta způsobuje, že ženy nemají o politiku takový zájem jako muži.

Politicky se domnívají, že je třeba zvýšit počet žen v politice, a to za účelem účinnějšího prosazování „ženských“ zájmů. Je podle nich třeba ženy motivovat, aby do komunální politiky chtěly vstoupit. To odpovídá teorii „kritické masy“ (Dahlerup 1988 a 1992 in Maříková, 2016), podle které mohou ženy pouze při dosažení 30% hranice politické participace účinněji hájit své záležitosti (Tamtéž). Tato teorie o substantivní reprezentaci však počítá s homogenitou žen jako skupiny a chybně předpokládá, že ženy vždy hájí „ženské“ zájmy (Bobrová 2009). Diverzitu ženských zájmů nereflektovaly ani komunikační partnerky. Otázkou také je, co lze a co nelze považovat za ženské zájmy, podle výpovědí komunálních političek ani v tomto nemají ženy zcela jasno. Komunikační partneři o potřebě zvýšit politickou participaci žen nehovořili, a tedy dá se předpokládat, že toto téma nepovažují za důležité.

Ženy i muži v mém výzkumu hovořili shodně o tom, že by pro účast v komunální politice oslovovali především ženy činné ve veřejném dění. Tyto ženy mají znalosti v konkrétních oborech, což může zvyšovat úroveň rozhodování v obci. U mužů, na rozdíl od žen zaznělo, že je třeba odstraňovat bariéry bránící ženám vstoupit do politiky či se v ní uplatnit. To koresponduje s názorem Šprincové (2012), podle níž je třeba pro zvýšení politické účasti žen zavádět aktivní opatření. Konkrétně se v tomto případě jednalo o potřebu zjednodušit sladění soukromého a pracovního života např. zaváděním firemních jesliček. U komunikačních partnerů dále padl názor, že by ženy do politiky přilákala jakási kultivace politického prostředí, jelikož současné nastavení ženy neláká.

Některé komunikační partnerky se setkaly s projevy diskriminace/ znevýhodnění, a to buď přímo proti své osobě, nebo toto pouze obecně reflektovaly. Lze říci, že ženy nejsou v komunální politice ze strany mužů považovány za jim rovné a jsou pro svoji

femininitu obecně podceňovány (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Muži, kteří projevy diskriminace/ znevýhodnění vůči ženám v politice reflektovali, se proti tomuto postoji vymezovali, ačkoliv sami přiznali, že jsou sami, čas od času, jeho aktéry. Ženy také hovořily o sexismu a explicitně zmiňovaly výrazy jako „opzlosti“ či „dvojsmyslné narážky“, kterými muži ženy častují. Podle jednoho komunikačního partnera by ženy naopak neměly za vším hledat narážku. Toto označil jako „syndrom staré panny“, jehož nositelka nemůže být v mužském kolektivu oblíbená. Je zde tedy zřetelný názorový rozkol mezi muži a ženami. Komunikační partnerky dále definovaly jisté strategie, jak se lze podle nich genderovému znevýhodnění bránit. Ukázalo se, že muži tyto strategie spíše nevnímají nebo pokud je reflektují, nepovažují je jako obranu proti tomuto znevýhodnění, ale spíše jako prvoplánovost žen prosadit vlastní zájmy. Právě „ženství“ muži často považovali za výhodné. Domnívali se, že muži ženám mnohdy vychází vstříc, protože jim nedokáží odolat nebo prostě proto, že je považují za „slabší“ pohlaví, ke kterému je třeba být benevolentnější, byl zde tedy náznak stereotypně vedené „galantnosti“.

Ukázalo se, že s představou komunikačních partnerek o tradičním rozdělení rolí v rodině souvisí to, jak ony samy vnímají jednání žen a mužů v politice. Aby ženy dostaly stereotypní představě o femininitě, tedy především představě o primární angažovanosti žen v soukromé sféře, jsou neustále ve spěchu. Muži podle nich mají naopak dost času, jelikož se od nich „ženské“ povinnosti neočekávají. Komunikační partneři nespojovali chování žen v politice s jejich stereotypně očekávanou rolí v takové míře jako ženy, ačkoliv z provedených pohovorů vyplynulo, že „druhou směnu“ žen reflektují stejně, jako vnímají fakt, že oni sami mají na politiku více času.

Komunikační partnerky se domnívaly, že ženy politiku svými vlastnostmi kultivují a jejich názor tak rezonuje s převažujícím veřejným míněním (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016). Političky hovořily o vlastnostech jako lidskost, vlídnost či empatie. Muži v mém výzkumu pozitivní přínos žen pro politiku nijak nediskutovali, z toho lze vyvodit, že názor komunikačních partnerek nesdílí a nepovažují ženy za ty, co jsou z podstaty lepší a za ty, jež mohou změnit politickou kulturu. Komunikační partnerky, pokud uvažovaly o chování či vlastnostech mužů v pozitivních konotacích, zmiňovaly, že muži v politice dokáží mít často větší nadhled než ženy a jsou odvážnější. Zazněl také názor, že se muži dokáží více soustředit na daný problém, aniž by se nechali

rozptylovat „věcmi okolo“. Lze říci, že schopnost mužů být „věcnější“ je zde v očích žen odvozena spíše z nižší empatie mužů. Komunikační partnerky totiž v průběhu rozhovorů přisuzovaly „věcnost“ spíše ženám v politice, což souviselo se schopností političek vyrovnat se s nedostatkem času při skloubení jejich soukromého a politického života.

Komunikační partneři a partnerky popisovali rozdělení času svého „běžného“ týdne, přičemž šlo vysledovat pravidelnosti i rozdíly související jednak s funkcí, ale také s pohlavím. Lze říci, že čím vyšší je funkce politika/političky, tím vyšší je jeho/její pracovní vytíženost v komunální politice, a to bez ohledu na pohlaví. Obě pohlaví si udržují alespoň nějaké oblíbené koníčky, přičemž bylo možné vysledovat, že muži se ve volném čase věnují více sportovním aktivitám než jejich kolegyně. Největším rozdílem mezi časem politiků a političek je způsobem faktem, že ženy na rozdíl od mužů musí zajišťovat péči o domácnost a rodinu. Muži se o těchto povinnostech zmínili pouze okrajově. Z toho lze vyvodit, že komunální politici mají partnerky, které tuto sféru jejich života z velké většiny pokrývají.

V otázce rozdělení politických témat/oborů podle pohlaví nebyly komunikační partnerky jednotné. Ty, které toto reflektovaly, vinily z tohoto stavu muže v politice, kteří nemají zájem o sociální záležitosti, nezajímají se o témata stereotypně považovaná za „ženská“ nebo nechtějí ženy vpouštět do oblastí naopak typicky „mužských“. Komunální politici poté obsazují posty v tzv. silových oblastech politiky, jelikož jsou pro ně na rozdíl od „zbytkových“ (resp. „ženských“) oblastí důležité a zajímavé. Komunikační partneři na rozdíl od žen hovořili o aspektu „přirozenosti“, kdy jsou některá témata z podstaty bližší mužům a jiná zase ženám. Toto tvrzení rezonuje se závěry výzkumu Vohlídalové, Maříkové, Volejníčkové, (2016), podle něhož jsou ženy a muži považováni za rozdílné aktéry politiky. To je odvozováno od jejich maskulinity a femininity a od vlastností, charakterů a činností, které jsou těmto protipólům stereotypně přisuzované.

4. Závěr

Úvodem bych ráda upozornila, že reflexe mužů a žen napříč celou analýzou úzce souvisí s procesem socializace, z něhož vychází internalizované představy účastníků/účastnic mého výzkumu o preferovaných definicích maskulinity a femininity. Důležitým aspektem jsou zde také životní zkušenosti mužů a žen, které však často souvisí právě s tím, co se od mužů a žen v naší společnosti očekává. Co se týče výše uvedených procesů, jsou to právě ony, které zásadním způsobem utvářely názory komunikačních partnerů a partnerek o jejich bytí v komunální politice. Největší názorové rozdíly bylo možné zaznamenat u témat, která jsou buď kontroverzní nebo v oblastech, v nichž si muži chtějí udržet svoje privilegované postavení, možná se dokonce ženami cítí ohroženy a také u témat, které odráží genderové nastavení společnosti.

Faktorem, který spíše potíral rozdíly mezi pohlavími, byla pozice, jakou účastníci a účastnice výzkumu v komunální politice zaujíмали. Největší shodu mezi muži a ženami tedy bylo možné zaznamenat v oblastech (např. reakce veřejnosti, časový harmonogram „běžného týdne“), kde záleží spíše na postavení jednotlivce než na jeho pohlaví.

Pohled komunikačních partnerek na komunální politiku je ovlivněn jejich tendencí být více empatické a vcítit se, více než muži, do problémů jednotlivých občanů. Projevuje se zde tedy tendence dostat očekávané femininitě nebo prostě fakt, že ženy jsou k péči o druhé socializovány. Pro muže představuje komunální politika spíše každodennost, přičemž kladou důraz na komplexní komunikaci s občany. Ženy i muži pociťují negativně nevděk občanů, kteří jejich činnost mnohdy kritizují. Ukázalo se, že kritiku zvládají muži mnohem hůře než ženy. Tu považují za útok na svoji maskulinitu, kdy sami sebe považují za ty dobré, úspěšné a odpovědné za činnost v obci, přičemž napadení této pozice v nich vyvolává emotivní reakce. Ženy, historicky upozaděné a zvyklé na obtížnou cestu k úspěchu ve veřejné sféře jsou díky této pozici, zdá se, odolnější.

Ženy na rozdíl od mužů chápaly politiku jako boj o moc, tento přístup odpovídá Weberově definici, který popisuje politiku jako boj o moc, boj o podíl na moci nebo o ovlivňování dělby moci (Weber, 1990). Lze tvrdit, že muži politiku takto nevnímají nebo

nemají potřebu o ni hovořit v těchto konotacích, jelikož boj o moc považují za neodlučitelnou součást politiky, přičemž se těchto bojů sami účastní a předvádějí tak preferovanou maskulinitu. Ženy i muži vnímají komunální politiku také jako prodechnutou nekalými praktikami. Právě hodnocení politiky jako špíny (Cabada, Kubát, 2004) byla jednou z mála shodných reflexí, které v této části poskytli jak politici, tak političky.

Je tedy zřejmé, že názory a postoje mužů a žen na komunální politiku se spíše lišily a odrážely tradiční genderové vzorce. Ženy zde kopírují femininní vlastnosti. Maskulinní projevy, za jaké se dá pokládat právě výše uvedený boj o moc, posuzují negativně. Muži se naopak snaží dostat představě ideálního mužství, které si brání. Ukázalo se, že pokud je toto ohroženo, jsou frustrováni a přechází do emotivních projevů.

To, že v sobě mají muži zažitý vzorec maskulinity a ženy naopak femininity bylo možné pozorovat v průběhu celého výzkumu. Proti aktivnímu vstupu mužů do komunální politiky stála pasivita žen, muži také projevovali menší míru obav před vstupem do politiky. To odpovídá předpokladu, že aktivní konání a nebojácnost náleží spíše k mužským vlastnostem a jejich protiklady k vlastnostem ženským. To, že účastníci a účastnice výzkumu respektují tradiční rozdělení rolí a nijak se proti němu nevymezují, prokázalo hned několik částí. Komunální političky mají podle mužů i žen svoji pozici v komunální politice těžší než muži, a to především kvůli nedostatku času, jehož nemalou část musí věnovat péči o domácnost a rodinu. Ženy musí najít kompromis mezi rodinou, domácností a svým zaměstnáním, přičemž právě úspěšné sladění je pro političky zcela klíčové (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Je to proces socializace, který političky naučil, jaká má být v naší společnosti správná žena a jaké má povinnosti. Muži se opírali spíše o koncept přirozenosti a explicitně hovořili o tradičním modelu rodiny jako o něčem daném. Faktem je, že i oni byli socializováni skrze optické sklo „genderu“ (Sandra Bem 1993), a tak se jim současné nastavení jeví jako správné a přirozené. Muži svoji nadřazenou a výhodnou pozici vůči ženám v komunální politice svým způsobem konceptem přirozenosti obhajovali.

To, jak druhá směna zasahuje do života žen, ukázala také kapitola o časovém rozložení běžného týdne. Ačkoliv se ukázalo, že vytíženost politika/političky stoupá s tím, na jak vysoké je pozici, ženy na rozdíl od mužů počítaly ve svém harmonogramu také s péčí o domácnost a rodinu. Komunikační partnerky se dále domnívaly, že primární

angažovanost žen v soukromé sféře způsobuje, že jsou neustále ve spěchu a na rozdíl od mužů nemají čas na dlouhá politická jednání „o ničem“, na rozdíl od politiků, kterým potřebné zázemí doma tvoří jejich partnerky a tedy oni sami nemusí nikam spěchat. Nedostatek času tak, zdá se, přímo ovlivňuje chování a jednání žen v komunální politice. Čas žen byl také jedním z hlavních důvodů, proč podle komunikačních partnerek a partnerů ženy do politiky vstoupit ani nechtějí. Dle výše uvedeného lze říci, že komunální političky jsou oproti mužům znevýhodněny právě druhou směnou a jejich vstup do komunální politiky stejně jako jejich pozice zde je obtížnější, než je tomu u mužů. Aspekt menšího časového penza navíc ovlivňuje jejich jednání.

Nejen potřeba sladit soukromý a pracovní život, ale také samotné pohlaví komunálních političek bylo tím faktorem, které ženy v komunální politice znevýhodňuje, a to dle reflexí komunikačních partnerů i partnerek. Ženy jsou zde pro své pohlaví obecně podceňovány (Rakušanová, Václavíková-Helšusová, 2006). Názorový rozkol panoval ohledně sexismu. Ženy zde hovořily o „oplzlostech“ a „dvojsmyslných narážkách“, názor ze strany mužů kontroval tím, že by se ženy neměly chovat jako „staré panny“ a za vším hledat narážky. Komunikační partneři oproti komunikačním partnerkám reflektovali výhody „ženství“ a připustili, že k ženám v politice přistupují jinak než k mužům. Spíše jim vycházejí vstříc, jelikož je chápou jako slabší pohlaví nebo nedokáží odolat jejich ženskosti. Jejich jednání lze tedy chápat jako stereotypně vedenou galantnost. Muži se dále domnívali, že političky své „ženství“ a „slabost“ přímo využívají k prosazení svých záměrů.

Znevýhodnění žen vzhledem k jejich pohlaví bylo možné sledovat také v oblasti rozdělování politických oborů/agend. Podle komunikačních partnerek muži odmítají ženy vpouštět do „silových“ oblastí, které jim samotným připadají důležité a zajímavé. Naopak oblasti týkající se sociálních věcí, tzv. slabé („ženské“), jsou pro muže neatraktivní a nerozumí jim a tak je „s důvěrou“ přenechávají ženám. Muži přitom hovořili o přirozených dispozicích žen se těmito obory zabývat, čímž rezonují s převažujícím názorem veřejnosti, že jsou některá témata vhodnější pro muže a některá pro ženy (Vohlídalová, Maříková, Volejníčková, 2016).

Nedostatečné znalosti o pohlavních kvótách pro účast žen na kandidátních listinách a v mocenských a rozhodovacích orgánech politických uskupeních prokázali jak

muži, tak ženy. S jejich zavedením z různých důvodů nesouhlasí, přičemž se často opírali o nesmyslná tvrzení a popírali pozitivní výsledky afirmativních opatření ve světě. Emotivně se vůči kvótám vyjadřovali muži, kteří jakoby měli z vyšší účasti žen v komunální politice a na vysokých pozicích, obavy. Zde považuji za překvapivé, že se proti kvótám postavily i ženy, ačkoliv reflektují své horší postavení v komunální politice, vnímají problém se pracovat na kandidátní listiny, přičemž právě zavedením pohlavních kvót by se jejich pozice značně vylepšila. Participace žen v politice je totiž zásadním způsobem ovlivněna vnitrostranickým procesem výběru osob na kandidátní listiny, který je největší překážkou pro výraznější vstup žen do politiky (Havelková, 2006).

Jsem si vědoma toho, že závěry tohoto výzkumu nepřinesly mnoho nového. Ženy v politice jsou znevýhodněny vzhledem ke svému pohlaví a privilegovaná skupina, muži, zde těží především z nastavení společnosti. Domnívám se, že přínosem této práce je komparace reflexí žen a mužů, která je v kontextu českého výzkumu spíše ojedinělá. Výzkum navíc naznačuje, že česká společnost stále preferuje tradiční model rodiny a o „genderu“ v podstatě nic neví. Mezery ve znalostech se navíc ukázaly v rámci čistě politického tématu, jakým je otázka zavedení kvót. Za přirozenost lze schovat mnoho nešvarů společnosti, což jak prokázali především muži v mém výzkumu, je skvělou obranou proti každému pokusu o zvrácení či změnu genderového řádu. Pouhá polemika o kontroverzních tématech je postavila do obranné pozice.

Toto téma má potenciál i do budoucna. Bude zajímavé sledovat, jak se názory aktérů a akterek politiky budou proměňovat v čase. Se zvyšující se politickou participací žen, ale především se změnami ve společnosti a se zvyšujícím se povědomím o genderových tématech, očekávám i názorové proměny. Dá se předpokládat, že ženy v politice budou působit z rovnějších pozic, než je tomu doposud, což ovlivní reflexe mužů i žen na jejich působení v komunální politice.

Seznam použité literatury

BALÍK, Stanislav. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 9788024729084.

BENADOVÁ, Pavla. *Feministický backlash v českém kontextu*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Mgr. Lucie Jarkovská, Ph.D.

BÉREŠ, Martin. 2010. Koncept hegemonické maskulinity (R. W. Connell) ako teoreticko-metodologický rámec rodovo citlivého skúmania medzigeneračných vzťahov. In *Múdrost' veku - vek múdrosti*. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou, ktorá sa konala 15. 01. 2010 v Prešove. Dostupné na <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Balogova1/subor/1.pdf>

BEAUVOIR, S. d. (1967). *Druhé pohlaví* (J. Kostohryz & H. Uhlířová, Trans.). Praha: Orbis.

BEM, Sandra L. *The lenses of gender: transforming the debate on sexual inequality*. New Haven: Yale University Press, c1993. 244 s. ISBN 03-000616-3-3

BOBROVÁ, Kateřina. *Politické zastoupení žen: kvantitativní analýza počtu žen v politických stranách*. Olomouc, 2009. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

BOUMOVÁ, P. 2013: Volby 2013: Ženy v kampaních politických stran. Fórum 50 %.

BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2000. [ISBN 80-7184-775-5](https://www.isbn.cz/ISBN/80-7184-775-5).

CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86432-41-6.

CÍSAŘ, Ondřej. *Základy politologie: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2005. ISBN 80-210-3856-x.

CLATTERBAUGH, K. (1998). What Is Problematic about Masculinities? *Men and Masculinities*, 1(1), 24–45. <https://doi.org/10.1177/1097184X98001001002>

COFFEY, Amanda, Paul ATTKINSON. 1996. *Making sense of qualitative data*. London: SAGE Publications.

CONNELL, R. W. 1995. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press

CONNELL, R. W. 2005. *Masculinities - The social organization of masculinity*. Berkeley: University of California Press: 67-87.

CONNOLLY, William E., David MILLER, Alan RYAN a Janet COLEMAN, ed. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Vyd. 2. Brno: Barrister & Principal, 2000. Studium (Barrister & Principal). ISBN 80-85947-56-0.

ČADKOVÁ, K., LENDEROVÁ, M., STRÁNÍKOVÁ, J. Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie. 1. vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-920-5.

DARWIN, Charles. O původu člověka. Praha: Academia, 1970.

DE GOUGES, O. (2015). Deklarace práv ženy a občanky. In D. Tinková (Ed.), *Zrození občana : antologie dokumentů z Francouzské revoluce*. (pp. 74 – 82). Praha: Academia.

DISMAN, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.

FRASER, Nancy. (2004). Sociální spravedlnost ve věku politiky identity: přerozdělování, uznání participace. In: Fraser, Nancy – Honneth, Alex. *Přerozdělování nebo uznání*. Praha: Filosofia.

FRIEDAN, B. (2003). *Feminine Mystique* (J. Kočová, Trans.). Praha: Pragma. Výber: Kapitola 1: Problém beze jména, s. 49 – 72.

GOFFMAN, E. Stigma: poznámky k problému zvládnání narušené identity. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Most (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-21-0.

GUBA, Egon G., Yvonna S. LINCOLN. 1994. „Competing Paradigms in Qualitative Research“. In Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln (eds.). *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage. Pp. 105-117.

HAVELKOVÁ, H. 2006 in *Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Vydání druhé. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006. ISBN 80-7330-101-6.

HEDGES, R. B. (1984). Reasons for Political Involvement: a Study of Contributors To the 1972 Presidential Campaign. *Western Political Quarterly*, 37(2), 257–271. <https://doi.org/10.1177/106591298403700205>

HELLOVÁ, Dana a Radomír SZTWIERTNIA. Ženy v lokální politice: Případová studie obcí do tří tisíc obyvatel v Moravskoslezském kraji. In: *Politologický časopis*. 3. 2012, s. 260-275.

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s.r.o.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. Politologie (Eurolex Bohemia). ISBN 80-86432-95-5.

HORVÁTOVÁ, Renata. Do komunální politiky nově vstoupilo 12 romských zastupitelů. Romové musí být více aktivní, myslí si David Beňák z pražské ČSSD. *Romové.cz* [online]. 15. 10 2018 [cit. 2018-12-10].

CHILDS, S., M. L. Krook. 2008. *Critical Mass Theory and Women's Political Representation*. *Political Studies* 56 (3): 725-736.

KAUFMAN, M. (1999). Men, feminism and men's Contradictory Experiences of Power. In Kuypers, J, A., (Ed.). *Men and Power*. (75-103)

KIMMEL, Michael. *Masculinity as Homophobia: Fear, Shame and Silence in the Construction of Gender Identity*, In BROD, Harry a KAUFMAN, Michael. *Theorizing Masculinities*, London: Sage, 1994, str. 119 – 139

KŘÍŽKOVÁ, Alena, ed. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, c2005. ISBN 80–7330–077–x.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-112-1.

LEBEDA, T. 2009. Komunální volby klamou. *Acta Politologica*, vol. 1, no. 3, s. 332 - 343. Dostupné online: <https://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00056.pdf>

LEATHERBY, Gayle. (2003). *Feminist research in theory and practice*. Philadelphia: Open University Press. S. 61-98.

LINKOVÁ, Marcela a ALICE ČERVINKOVÁ (EDS.). *Myšlení hranic: genderové pohledy na racionalitu, objektivitu a vědoucí subjekt = Thinking borders : gender examinations of rationality, objectivity and the knowing subject*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2005. ISBN 8073300508.

MACHEK, J. in SLABÁKOVÁ, Radmila. *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti: koncepty, metody, perspektivy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-218-4. s. 286 – 298.

MILL, J. S. (1998). *Podrobení žen*. In L. Oates-Indruchová (Ed.), *Dívčí válka s ideologií : klasické texty angloamerického feministického myšlení* (pp. 27 – 37). Praha: Sociologické nakladatelství

MILLETT, K. (1998). Sexuální politika. In L. Oates-Indruchová (Ed.), *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení* (pp. 69 - 88). Praha: Sociologické nakladatelství.

MRKVIČKA, J.: *Člověk v akci: motivace lidského jednání*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1971. 184 s. ISBN: 08-030-71.

NADACE VIA. Nebojme se politiky. 2018. Dostupné online z <https://www.nadacevia.cz/wp-content/uploads/2018/12/Nebojme-se-politiky.pdf>

OUTLÝ, Jan a Jan PROUZA. *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Civipolis, 2013. ISBN 9788090552715.

PAVLÍK, P. 2006. „Gender: Uvod do problematiky“. In I. Smetačková (ed.). *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., s. 9.

PROROK, Vladimír a Aleš LISA. *Politologie*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-141-0.

RAKUŠANOVÁ, Petra. *Česká politika: ženy v labyrintu mužů?*. Praha: Fórum 50%, 2006. ISBN 8023974386.

RAKUŠANOVÁ, Petra, Lenka Václavíková-Helšusová. 2006 in *Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Vydání druhé. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006. ISBN 80-7330-101-6.

RAMAZANOGLU, Caroline a Janet HOLLAND. 2002. *Feminist methodology: challenges and choices*. London: Sage.

REINHARZ, Shulamit a Lynn DAVIDMAN. *Feminist methods in social research*. New York: Oxford University Press, 1992. ISBN 978-0195073867.

RENZETTI, Claire M.; Curran, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Nakl. Univerzita Karlova v Praze. Vyd. 1. Praha 2003. ISBN 80-246-0525-2

SCHNEIDEROVÁ, A. *Gender, maskulinita-feminita v roli činitelů ovlivňujících vnímání zátěže*. In PAULÍK, K. et al. *Moderátory a mediátory zátěžové odolnosti*. 1. vydání. Ostrava: FF OU, 2009. 240 stran. ISBN 978-80-7368-635-2.

SMEJKALOVÁ, K. K pojetí konstruktivismu jakožto modernímu paradigmatu vzdělávání, *Paideia: filozofický e-journal Univerzity Karlovy*, 2014, roč. XI, č. I, ISSN 1214-8725, s. 1 – 11

STRAUSS, Anselm, Juliet CORBIN. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert Boskovice.

SVOBODOVÁ, Lucie. Prohlubování krize mužské identity. Jak cestu k dospělé maskulinitě ovlivňuje absence otců, sociální sítě a pornografický průmysl. [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/3uleri/>>. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

ŠIKLOVÁ, Jiřina. 2008. „Podíl českých žen na samizdatu a v disentu v Československu v období tzv. normalizace v letech 1969–1989.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 9 (1): 39-44

ŠMAUSOVÁ Gerlinda, „Rasa jako rasistická konstrukce,“ in *Sociologický časopis* 4/1999, str. 433-446.

ŠMAUSOVÁ, G. 2002. „*Proti tvrdošíjně představě o ontické povaze gender a pohlaví*“.
In Sociální studia 7

ŠPATENKA, Pavel. *Utajená síla*. Druhé, přepracované vydání. Praha: Pavel Špatenka, [2015]. ISBN 9788090577015.

ŠPRINCOVÁ, Veronika. *Kvóty a další opatření pro vyšší zastoupení žen v politice*. Praha: Fórum 50%, 2012. ISBN 978–80–904447–2-0.

ŠPRINCOVÁ, V., M. Adamusová. 2014. *Politická angažovanost žen v České republice. Přehledová studie (1993–2013)*. Praha: Fórum 50 %

ŠPRINCOVÁ, V. 2014. *Analýza zastoupení žen ve vedení měst a obcí po volbách v roce 2014*. Praha: Fórum 50 %

THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha: Karolinum, 2004. Mediální studia. ISBN 80-2460-652-6.

ÚŘAD VLÁDY ČR. Akční plán pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích na léta 2016-2018. 2016. Dostupné z <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/akcni-plan-pro-vyrovnane-zastoupeni-zen-a-muzu-v-rozhodovacich-pozicich-na-leta-2016---2018-147260/>

ÚŘAD VLÁDY ČR. Analýza genderových stereotypů a zobrazování žen a mužů v předvolebních kampaních. 2018. Dostupné z <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analiza-genderovych-stereotypu.pdf>

VELÍŠKOVÁ, H. (2007): Rovné šance jako konkurenční výhoda. Praha: Gender Studies, o. p. s. Projekt EU EQUAL „Půl na půl – rovné příležitosti žen a mužů.“

VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-893-7.

VOHLÍDALOVÁ, M. *Výzkumná zpráva z dotazníkového šetření ženy a muži v rovnováze*. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. Praha. 2015.

VOHLÍDALOVÁ, Marta, Hana MAŘÍKOVÁ, Marie ČERMÁKOVÁ a Romana MARKOVÁ VOLEJNÍČKOVÁ. *Sólo pro soprán: o ženách v české politice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., ve spolupráci s Fórem 50%, 2016. ISBN 9788073302931.

VOHLÍDALOVÁ, M., H. MAŘÍKOVÁ, R. VOLEJNÍČKOVÁ. 2016. *Postoje české veřejnosti k politice, politické angažovanosti a ženám v politice*. Výzkumná zpráva z Focus Groups. Praha. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

WEBER, Max. *Politika ako povolanie*. Bratislava: Spektrum, 1990. ISBN 8021800550.

WHITMAN, K. (2014). *Looking out for the 'Aussie Bloke': Gender, class and contextualizing a hegemony of working-class masculinities in Australia*. PhD thesis submitted June 2013, University of Adelaide.

Seznam použitých zákonů a stanov

Stanovy ČSSD, 2018

Stanovy Strany zelených, 2015

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)

Zákon o volbách do zastupitelstev obcí č. 491/2001, Sb.

Zákon o krajích č. 129/2000 Sb.

Seznam použitých internetových zdrojů

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd ČR
dostupné online z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/>

Český statistický úřad dostupné online z <https://www.czso.cz/>

Forum 50% dostupné online z <https://padesatprocent.cz/>

OTTO, Pavel. Za ČSSD akceschopnější. Strana ruší ústřední výbor i kvóty na ženy Více na <https://www.e15.cz/domaci/za-cssd-akceschopnejsi-strana-rusi-ustredni-vybor-i-kvoty-na-zeny-1356774>. *E15* [online]. 1.3.2019 [cit. 2020-06-11]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/domaci/za-cssd-akceschopnejsi-strana-rusi-ustredni-vybor-i-kvoty-na-zeny-1356774>

Parlamentní listy. 2017. Český statistický úřad: Zaměstnanost žen roste rychleji než zaměstnanost mužů. 2. 2 2017 [cit. 2019-12-11]. Dostupné online z <https://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Cesky-statisticky-urad-Zamestnanost-zen-roste-rychleji-nez-zamestnanost-muzu-473869>

TRACHTOVÁ, Zdeňka. Dříve měli vlastní poslanecký klub, nyní jen 13 zastupitelů. Jak se daří Romům v politice?. *IROZHLAS* [online]. 13. 10 2018 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/romove-zastoupeni-komunalni-politika-vlada-ucast-poslanci-mensina-poslanecky_1810131120_pla

Ženy na trhu práce. In: *Evropská komise* [online]. 2017 [cit. 2019-07-25]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_labour-force-participation-women_cs.pdf

Přílohy

Příloha č. 1

Seznam použitých otevřených otázek

Mohl/a byste popsat svůj vstup do politiky?

Případné podotázky:

- Kde a za jakých okolností jste vstoupil/a do politiky?
- Jaká byla reakce rodiny na tento krok popř. reakce blízkých lidí?
- Odrazilo Vás někdo a z jakých důvodů? Měl/a jste Vy sama nějaké obavy popř. nějaká očekávání? Naplnily se?
- Kdybyste byl/a mentorem/kou ženy/muže, poprvé vstupující/ho do politiky, jsou nějaké všeobecné rady, které byste ji poskytl/a?
- Změnil vstup do politiky Váš život? Popište.

Co je potřebné k tomu, aby se člověk v politice prosadil?

Případné podotázky:

- Vnímali/a jste/vnímáte nějaké překážky, které Vás nějakým způsobem v rozvoji politické kariéry „omezovaly-omezují“?
- Jak podle Vás vypadá a chová se ideální politik? Co by měl umět? Jaký by měl být?

Můžete mi popsat svůj běžný pracovní týden? Popř. pracovní rok? Dovolené, volný čas...

Případné podotázky:

- Lze skloubit z vašeho pohledu soukromí život a politickou kariéru? Jakou roli v tomto hraje Váš partner/ka nebo ostatní příbuzní? Kdo zajišťuje chod domácnosti, péči o děti.

Jaké je postavení žen/mužů v politice? Prosím zkuste popsat.

Případné podotázky:

- Vnímáte nějaké rozdíly v pozici žen a mužů v politice? Příp. kde vidíte příčinu těchto rozdílů?
- Je pro muže/ženy snadnější se prosadit? Proč ano, proč ne.
- Co je podle Vás důvodem nižšího zastoupení žen v politice?
- Uvítal/a byste větší zastoupení žen v politice? Proč ano a proč ne? Pokud ano, Jak jej lze dosáhnout?
- Jaký máte názor na kvóty...co by podle Vás přinesly pozitivního a co negativního?
- Setkal/a jste se někdy s nějakým znevýhodněním v politice jen proto, že jste muž/žena? (nebo slyšela jste o takovém případě?)
- Jak jste takovou situaci řešil/a? Nebo jak byste ji řešil/a?

Domníváte se, že jsou ženy v komunální politice znevýhodňovány/diskriminovány? Prosím popište.

Případné podotázky:

- Kde vidíte příčinu?
- Lze ji z Vašeho pohledu řešit a jak?
- Setkal/a/setkáváte se s ní Vy nebo někdo z Vašich kolegů/kolegyň a v jaké situaci (situacích)?

Když se zaměříme na vlastnosti politiků, na jejich povahové rysy, cíle, taktiky, vystupování, lze z Vašeho pohledu vysledovat nějaké rozdíly mezi ženami a muži v politice? Prosím popište.

Případné podotázky:

- Je něco, co si na opačném pohlaví v politice ceníte a naopak něco, co odsuzujete?
- Je něco, co ženám/mužům oproti druhému pohlaví v politice chybí?
- Myslíte si, že má opačné pohlaví v politice nějakou ne/výhodu? V čem...

Jak byste popsala situaci ve vašem stranickém klubu, pokud jde o ženy a muže?

Případné podotázky:

- Odráží se skutečnost, že jste žena/muž v tématech, která jsou vám nabízena ostatními? Předpokládá se, že vám některá témata budou bližší?
- Je to tak, že máte coby žena/muž více prostoru v diskuzi o „ženských“/„mužských“ tématech (např. sociální věci) a muži o „mužských“ (např. obrana) nebo cítíte, že má každý ve vašem klubu stejný prostor nehledě na téma?